

שאלות ותשובות

הלא תשאלו

רשימות לזכרון מתשובות שהושבו בכתב ובע"פ
בינו פירקי ד"ר בית דין ירושלים"

חלק יג

יו"ל ערב י"ג באלול

"שפט צדק ודין עני" לפ"ק (תשפ"ג)

לע"נ אמור"א רבי אברהם דוב בן רבי ברוך יצחק הלוי זללה"ה

שו"ת "הלא תשאלי" – מבית דין ירושלים

שאלות ותשובות

הלא תשאליו

בארבעה חלקי שולחן ערוך

קנ"ו תשובות (כמנין ציר"ן) שנרשמו לזכרון ולעיון חוזר
על שאלות שהזדמנו מסוף אדר עד אלול התשפ"ג
והושבו "בין הפרקים" בבית דין ירושלים

חלק יג

נכתבו בס"ד ע"י יהושע הלוי לוינ

בלאמור"א רבי אברהם דוב זללה"ה

אב"ד

רשימת המאספים הקודמים:

- הרהורי תשובה** – תשובות כמנין קמא. חלק א – תשע"ד
- משיב הרוח** – תשובות עד כמנין שני. חלק ב – תשע"ה
- משיב חכמים** – קכ"ה תשובות בהלכה. חלק ג – תשע"ו
- והרבה להשיב** – רפ"ח תשובות כמנין רביע"א. חלק ד – תשע"ז
- משובה ניצחת** – ע"ש הכתוב בירמיה. ר"נ תשובות. חלק ה – תשע"ט
- והשיב לב** – ע"ש הכתוב במלאכי. ל"ב תשובות בהלכה. חלק ו – תשפ"א
- אם תשיב** – ע"ש הכתוב בישעיה. מ"א תשובות בהלכה. חלק ז – תשפ"א
- השיבו וחיו** – עשה"כ ביחזקאל, ל' תשובות כמנין וחי"ו. חלק ח – תשפ"א
- מלא משאלות** – ע"א תשובות בהלכה כמנין מל"א. חלק ט – תשפ"א
- שואלים זה לזה** – קס"ח תשובות בהלכה. חלק י – תשפ"ב
- משיב נפש** – רכ"ה תשובות. חלק יא – תשפ"ב
- מה אשיב** – רט"ו שו"ת. חלק יב – תשפ"ג

כתובות

להערות

ולשאלות:

- beithdin@gmail.com
- 6261131@gmail.com
- רחוב מחניים 6 ירושלים
- רחוב הרי"ט אלגאזי 26 זכרון משה ירושלים
- רחוב בעל שם טוב 28 בני ברק

חלק י"ג מוקדש

לעילוי נשמתו ולזכרו

של אדוני אבי עט"ר מו"ר ראש ביה"ד

שם מבטו ומגמתו כל ימיו בעיון התורה בהבנתה וחידושיה

מעין המתגבר בידיעותיו

ענוותן שתקן צנוע ובעל לב טוב

עבד ה' ולוחם בעוז על קיום ההלכה

זיכה הרבים בסדרת "פסקי דין ירושלים"

בהם נימוקי פסקים בחושן משפט ואבן העזר

מש"ס, ראשונים, רמב"ם וטושו"ע ונושאי כליהם

בניסוח ברור ובקיצור מילים שכמעט אין כמותו

ושפתותיו דובבות בבתי מדרשא ובבי"ד

בכל קצווי תבל

תנצב"ה

מחשבות לזכר אמור"ר זללה"ה לקראת מלאת ארבע שנים לפטירתו

בנוסף על הנכתב בספר "אבי אבי" שכבר יר"ל ו' מהדורות

מצאתי בשולי אחד מהספרים כ"י אזמור"ר זללה"ה שכתב לעצמו "לזכרון: עי' סי' צו [בשו"ת מהר"י ברונא] בסופו ואמרי' בירושלמי כל מאן דעביד מילתא דלא צריך נקרא הדיוט".

אין זו צוואה, ולא הוראה לרבים. למיטב זכרוני גם שלא דיבר על זה. אולם ציון זכרון זה הוא צוהר מקרין אור מבהיק לעולם פנימי. על אדני תפיסת עולם זו גם חינוך את בנו אמור"ר זללה"ה. אשר גם עליו ניכרו הדברים כל ימיו בלי אומר ובלי דברים, ובדוגמא אישית חינוך לכך את ביתו.

בכלל הדברים: (א) לדעת מה דצריך. לא להיות תלוש ולא עם הארץ. (ב) לעשות כדבעי בשלמות וברצינות מה שצריכים לעשות. (ג) לא לעשות בכלל דברים מיותרים, גם בנוגע לענינים טובים כלומר מצוות וחומרות והידורים וחששות והרגשות שאין להן מקור ומסורת. ובכך לא אבד ערך כובד הראש הראוי למעשים דצריך. (ד) ליזהר לא להיות הדיוט. לחשוב לפני מה שעושים מה צריך. מעשים בלי מחשבה ובלי ידיעה ברורה בהלכה ובמנהג ודאי שמעורב בהם גם מה שלא צריך, וודאי שעל חוסר המחשבה לבד ועל חוסר הידיעה נקרא הדיוט.

אלו דברים שלא מתוחמים ומגודרים ליום מסוים בשנה. אלא מקיפים הכל בכל. (הלא לפי המהר"י ברונא והירושלמי מי נקרא הדיוט, העושה גם דברים אלו ולא רק כל ימיו בדברים דלא צריך בלבד. ומהם נלמד שרק העושה תמיד בלי הרף רק מה שצריך ושיודע בבירור מה צריך לעשות בכל דבר וענין הוא שאינו הדיוט).

מי יתננו שנות קדם לראות דמות אמור"ר בעת קיום מצוות אלו שבכל יום ואלו אשר מעת לעת כתפילין; תפילה; לימוד תורה; קידוש; אתרוג; מצה; מגילה; ועוד כהנה וכהנה. וגם מנהגי ישראל ושאר הליכות היום הנורמליים הכל בדקדוק, מדוד בדיוק כמסורת שקיבל. בלי שינוי, וללא כל סרך "דלא צריך" מהצד.

לצידו לא היו ספקות ולא חששות, ההלכה וההנהגה היו ברורים ומבוססים. לא תוספות ולא חידושים. בישוב הדעת.

גם כל עצה של אמור"ר זללה"ה, הכוונה, גישה לפתרון מבוכות סבוכות בדין והלכה או להבנת סוגיות עמומות בגמרא, הכל היה בקיצור של ישרות, וכל מילה היתה מדודה בפלס של "דצריך" בלי שום עירוב פרשיות של "דלא צריך".

הבריח התיכון מקצה לקצה של דמותו היה היותו הדמות והאישיות המכובדה והסמכותית, ההלכתית והשקולה. אילן גדול להסמך עליו ולחסות בצילו.

מעשיו ופעולותיו נבעו מליבו ומחכמתו. חכמתו; ההלכה הכתובה וזו שקיבלה במסורת מאביו ולמעלה בקודש. וליבו; המידות הטובות, העין הטובה, כח המחמאה והפירגון והכבוד כלפי כל אדם. הליכותיו שילבו חכמה עם לב; כשרונות מהירים עם התבטלות עצמית טבעית.

אחז"ל בגמ' האומר דבר בשם אומרו וכו'. מה מיוחד בפרט זה שהוא מביא גאולה, עד כדי כך? והאם זה ענין סגולי או שמוכן בשכל? לכאור' יש הבנה לדברי חז"ל הנ"ל מהנהגת אמור"ר זללה"ה שבכל פרט הביא בכתבתו בספריו בשם

אומרו בכבוד וטוב-עין את כל מי שדרך באותה דרך או חידש חידוש בנקודה שהביא, גם אם היה צורב צעיר ממנו בעשרות שנים. מבאי ביה"ד או מקובצי חידו"ת.

שזו לא סגולה, ולא "דין" שצריך לומר דבר בשם אומרו. אלא מבחן פנימי אוטומטי לבדיקה, האם וכמה ה"אני" שלו קיים ומדבר, או שהוא מחמיא לאחרים, מכבד כל אדם, מזכירו בכבוד, ממליכו בנחת רוח, זוהי גאולה לכל העולם, שכל העולם עולה ומתעלה ונראה אחרת לגמרי מהנהגה זו.

אמור"א זללה"ה חינוך "דרך ארץ" בפני רבותינו האחרונים שכתבו ספריהם בשביל ללמוד איך לומדים. והורה לי ללמוד היטב בעיון בלי להסתכל באחרונים, אבל אחרי שיש איזה בהירות ורוצים לכתוב, לעבור היטב על מי שכתב כבר, ולבחון אולי פירשו זאת כבר כך או אחרת. אם כתבו בדיוק כך מה טוב, ואם לא כתבו כך, לחשוב למה נמנעו מזה.

כשפגש חידו"ת מודפסים מדורינו המתעלמים מדברי ראשי הישיבות בדור שלפני השואה, ודיינים שנימקו פסקיהם ב"המצאת הגלגל מחדש" בלי לציין כל מה שכבר קדמו להם, וכ"ש מדורות קודמים, וכן כשראה שמביאים את ספרי האחרונים ומקשים עליהם ע"מ לחלוק בלי דרך ארץ, היו פניו מתכרכמות. הוא הזדעזע מחוסר ה"דרך ארץ" וגם ראה בכך עקמומיות בהבנה.

גם בפרט זה היו משולבים באמור"א זללה"ה המידות הטובות והחכמה. הוא ידע להעריך את גדולת רבותיו של אביו ורבותיהם, מתוך שראה והכיר מקרוב גדולים אמיתיים שכל התורה היתה פתוחה לפניהם, וידע איך הם התבטלו כלפי הקודמים להם, והבין זאת ושאל ליישם דרכם.

*

במלאכת סידור מכתבי הלכה בד"ח השו"ע שרשם אמור"א זללה"ה ברבות השנים מצאתי לא מעט רשימות לזכרון עם מראי מקומות והכרעות מגיל 30 בערך בסגנון "נשאלתי... והשבתי..." וב"ה שכיוונתי.

במקום הקדמה

מאז הוצאת חלק קמא ייחדתי את החוברות לציון שו"ת קצרות בלבד. ורוב הקיצור הינו מחמת קוצר רוח ועבודה קשה, או מחמת סוג השאלות שאינן תלויות אלא בשכל ישר.

עם חלוף השנים עוררוני ועודדוני ובעזה"י בחלקים האחרונים מצוי יותר מראי מקומות ועדדי סברא לנימוקי התשובות לאותן שאלות שיש מה לעיין בהן. (ומבוא' באו"ח סימן מז סעיף ד ברמ"א ושם בסימן פה סעיף ב שפסק דין בלי נתינת טעם אינו בגדר לימוד תורה, והמג"א שם סי' נ סק"ב שבלי הבנה אינו נחשב ללימוד. ואולי היינו הך. ויה"ר שנוכח לקדש את פסיקת הדינים ולעשותם דברי תורה).

זכיתי וחנני הש"י וגמלני שלא כערכי ודו"ד מהשו"ת שבחוברות אלו הביא לעסק התורה דרבים ע"י שהמו"מ והעדדים הועלו בפני ציבור גדול ע"י מגידי שיעורים בפני קהל. ואין נפ"מ אם מסקנתם היתה זהה למה שהשבתי בעניי או ראו לנכון לחלוק ולפרוץ, כי העיקר היא המטרה להגדיל תורה ולהאדירה.

כמה מהשאלות בעניני יוחסין שבקובץ זה נשאלו ע"י בעלי מבוכה שלפני ובמהלך שידוכיהם אשר נשלחו אלי ע"י זקני פוסקי הדור שליט"א, ולא בזכותי אלא בזכות ששימשתי את אמור"א זללה"ה בנושאים אלו הרבה שנים, והוא היה מוסמך להכריע בבעיות אלו ע"ד פוסקי הדור ובראשם מרן הגרי"ש אלישיב זעללה"ה. וע"י שבית דינו קיים וממשיך באותה מסילה שסלל והדריך, יש לשאלות מורכבות אלו מקום להשאל ולמצוא פתרון. ובעוד בחלקים הקודמים קיצרתי בתשובות מסוג זה, הפעם פירטתי יותר למען יעמדו ימים רבים ואולי יהיו לתועלת ללמד אחרים ממקצוע זה שאינו נדרש כ"כ במק"א.

למותר לכפול ולהדגיש לא לסמוך על התשובות דלהלן למעשה, והא ראייה: שעל כל החלקים הקודמים התקבלו הרבה הערות ותיקונים מת"ח חשובים שעברו על החוברות, ואי"ה יתוקנו התשובות בהדפסה הבאה.

שו"ת "הלא תשאלי" – מבית דין ירושלים

בס"ד

Rabbi Ephraim Greenblatt

הרב אפרים גרינבלאט

5556 Barfield Road

רב ושו"ב במעמפים

Memphis, TN 38120

מח"ס שו"ת רבבות אפרים ח"ח ועה"ת

[illegible]

טלפון: (901) 682-3291

Fax: (901) 685-0258 :פקס

תוכן ענינים שו"ת יג

(לפי מס' התשובה)

1897 – ועד בית אם יכול לוותר על תשלום	1920 – תשובה על גיבת דעת
1898 – דמי מעשר להורים	1921 – שוכר שיצא לפני הזמן
1899 – מנן בחצר ושק מתנגד	1922 – חמץ לפח ברחוב
1900 – גדר "קן העבודות" בויכוח על שכר	1923 – הסרת שיער לגבר
1901 – התנה עם שליח וחזא לא התנה עם הפועל	1924 – שמירת יורש על מטלטלין של אחרים
1902 – איני ניוזנית ואיני עושה בזמנו	1925 – ספק מכירת חמץ
1903 – סייעת עיריה בחופשת ביה"ס	1926 – ילד שהגריל מהלוואה
1904 – נציג חברה שעשקה אם חייב לשלם	1927 – נוגב ביציאה ממקוה
1905 – פועל שהדביק מודעות שלא כחוק	1928 – לווה דולרים ופורע שקלים
1906 – בחירה בין עבירות	1929 – קיבל צדקה והעשיר
1907 – עד שחתם מעל שרטוט	1930 – בניה בגג של שכנים
1908 – תנאי על תוס' חגים	1931 – רעפים מיותרים שנשכחו
1909 – השתתפות שכנים בתיקון	1932 – צ'קי שכ"ל שאבדו לסמינר
1910 – מגע נכריה בין	1933 – חזרת הלוואת פרי בקדו"ש
1911 – לתבוע לדון בניסן	1934 – אשה במלאכות בר"ח
1912 – חשש יוחסין בחילונים מחו"ל	1935 – הוצע"פ לצ'קים שחזרו
1913 – קיזוז חסד ממעשרות	1936 – חצאית צנועה ממעשר
1914 – שם סמי בכתובה	1937 – משכנתא ע"ש אחר ומת
1915 – שם אב המגדל בכתובה	1938 – מכירת חמץ בטעות
1916 – אכילה בחנות לפני תשלום	1939 – שם עריסה מחו"ל
1917 – חזרת מוצר לחנות	1940 – צבע רצועות שנקלף
1918 – העברת תלושי חנות	1941 – חיוב עובדת בקופת מתנות
1919 – שאלות בביעור יין שביעית	1942 – השבת מסרגה שנמצאה
	1943 – תשובה על גזל בילדות

1944 – תספורת ערב לג בעומר לחבר של חתן	1971 – רישום תלמידה ברשויות
1945 – ערב לחוב אמו ומתחמק	1972 – בגד הפוך
1946 – ספק פרעון	1973 – כסף למי שהרשה בניה
1947 – השבת הלואה בלי דעת מלוה	1974 – סייעת שרוצה לעבוד בחופש
1948 – מכירת כרטיס זיכוי	1975 – ניקוד הטבה במלון
1949 – התנגדות לנישוא תלמידים צעירים	1976 – דמי משלוח סידור פרחים
1950 – זריקת לחם במסעדה	1977 – תפיסת מקום באוטובוס
1951 – מוכר שאינו צלול בדעתו	1978 – לחתום תמא 38 בלי לשאול שכנים
1952 – אומדנא ומנהג חזק	1979 – יחוס בני ישראל מהודו
1953 – מטפלות עובדות זרות	1980 – שידוך עם עולי רוסיה
1954 – שכר עוזר לגבייה מביטו"ל	1981 – דיווח שעות עבודה יותר
1955 – זכויות יוצרים בסיפורים	1982 – גן ע"ח שוכר או משכיר
1956 – כניסה להרצאה ללא תשלום	1983 – לנפח תביעת ביטוח
1957 – חיתור ערכאות לדמ"פ	1984 – תיקון כרת ותשובה
1958 – להעיד במשפט	1985 – התקרבות בתים זל"ז
1959 – להכנס לבריכה במלון	1986 – חוזה מכר חצר לדירת נכה
1960 – לתבוע עירייה בבימ"ש	1987 – תשלום מנקה שבא לחינם
1961 – מתווך שנסע לחו"ל	1988 – בעלות גרפיקאי על תמונה שעיצב
1962 – שם מעיין בגט	1989 – קציצת עץ ע"ח מי
1963 – גט לידועים בעיבור	1990 – הבטיח לבנו ונפטר
1964 – הסכם לפני נישואין	1991 – חוב צדקה ממעשרות
1965 – "שם אמצעי" בגט	1992 – שהחזינו על כמה בגדים
1966 – מקום הטד"ב בגר גדול	1993 – שינוי יעוד בתקציב עירוני
1967 – שכירות מקומות בנסיעה	1994 – גזר ע"ד בי"ד והגדיל
1968 – כרטיספר שנמצא	1995 – עתיקות בירושה
1969 – פעמיים דמתקרי שוים בגט	1996 – יחוד ונישוק לבתו נכריה
1970 – פרסומת שהוכנסה לעיתון חינומי	1997 – אב שקנה בית לבנו וגר בו
	1998 – תשלום בניית מעלית בבנין ישן

1999 – תרומת ביצית מנכרית	2027 – קנס על אבידה על חשבון מי
2000 – ירושה לאחות בתנאי מוקדם מראש	2028 – שכ"ט תיווך כשלא חתם על ההסכם
2001 – בעלות גג שנבנה בשתיקת שכנים	2029 – תשלום תחב"צ על ילדים
2002 – ריבית בקבוצת רכישה	2030 – העברת חפשי חדשי
2003 – שטר בין שכנים בלי תאריך	2031 – רווח מקונו
2004 – יורש שקיבל רשות למכור	2032 – אומדנא מי הזיקן
2005 – שמיעת עידי קידושין	2033 – נהג הסעות שהוזמן ובוטל
2006 – בת של שוכרים בדמ"פ	2034 – מתנה שהובטחה בתנאי סתום
2007 – שם עירה בגט שליחות	2035 – רווח מחזקת מרכישת רהיטים
2008 – דמתקרי והמכונה בגט	2036 – החזר שכ"ל על בחור שהורחק מהשיבה
2009 – המשך שכירות אחרי גמר חוזה	2037 – חשש ריבית בתשלומי רכישת דירה
2010 – טעות במילה בגט	2038 – שכר מרצה שנתקע בפקק
2011 – גרם נזק לביטוח	2039 – שכירות קיט שבוטלה בגלל ריח רע
2012 – לאפרושי תינוק מאיסור	2040 – גביית חוב מהבטחת מתנה
2013 – ילדים שמשחקים באש	2041 – שעדר"נ אם צריך בי"ד
2014 – מדריכת טיול שבוטלה	2042 – בורא נפשות לשותה מים שלא לעמא
2015 – מס על תשלום שכירות ע"ח מי	2043 – גביית ערבות מיורשי הערב
2016 – שאלת יוחסין מאוקריינא	2044 – כשרות רבנות רגילה
2017 – יוחסין של תינוק מאוקריינא	2045 – מתנה מחיים
2018 – שם סולמה מרומניה	2046 – לבטל בית דין אחרי דיון
2019 – מחיר מבצע בחנות	2047 – שוכר ששילם לאחר
2020 – נט בר נט דהתירא פגום	2048 – בירור על גיור
2021 – מזוזה ביציאה לחצר	2049 – שיעור הגביע של החפץ חיים
2022 – פיצויים לעובד נקיון מדרגות	2050 – לשטוף רגלים כאחת, ואם לשכנע זוג לעשות חז"ק
2023 – שוכר שרועה מטבח ששיפץ	2051 – דו"ד בין שותפים וסמכות בורר לדון סכסוך חדש
2024 – תיקון הסכם מחשש ריבית	
2025 – צוואה חדדית	
2026 – תשלום הוצאות בביטול שידוך	

מצאתי מכתב שטרם נדפס מכב' אדמו"ז הגאב"ד זצ"ל בעניני גיטין והנני להציגו כאן למשמרת לבל יאבד

ו ניסן תשמ"ז פעה"ק ירושלם ת"ו

לכבוד ידיד ד' וידידי עוז הרב הגאון המפורסם לשם ולתהלה ש"ב
מהו"ר דוב אהרן שליט"א בריזמן עכב"ב שיחיו ראב"ד עלקיןס פרק פ.ל.
מכובדי מאד, שלו' וברכה.

היום קבלתי יקרת מכתבך בצירוף מאה דולר עבור ישיבת מקור חיים ירושלם,
שמחתי מאד על הצלחתך להגדיל תורה ולהאדירה בין שדרות הרחבות כשאפתך מאז
ומקדם, ודאי מכאן ועד גיחון כמה הרפתקאות ועיקולי ופשורי נמצאים בדרך העולה
אבל הכלל של גאון המוסר הוא מיוסד על כחות הנפש ואיהו רבנו ישראל מסלנט זצ"ל
שלא לרצות לנצח, ולא להתעייף, אלא לשאוף לעשות נחת ליוצר ולשם שמים והכבוד
יגיע בסופו של דבר.

בנוגע לספר אורח משפט, הלא בשבוע זה אשרתי את קבלתו. בנוגע לתשובה
בשמות גיטין, אמנם אין זה השטח שלי ולא אוכל אפילו לחוות דעתי הפעוטה ומה גם
שכבר יצא ההיתר אמנם ע"י הדחק, אבל כאמור איני רגיל בענינים אלה ולא אוכל
אלא להראות מקום, עי' בתשובות מהרשד"ם סי' רמ"ד, ובתשובות מהרח"ש סי' ג'
ובתשובות מהריב"ל ספר שני בסופו, דנראה מתה"ד דהא בהא תליא אם מעכב
פוסל השינוי ואם אינו מעכב אינו פוסל השינוי אבל מדברי הרא"ש נראה דלא ס"ל
הכי. ובנוגע לדמיון הג"פ ודאי דבריו צ"ע, ועי' בתשובות מהראנ"ח סי' י"א
ועי' בדברי חיים בשער התשובות סי' ק"ה וסי' ק"ו.

והיות והשעה מאוחרת כבר ולא באתי בזה כלל לחוות דעתי אלא
כפי שהקדמתי להראות מקום לעיון, לכן אקצר ואומר שלו' וברכה,
והקב"ה יברך אותך ידידי היקר שתהא הלכה כמותך שלא להכשל בדבר
הלכה, וד' עמך, בכל דרכיך.

ידידו מוקירו כערכו הרם הדוש"ת והצלחתו כל הימים
ובד"ש מאת משפחתי שיחיו

(-)

1897.

סימן א

נשאלתי מבנין שיש ועד בית "נודד" בהתנדבות, ושכנים שיש להם ב' דירות שילמו לתיקון האינסטלציה של הבנין כאחרים שיש להם רק חלק אחד בניגוד לדרישת הועד בשם השכנים, והועד אינו רוצה לריב ולהתווכח וגם לא רוצה לספר לשכנים אחרים שעי"ז יהיה מחלוקת בגללו. האם יכול להעלים דבר זה.

והשבתי שאין חובת הממונה על ועד בית מתוקף תפקידו בין כל השותפים, לעשות מחלוקת, אבל היות והוא שומר על הכספים וסומכים עליו לגבי חלוקת התשלומים שהם שווה בשווה, יש חובה ליידע את השכנים שהם משלמים עבור חלק של אחרים, ולא להעלים מהם זכויותיהם, וזה גם מילוי חובת שותף שומר, וגם השבת אבידה. ואין לו סמכות למחול בשם אחרים. והפתרון הנכון הוא, לספר בפירוש רק למי שישאל מיוזמתו, ולגבי יתר השכנים לסמוך ע"ז שירשום זאת בפנקס הועד ברישום ההכנסות וההוצאות, שהחובה של שכנים אלו היה סך כך, ולא שילמו, ואחרים שילמו על חלקם. וכשיהיה הועד אצל אחרים בעתיד יעשו עמהם חשבון.

1898.

סימן ב

נשאלתי מבן הסמוך על שולחן הוריו והרוויח ויש לו מעשרות ורוצה לתת להוריו שיש להם חובות בבנק למחייתם.

והשבתי שיכול לתת להם על חובות אבל לא למחיה שגם הוא נהנה מזה ושותף בזה ולא נחשב שהפריש מכספו ונתן אלא כמו שנשאר תחת ידו.

ושאל אם נשאר חוב מהלוואה בבנק לטיפול שיניים של אחיו, אם יכול לסלק חוב זה, אע"פ שבבנק כל המינוס מעורב עם צרכי הבית המשותפים. והשבתי שכן.

1899.

סימן ג

בבנין משותף פלוני עשו מנין לקורונה בשטח המשותף ומאז המשיך שם ביכ"נ בהסכמת והשתתפות רוב השכנים, ומיעוט מתנגדים. לאחרונה החליט "הגבאי" לרצף את השטח ולהתקינו בפאר כראוי לביכ"נ, ואחד

המתנגדים פנה לדיין יחיד בב"ד והוציא ע"ז צו מניעה, ואחד השכנים שארגן את זה לא ציית לצו המניעה, והמתנגד קיבל היתר לערכאות שאסרו על הריצוף. שאר השכנים צייתו, אבל גם הם נמסרו לערכאות כי המסירה היא בכלליות על כל השטח המשותף. וזה מזיק להם ורוצים לדון רק בד"ת, ופנו לאותו דיין ולא הסכים להגביל את היתר הערכאות.

שוב פנו כל השכנים, חוץ מהמוסר, לב"ד שני והסכימו בפניו לא לעשות שום פעולה בלי דיון בב"ד ובלבד שהמוסר יסיר את מסירתו, ובקשו החלטה שהדיין הראשון צריך לבטל ההיתר. והב"ד השני לא רוצה להתערב לב"ד אחר.

ונראה ברור שהדיין הנ"ל טועה ומסייע לעוברי עבירה, למסור את המצייתים מלכתחילה. ואפילו זה שלא ציית והיה מותר למסור עליו, ברגע שחזר בתשובה בטל ההיתר. ודין הפונה לערכאות כתובע ודינם של שאר השכנים כנתבעים והם קובעים לאיזה ב"ד ללכת. ואי"צ להוציא החלטה נגד הדיין הטועה אלא נגד הפונה, ולבאר בה שאין לו שום היתר גם אם דיין אחר לא חוזר בו וטוען אחרת.

1900.

סימן ד

יש קו טלפוני הנקרא "קו העבודות" ושם יושב קבלן כח אדם ומקבל מצד אחד מבקשי עבודה ומצד שני דורשי ביצוע עבודות, וגובה מהעובדים והמעבידים חלק משכר העבודה על התיווך שלו. המעביד משלם לחברת כח האדם והמתווך מעביר אחרי קיזוז לעובד. וכעת יש ויכוח בין העובד והמעביד על התשלום, ושואל העובד מי הוא בעל דינו שצריך לתבוע, אם את חב' כוח האדם שהעסיק אותו או את המעביד שהוא בעל הכסף.

ולכא' תלוי אם זה נחשב שכרכם עלי, או שכרכם על בעל הבית. ונראה שידוע לכל הצדדים מראש שאין חוב על העבודה על הקו המתווך אלא זה רק תיווך והמשלם הוא בעל הבית, א"כ הנתבע הוא בעל הבית בלבד.

1901.

סימן ה

במקרה כנ"ל שמעביד ביקש מחב' כח אדם עובד עם נסיון בעבודה מסויימת, ושלח לו עובד שידוע לבצעה אבל לא באמת היה לו נסיון, ומחוסר נסיון התגלגל נזק כלשהו על המעביד (היות ולא ביצע הכל לפי

כללי החוק כי לא ידע מהם). והמעביד טוען התניתי תנאי שלא קויים, והעובד טוען לא התנו איתי כלום.

וכעת העובד דורש שכר, והמעביד טוען שפטור מלשלם היות ולא נעשה לפי תנאו, וגם דורש פיצוי על הנזק שהוא יותר מערך קיזוז השכר שלא משלם

והנה כשהיה תנאי עם שליח והשלישי שעשה את העיסקה מול המשלח לא ידע ממנו אם התנאי מחייב את בעל העיסקה שלא ידע, וכן אם המשלח כבול בלי תנאי כלפי הצד השני או שאינם כבולים זל"ז ואין טענות, או שיש להם זכות טענה נגד השליח שלא אמר, מצאנו כע"ז בענין קנינים בסימן קפב סעיף ו שהשליח חייב לתת אחריות שהיה ע"ז תנאי המשלח והמוכר לא הביאה ברשלנות השליח. ועוד מצאנו כע"ז בסימן שלב סעיף א ומפסיד [השליח] אחד מכיסו. כי הוא מחוייב לצדדים ולא הם זל"ז כי הם לא דיברו רק סמכו עליו.

אמנם בנידו' נראה לחלק ולפטור השליח ולחייב המעביד מסיבה אחרת, כי בשלח לשכור פועלים לעבוד בשדה, בעל הבית המשלח לא נמצא שם לדבר בעצמו עם הפועלים. וכן בשלח לקנות או למכור דסימן קפב, השליח הלך למרחוק, וכל התקשורת היא ע"י השליח וממילא האחריות עליו. אבל באופן שכל השליחות היא רק תיווך העבודה, וכל התקשורת וההוראות בשעת מעשה היו בין המעביד לעובד, אין התנאי של המעביד מול המתווך אלא רק בקשה מול המתווך את מי לסנן ולא לשלוח אליו כהצעה, אבל אין זה התנאה שהיה על המתווך להתנות ולעמוד ע"ז כשליח מול העובד ולשוחח עמו, כי את כל ההוראות דברו ביניהם בשעת תחילת העבודה ללא שליח ביניהם.

ומאחר שהמעביד שכח לדבר ע"ז עם העובד, נראה שאין אשמתו של העובד במה שקרה, והוא עשה כל שהתבקש, וגם השליח לא אשם ולא נטל אחריות. ועל המעביד לשלם הכל.

1902.

סימן ו

נשאלתי בדין האומרת איני נזונית ואיני עושה, וממשיכה לאכול משל בעלה עד סוף החודש כי טרם קבלה משכורת, וכשמקבלת טוען הבעל שמגיע לו המשכורת חודש האחרון כי אכלה, אם כן אין לדבר סוף. ועוד שאל מי מקבל את קצבת הילדים באומרת איני נזונית ואיני עושה.

והשבתי שמי שאומרת כן תיכף אוכלת משל עצמה ואם אוכלת משל בעלה זה מבטל אמירתה. וזה נוגע רק להרווחתה ממעשי ידיה ולא לקיצבאות. ובאמת החוק קובע שקצ"י לאשה כי לדעתם הילדים בחזקת האם ולא בחזקת האב [אם לא היה סיבה לשנות את "המשמורת" מטעמים הידועים בחוק], אבל בהלכה הילדים בחזקת האב, וגם מצד ההלכה הוא חייב במזונם. א"כ בלא"ה זה מגיע לבעל ולא בגלל שזן את אשתו.

1903.

סימן ז

נשאלתי מסייעת (עובדת עיריה) בבית ספר, שבכל השנים יוצאת לחופש פסח ביום שמסתיימים הלימודים בבי"ס, וכעת הודיעה העיריה לבתי הספר שעובדיה חייבים לעבוד עד יב ניסן, ואף שאין לימודים אומרת המנהלת שחייבת להופיע שמא תהיה ביקורת מהעיריה. ואין באמת מה לעשות אלא רק לבזבז שם כל היום. האם חייבת להגיע לבי"ס, כי לא רוצה להפסיד משכורתה.

והשבתי שהיא חייבת לבחור בין הפסד משכורת ובין ציות למעבידים, רק מאחר וכל מה שנדרש ממנה זה להיות נוכחת בשטח ולא עבודה, יכולה להביא איתה עבודות של עצמה מהבית ולא חייבת להשתעמם.

1904.

סימן ח

נציג חברה להשגת זכויות מביטו"ל נתבע להחזיר את האגרה המופקעת ששילם לאחר שהתפרסם שבעל החברה נעצר או נאסר או נעלמו עקבותיו לאחר תפיסת מזומנים וחשבוניות פיקטיביות ברשותו. התובע טוען שהכסף הוצא ממנו במרמה וכפי שהתפרסם מחקירת המשטרה, והנתבע טוען שתי טענות: א, הוא רק הנציג ואמנם קיבל לידי את התשלום אבל זה היה על מנת להעביר את הכסף במלואו והנתבע צריך להיות אותו אדם שנעלם. ב, התובע קיבל את מלוא התמורה לתשלום שהרי אושרה לו סיבת הקיצבה ובתוך התשלום הראשון של הקיצבה שנפעלה ע"י החברה הזאת כבר קיבל את מלוא האגרה בחזרה.

והשבתי שלא משנה מה שנתפס או לא נתפס בעל החברה, כי זה על שקריו נגד הביטו"ל. וכעת הטענה של התובע זה על שקרי החברה נגדו, ומי

ששיקר לו היה מי שדיבר איתו ולא בעל החברה אלא הנציג הנתבע. וע"כ יש לברר האם היה סיבה לתביעה.

ואם יתברר ששילם על סיבה הגיונית וקיבל תמורה לאגרה שלו, אין מה לתבוע את הנתבע. ואם יתברר ששילם לחינם על אף שקיבל קיצבה, כגון שלא היה צריך עזרתם והציגו לו מצג של תיק עם הוצאות ושתדלנות בלא שזה אמת, הרי שהנציג שקיבל לידי ו גם סיפר את הסיפור הוא הנתבע אף שאין הכסף בידי לטענתו, כי אשלד"ע ונשא ונתן ביד, ואף אף אין כל הכסף אצלו מ"מ ודאי השתכר ממנו חלק, והוא שותף למעשה ורצה מזה גובה ורצה מזה גובה.

והיות והתברר שנעשתה עבורו מלאכה שלא היה יכול לעשות לבד וקיבל קיצבה ע"ז, אפילו שהם עשו שקר נגד הביטול, אין לו זכות לתבוע כסף ששילם להם בחזרה. דאי עביד מהני.

1905.

סימן ט

טוען התובע שקיבל סך מודעות מבעל חנות להדבקה ברחבי העיר בעד שקל וחצי למודעה, ועבד בס"ה כ-6 שעות, והתנה בעל החנות עמו שלא ידביק על לוחות מודעות עירוניים כדי שלא ייקנס על זה, ולא התנה עמו שלא ידביק על עמודי חשמל ובסוף הגיע פקח עיריה ונתן קנס על הדבקה על עמוד חשמל, ולכן המעביד מעכב את משכורתו.

טוען הנתבע שהנתבע הדביק בפחות מ-5 שעות כ-500 מודעות, ולא יתכן להדביק כ-100 מודעות בשעה, והוא רגיל ממדביקים קודמים שעבדו אצלו שהדבקה של 500 לוקחת יומיים, והתנה עמו להדביק רק בתחנות אוטובוס ולוחות מודעות של בניינים, ובסוף קיבל התראות מבניינים שהודבק על גדרות והזיקן בדבק, וגם פקח עיריה שקנס אותו ב-720 שקל על הדבקה על עמוד תאורה בהתראה שאם לא יוריד את שאר המודעות שעל עמודי תאורה ייקנס בסכום זה על כל עמוד, ושכר בחור בכסף להוריד מעל כל העמודים, וכן מצא תחנות שיש בהם 6 מודעות מודבקות, וכן הדבקות על פחי אשפה, וכך הדביק את הכל, ולא כפי שצריך. ובס"ה לדעתו הדביק כ-160 מודעות כפי שצריך, וקיבל הרבה פרסומת, והיה לו נזקים אמנם ודאי היו גם רווחים מההדבקה, ולא יודע איך וכמה לחשב כמה מגיע לעובד.

הנתבע מוכן להתפשר ולתת חלק מהשכר לתובע, והתובע לא מעוניין בפשרה אלא בהכרעה לפי הדין.

ומן הדין פועל שהזיק לבעלים חייב בנזקים כמבואר בחו"מ סימן שו. וגם בנזק שאינו חייב מ"מ מפסיד שכרו כמבואר בחו"מ סימן קכז סעיף ב ובסימן של"ה סעיף ב ברמ"א ועוד מקומות רבים.

אמנם יש מקום לחלק בין שכיר ופועל וקבלן לעבודה אחת שלמה ששכרם על הכל, וכל נזק שהוא בעבודה מקוזז מכל השכר. אולם אם כל שפא ושפא זימניה (בב"ב דף ה ב) וכן סופר דספר תורה שכל עמוד או גליון שסיכמו שזהו זמנו לקבל שכר, אף שהוא קבלן, אי"ז קבלנות על כל המלאכה מתחילה ועד סוף אלא כמה וכמה מלאכות. וכן בנידו"ד הגדרת התובע היא כקבלן (לפי גדריו של הש"ך בסימן שלג סק"כ וסקכ"ו ועוד) לפי המתואר מפיהם גם המחיר היה פר מודעה, וגם לא נטל הכל יחד אלא בכמה פעמים נכנס ונטל מודעות להמשך העבודה כשגמר להדביק הקודמות. ע"כ כל מודעה היא קבלנות בפנ"ע, ומה שהדביק נכון מגיע לו שכר וא"א לקזז מזה את הנזק של מה שהדביק בטעות והזיק בזה.

ועוד יש להקדים שהנזקים של פקח שקנס או איים הם גרמא ולא היזק בידים, וכן העובד שנשכר לקלף מודעות. אבל המודעות שלא הודבקו במקום נכון ולכן הורדו ע"י המוריד וכן אלו שהודבקו יחדיו או שנשארו ולא הודבקו, הם נזק בידים שמגיע עליו קיזוז. מאידך על 160 יש הודאה שהביא ריווח, וגם ההדבקות על פחים וכדו' היו לפרסומת ויש בהם תועלת. וננקוט כדעת הפוסקים שאין מקזזים גרמא מחוב כשהניזוק תפוס כשאינו תובע את זה.

ומתוך הדברים התברר שהתובע המדביק הוא מירושלים שם רגילים להדביק על קירות וגדות ורגילים להדביק כמה וכמה מודעות זו לצד זו. והנתבע בעל החנות הוא מעיר אחרת, והעבודה התבצעה בעיר של החנות, שם הרגילות שונה בכל הענינים הנ"ל, ולא התכוין להזיק בכוונה אלא להדביק כמקובל בעירו. ומ"מ היות וזה נזק בידים ונחשב ל"אדם המזיק" הרי על זה הדין הוא אדם מועד לעולם בין ער בין ישן בין אונס ובין רצון, חוץ מאונס גמור ממש שלא היה יכול לחשוב ולדעת ממנו מראש. ומאחר והתברר שהתובע ראה בשעת ההדבקה שלא היו מודעות דבוקות על הקירות והגדרות שהדביק בהם, וכן לא היו מודעות גדולות על עמודי חשמל אלא רק מודעות קטנות ממש, היה צריך להבין שזה לא דרך העיר.

והנתבע טוען שמשיג המודעות בזול בסך 1 שקל למודעה.

וע"כ על מה שמודה הנתבע (160 מודעות שהודבקו כראוי) חייב 240 שקל, ועל מה שהזיק התובע במישרין את המודעות (לטענת הנתבע זה מגיע ל340 מודעות מתוך 500, דהיינו 340 שקל. והתובע לא שיער כמה הם ואינו מודה בנתון זה), כמה שלא הדביק כדבעי ודאי הפסיד שכרו, ועל גוף המודעות

שנשחתו בידים ע"י הדבקה שכבר לא ראויות להדבקה, ג"כ חייב לשלם לנתבע. ע"כ אי אפשר להוציא מהנתבע כלל.

והסתפקתי אם גם על נזק כגון זה שייך לחייב את הנתבע לפני משורת הדין כהנהו שקולאי דרב הונא מדין למען תלך בדרך טובים וארחות צדיקים תשמור, ושמא יש לחלק. ומ"מ בע"פ אמרתי את זה למעביד שראוי שיתן שליש.

1906.

סימן י

נשאלתי מחו"ל מה לענות לבחור בתחילת דרכו בתשובה, מה יותר חמור נכרית או נדה. ומדובר שאינו מסוגל להפרד מיצרא דעריות ויכול לבחור לשכור פעם אחת את הפחות חמורה מהן.

והרב השואל ציין וז"ל: חשבתי כאן, שלמרות שאיסור לבוא על נכרית שלא בדרך חיתון ושלא בפרהסיה הוי רק דרבנן ומצד שני איסור ביאת פנויה יהודיה, חוץ ממחלוקת רמב"ם עם ראשונים האם הוי בזה איסור לא תהיה קדשה, יש כאן בודאי איסור חמור של נדה שהוא בכרת. בכל זאת, יהודי שיקח בחורה גויה יש סיכון גדול מאוד שיטמע בתוכה והיא תמשוך אותו לנישואין ולילדים ולצאת מזה חזרה ליהדות כבר כמעט בלתי אפשרי. משא"כ עם יקח יהודיה אע"פ שלא בדרך קדושה וטהרה בכל זאת זה קשר עם יהודיה שיש להם עתיד לחזור בתשובה. ושוב לצד הראשון אם התורה אומרת לי שזה יותר חמור אז ככה צריך להשמיע להם, או זה גופא אם אדם משתקע בעבירה חמורה אז יותר קשה לצאת משם. אשמח לשמוע דעתך.

והשבתי: שני הצדדים כבר נכתבו בפוסקים, ולמעשה כנראה זה מסוג השאלות שא"א לענות עליהן. גם מפני שא"א למדוד שתי האופציות מה חמור באמת יותר, מהטעמים שהזכרת. וגם מסיבה שכלית, שמה שיבחר בלי הוראת רב יהיה לו נקיפות מצפון ויחוש להתגבר ע"ז, לפחות לפעם הבאה, ומה שיעשה עם הוראת רב יהיה לו כהיתר גמור ולא יתנתק מזה, ועוד ישמח שלא נכשל בחמור יותר.

ושמעתי שיקול זה האחרון - לא לענות לבעל תשובה בראשית דרכו מה פחות חמור, מהרב שך זצ"ל שאמר לאחד מראשי הישיבות לבעלי תשובה.

1907.

סימן יא

עד שחתם בגט מעל השירטוט (כמו שכותב בדפים עם שורות) במקום תחתיו.

הנה לפי פשטות לשון השו"ע אין שום סיבה לפסול, דלהדיא הפסלות של מחוץ לשירטוט הוא על ימין ושמאל בלבד, במחבר סימן קכה סעיף יד.

והורה הב"ד להכשיר דרך יציאת הכתב מהשירטוט מימין נחשב "מחוץ" לשירטוט אבל מעל אינו מחוץ ואין חשש הוספה. וסיבת השירטוט של השורות זה ליישור, והרי גם כשכתב מעל השירטוט נעשה הכתב ע"י היישור שפיר, ולא רק אם כתב תחתיו כרגיל. (בר מהסברא שבחתימה ל"ש חשש הוספה דסו"ס זהו חתימת העד ולא עניני תנאים או נוסחאות ההיתר לאשה. ובפרט שכל החשש שעליו מבוסס הפסלות של חוץ לשירטוט הוא שמא נוסף אחר החתימה ומה זה שייך לעצם החתימה). והורו הב"ד לעד השני לחתום גם הוא מעל השירטוט שאחריו ולא תחתיו שלא ייעשה הריווח גדול ביניהם יותר משורה ויפסל.

ושוב הראה הגרד"ק שזה כבר מפורש בשדי חמד מערכת גט סימן כח ס"ב באריכות.

1908.

סימן יב

מלגת תוספת חג של כולל שנרשם עליה הערה שניתנה רק למי שאינו מסודר ולא למי שיכול להסתדר לחג, ויקח את הכסף להוצאות אחרות, אם חייב למשוך הצ'ק למזומן ולקנות רק עם המזומן הזה הוצ' החג.

השבתי שהכוונה שמי שמתארח בבית אחר ולא מוטל עליו כל הוצאה לא ישתמש בזה לרכוש אופניים חשמליות או לצאת לנופש במלון וכדו'. אבל אברך נורמלי שעושה חג נורמלי בביתו ודאי שזה נחשב להוצ' החג.

1909.

סימן יג

שכן יחיד ששילם כל התיקון של הבנין ואינו דורש מאחרים שישתתפו עמו, ואמר לאחד מהשכנים ששילם רק אחר שהוכרח לזה ע"י שכן אחר באיום שיהרסו לו את ביתו אם לא ישלם כי המאיים תבע ממנו חוב אחר לבנין

על בניה בעבר בשטח משותף, ומסופק השואל אם האיום הזה היה גדר תליוהו וזבין (שע"י תשלום זה קנה את החלק המשותף שהיה חייב עליו) או תליוהו ויהיב (שהיה פטור מלשלם לשכנים לגמרי וסתם איים עליו שישלם הכל וסחטו שלא כדין ובלי שום תמורה), וחושב השואל שכן צריך להשתתף בהחזר התשלום לאותו משלם בלי שתובע. אולם שואל אם חייב לשלם לאותו שכן את חלקו מיידית לפני החג או יכול לדחות אם אין לו כסף כעת, או שפטור לגמרי, ואם הבירור לגדר החיוב חייב להיעשות ע"י כלל השכנים כי כולם בעלי דין בזה, ויהיה אסור לברר בינו לבין עצמו במקום שיש צד שני.

השבתי שלא כולם בעלי דין, אלא כל שכן בע"ד לגבי חלקו היחסי מול המשלם בפועל. ואם לא תובע אותם אפשר להניח שפטרם. ואם יתבע יתכן שיוכלו לענות שהיה פורע חובו של חברו ששם מעותיו על קרן הצבי, אא"כ יוכיח שהתיקון וההוצאה היו הכרחיים ושילם מדין יורד. ואם המשלם עצמו מסופק אם זה תליוהו וזבין, מסתמא המוחזק יכול להניח שכך ולא לשלם עד שיוכח שהיה תליוהו ויהיב. ובין כך ובין כך עתה אין הפרעון מדין השתתפות בתיקון הדחוף שהיה צריך להיות משולם מיידית, אלא מדין חוב, וכל חוב הוא מסתמא עד ל' יום.

1910.

סימן יד

עוזרת ערלית בבית יהודים שמנקה לפסח והגיעה לארון בקבוקי היינות, וקשה לבע"ב להתכופף להוציא הכל, אם מספיק לעמוד על גבה להשגיח שלא תנסך.

השבתי שכל מגע גוי ביין, או שכשוכו ע"י נענוע, אוסר אפילו בפני הישראל שרואה שלא "אומר" משהו לשם ע"ז. וזה מפורש בהלכות יין נסך ביו"ד.

1911.

סימן טו

תובעת חלקת קבר בצד משפחתה שרכשה אבל רשמה ע"ש אחר, וכעת היא חולה מסוכנת והגיע חודש ניסן ורוצה להזמין לדין בלי להמתין לאייר מחשש מצב בריאותה. האם שעת דחק כזה שמא ח"ו תיחלש ובאייר לא תוכל לדון, מתיר להזמין בחודש ניסן.

השבתי שאם היה רק ב"ד אחד בעיר היה אפשר להוציא ע"ז החלטה תקדימית וההחלטה תחייב את הנתבע להופיע. אבל בהיות ויש יותר מב' בתי דינים, אין החלטה שלפני דיון וקבלת סמכות הצדדים מחייבת את הצד השני. ואמנם מצאנו כמה חריגים שמתירים להזמין בניסן ותשרי, כגון בני כפרים שמזדמנים לעיר רק ליו"ט, וזה שעת דחק ובלא"ה ודאי שלא יהיו פה. צל"ע אם חשש מחלה ומוגבלות ג"כ בכלל שעה"ד המפורש בפוסקים.

1912.

סימן טז

יהודי ישראלי בן ישיבה התחתן בשנת תשס"ו עם בעלת תשובה אמריקאית, ונרשמו לנישואין בבד"ץ חרדי ולא בקשו מהם בזמן רישום הנישואין שום מסמך, ככל זוג שחזותם של בני ישיבה וסמינר חרדי שמחתנים בתור פקידות בעלמא כדי להרוויח את האגרות. והוא חושש כל השנים שמא ילדיו לא יהודים בבירור.

ביררתי שמות חמיו וחמותו, ושמות שני הורי חמיו ושני הורי חמותו, כולם חילונים מאמריקה, ולכולם שמות יהודיים מובהקים כגון ג'ודית, פראדל, ועוד. ע"כ מאחר והוחזקו לכל מכריהם כיהודים, עז"נ הוחזקו; והוחזקה בשכנותיה; וסוקלין ושורפין על החזקות וכו'. כמו"כ לפי השנים אין לחוש על הדור שלפני חמיו וחמותו שהיה שם גיור שלא כדין, כי הבעיות של הרפורמים שהחלו לגייר היו רק בכס' ע' השנים האחרונות ולא קודם. ואי"צ לחוש שמא היה צד פסול קהל שהרי משפחה שנטמעה. רק אילו היה ידוע על חמותו או אם חמיו ואם חמותו שנישואיהן לא היו זיווג ראשון, (למשל אם סיפרו את זה או שיש להן כתובה שלא כתוב בה בתולתא אלא מתרכתא או ארמלתא או איתתא) היה מקום לברר איך נפרדו מהבעל הקודם, אם בגט או במיתה ואיך זה התברר ואושר. אבל כעת אי"צ להביא שום מסמך. לכן יכול להיות רגוע שליו ושאנן מכל חשש בכשרות צאצאיו.

1913.

סימן יז

הבטיח לחברו 20% דמי תיווך כי חברו נזקק למחייתו ורצה לעזור לו בכבוד, והחבר הביא לו קונה שאכן קנה בסוף, אבל היה אחרי הרבה התלבטויות והמוכר עצמו שיכנע יותר מהרגילות, וסבור שזה היה חובת המתווך ואולי על דעת כזה דבר לא היה מתחייב 20%, ולמעשה שילם לחבר את הכל, רק

השאלה היא אם יכול לתת את זה מכספי צדקה, וכמה (כי מבין שחלק היה חייב לשלם לחבר דמי תיווך, ומה שחייב אינו יכול לקזז מחשבון הצדקה).

והנה כעת שאין תביעה וכבר היה תשלום א"א לברר ביניהם מה בדיוק נאמר כדי לדעת אם מה שהתחייב 20% היה על כל מקרה או רק בתנאי מסויים. והרי מתווך מגיע לו על עצם הקישור בין שני צדדים, ורק אם התערב בו גורם נוסף יש לחלק בין מתחיל וגומר כמבואר בנו"כ סוף סי' קפה. והיות והמתווך הוא המוחזק כעת אפשר להניח שיש לו ק"ל שזה מגיע לו ולא רק מצדקה. וע"כ א"א לקזז מצדקה כלל.

1914.

סימן יח

איך לרשום בכתובת חתן ממוצא צרפתי שנקרא שמו מהלידה בשם "סמי" [ואחר הבירור: גם חותם עד היום סמי וכן כתוב בת"ז] ולפני כ-15 שנה שינה שמו ל"סמואל" ורוב מכריו (כ-70%) קוראים לו סמואל ולא סמי.

נראה לרשום סמי הנקרא סמואל, ולא ההיפך. כי אחר שהשם הראשון קיים ולא נשתקע, העיקר כמו שחותם וכתוב בת"ז. כי בכתובה שהיא שטר התחייבות ולא שטר חלות העיקר הוא הזיהוי מהמתחייב. (וכן אמר לי הגר"ש בשם אמור"א זללה"ה ששאלו בעבר שאלה דומה. וכן אמר הגרד"ק בשם אמור"א זללה"ה). אבל אם תהיה שאלה כע"ז בגט, יש נתונים נוספים לשיקול איך לכתוב ומה להקדים ואין כאן המקום. (אם השם סמואל הוא שם יהודי ושם סמי שם לע"ז, ובפרט שכך קוראים לו הרוב).

1915.

סימן יט

שאל עד בכתובה שמסדר הקידושין החתימו על כתובה בלי לקרוא הפרטים, אבל שם לב שהכלה רשומה "בת האב המגדלה" ולא בשם אביה מולידה, וכן שהיא מתרכתא ועיילא מבי נשא.

והשבתי שבגט חייבים לכתוב שם האב ממש, או בלי שם אב בכלל (במקרה של מומר, או אב גוי), אבל בכתובה אם האב המגדל ידוע שהוא האב המגדל וזה סימן לזהותה, היות ועיקרה לגבות ההתחייבות וצריכה שטר ראייה שאליה התחייב, ע"כ אפשר להקל בזה. (וידוע מ"ש המפרשים על סרח בת אשר).

1916.

סימן כ

נשאלתי אם מותר בתור ארוך ב"סופר" בערב חג לפתוח מארז של צי'פס ולאכול חבילה קטנה מתוכו ולשלם אח"כ.

והשבתי שמצד הלכה קנה בהגבהה, ואם ינזק חייב לשלם. דמטלטלין אין נקנים בכסף. אלא אם כן התנה בעל הבית לאסור עד שישלמו, וע"כ צריך לשאול קופאי שהוא שליח ונציג הבעלים אם יש כאן תנאי האוסר, ואם לא ה"ז מותר.

1917.

סימן כא

נשאל הגרמ"א אם חנות חייבת לקבל מוצר בחזרה תוך 14 יום כחוק, והשיב שע"פ הלכה אין חזרה ממקח בלי טענת מק"ט. וחוק לא מחייב בין שני אנשים שעושים עיסקה ביניהם דאין דמד"ד.

ונשאל הגרש"ד כע"ז לגבי חנות רהיטים גדולה שלא מוכנה לבטל עיסקה תוך 14 ימים אחר שהתברר לקונה שלא תהיה אספקה לפני החג. והשיב שחנות חייבת לעמוד בתנאי החוק, כי מסתמא ע"ד כן נכנסים לקנות בה.

והנה דעת הגר"ש היתה שכל מי שחייב רשיון עסק, נותן שירות על פי תנאי הרשיון שיש לו, והחוק מחייב אותו. אבל חנויות שאינם צריכים רשיון מיוחד לענ"ד דבזה לא אומרים שקונה ע"ד חוק, אלא ע"ד הלכה. וצ"ע במזמין רהיט שלא יוצר עדיין ולא יהיה נוצר לפני החג, במה קנה לפי ההלכה הרי זה דשלב"ל, ועל אחר החג לא רצה לקנות ולא נחשב "יש בשוק". וכמובן שקנין משיכה או הגבהה לא היה, וכסף לא קונה מטלטלין, ע"כ זה רק סיטומתא, ומנהג הסוחרים כיום הוא שלא לגמור קנין באופן בלתי חוזר תוך 14 יום כי החוק קבע כן. ולכן כיון שסיטומתא היא מנהג, והמנהג מוגבל, גם הקנין הנ"ל מוגבל ויכול לחזור בו.

ולעצם הטענה שרוצה לבטל בגלל אי אספקה עד החג, הרי תלוי בש"ך ובט"ז ביור"ד סי' רלו וההכרעה היא לפי מי שמוחזק בכסף דיש לו קים לי.

1918.

סימן כב

נשאלתי מקונה ברשת חנויות ויש לו מזומן, ומבקש ממנו אדם אחר בעל תלושים באותה הרשת שיקנה ממנו את התלושים וישלם בתלושים ולא במזומן, האם מותר.

והשאלה היא של בעל התלושים אם הוא מוגבל למכרם או שקיבל רק על דעת לקנות מוצרים. אבל בעל המזומן אינו מוגבל כי תלושים הם עובר לסוחר.

1919.

סימן כג

נשאלתי בזה"ל: שאלה, פרטים אודות ביעור יין מאוצב"ד בשעת הביעור.

העובדה: בביתי כמה ארגזי מיץ ענבים ויין משישית וח'ל המספיקים לכמה חודשים. מלבדם רכשתי מאוצר ב"ד עוד כמה ארגזים מכמה מינים וצבעים, יש מוסקטו לבן ואדום, יבש לבן ואדום, וגם מתוק אדום. בביתי יתארחו במשך החג ובחזה"מ שבת וחגים משפחות. בליל הסדר לפחות 12 מבוגרים ועוד יותר ילדים בכלל הגילים. וביר"ט ראשון סעודת בוקר אולי ימעטו מהליל משפחה אחת.

השאלות: 1 האם יש להחשיב יין ומיץ ענבים ח'ל ושישית ולומר שכיון שיש די להמון סעודות, כל יינות מאוצב"ד צריכים ביעור. ובהנחה שלא מתחשבים ביין שאינו קדוש לחישוב מזון ג"ס, 2 האם ליל הסדר נחשב לסעודה אחת וממילא לפי חישוב ארבע כוסות לכל סועד [כמעט בקבוק לגדול], ומלבד זאת עוד שני סעודות חג שבהם ניתן כוס אחת לנפש, או להחשיב ג"ס רגילים וליל הסדר ככוס לנפש וצריך להפקיר גם מה שראוי / שעתיד לשימוש עוד בליל הסדר.

3 איך מחשיבים / מתחשבים עם אורחים יתכן מצב שאדם אירח 20 איש ולא הפקיר שיעור 60 סעודות וכעבור יומיים הלכו האורחים ובביתו ארגזים שצריך עתה להפקיר? ואם עתיד בעוד יום [שבת חזה"מ] לארח עוד אחרים ממילא נאמר שהוא צורך אותו הבעלים ואינו מחוייב בביעור?

4 יין מוסקטו הוא מאוד קליל [5% אלכוהול] ותוסס וניתן לשתותו ככל משקה מוגז ממילא חצי בקבוק למבוגר לסעודה [זכורני שבשולחן עורך היו ששתו מוסקטו עם הבשר מלבד הד' כוסות].

ממילא אם הכל להקל, 15 בקבוקי יין רגילים לליל הסדר ועוד שתי סעודות 12 בקבוקי מוסקטו. אם להחמיר הכל להפקיר מחמת הכמויות הגדולות שלל יין שאינו שביעית. אם להקל שלא להפקיר כמעט 30 בק' סה"כ, עבר היו"ט איך שיצאו האורחים חייבים להפקיר. 5 עד כמה ליזהר בתיכף ליציאתם להזדרז להפקיר? 6 ואם עד שהוצאתי היין הגיעו אחרים ממילא א"צ הפקר??

והשבתי בזה"ל: בנוגע לביעור יין. כמדו' שמזון ג' סעודות זה לפי בני ביתו שבשעת הביעור. ולפי כמות היין החייב בביעור. ולא משנה שיש לו עוד יינות. והיות שהזמן הוא ערב פסח ולא בפסח, כלומר שבבוקר ובצהריים עדיין האורחים לא בחשבון. ומסתמא כיון שלא נקבע בחז"ל שעה מסויימת לביעור ביום זה, יכול לדחות את ההפקר לכתחילה לאחה"צ. ואז אם כבר הגיעו אליו אורחים או התרבו בני הבית, יכול לחשב לכולם ג' סעודות. אבל אם לא הגיעו, רק עתידים להגיע צ"ע אם יכול לחשבם כאשר מפקיר בפועל לפני שבאו.

וחישוב ג' סעודות הוא לפי שעת הביעור [ההפקר] בפועל, כלומר אם מבער בער"פ בבוקר יחשב ג' סעודות של ער"פ וליל הסדר, ואם מבער אחה"צ יחשב ליל הסדר וב' סעודות של מחר. ובהחלט ניתן למנות 4 כוסות לכל נפש לכל סעודה גם בלי דין ד' כוסות דליל הסדר, ובלי הבדל בין סעודת חול לסעודת שבת, הרי אם ירצה לקבוע משתה יין בחול יכול ולפי"ז השיעור כמה שותה בסעודה אחת כזאת, ואת כל זה מכפילים בג' סעודות ובבני הבית, ובלבד שיהיה זה יין שניתן לשתות ממנו כמות זאת בסעודה אחת.

ועוד דין פשוט, ברגע שהשאיר מה שמותר לפי חישוב מה שיכולים בני הבית לשתות בג' סעודות, נפטר מביעור, אפילו הכל נותר ברשותו. כי שיעור זה מותר להשאיר בשופי שלא חל עליו כלל חובת ביעור מעיקרא.

1920.

סימן כד

נשאלתי ממי שעבר על גניבת דעת, איך יחזור בתשובה.

והמתאנה חושב שהשואל מכבדו ויתן לו בעתיד תועלת, והאמת שרק היה מצג שוא. וכבר עבר זמן רב ומסתמא שכח את זה, ואם יגש אליו להתנצל יגרם לו מחדש צער ועג"נ.

והשבתי שלא יתנצל רק יקבל להבא ויתחרט על העבר ויתוודה לה', כי בעבירות שבין אדם למקום.

1921.

סימן כה

נשאל הגרשח"ד משוכר וילה בשוב בצפון לתקופה ארוכה, ונרשם בחוזה שאם ירצה לצאת בתוך זמן השכירות יוכל ליפטר מתשלום עד סוף הזמן אם יביא שוכר תחתיו. וכעת ג' חודשים לפני סוף הזמן רוצה השוכר לצאת ויש לו שוכר חילופי מיום העזיבה למשך שנה לפחות, ולא מוצא אדם שיכנס לעיסקה כזאת רק ל-3 חודשים. אולם המשכירה הודיעה שמוכרת את הוילה בתום תקופת השכירות, ולא מתאפשר להכניס שוכר עד סוף התקופה, וטוען השוכר שזה באשמתה. ואילו היה יודע מראש שרוצה למכור בסוף, יתכן שהיה מודיע על עזיבה שנה קודם כדי שבכך יהיה לו שוכר חילופי, או יתכן שלגמרי לא היה נכנס לשכירות.

ונלע"ד שלולי התנאי שיכול להכניס שוכר חילופי, חייב בתשלום עד סוף הזמן אפילו אם יוצא באמצע, ואפילו לא מצליח להשכיר לאחר. והתנאי הזה בא לפוטרו, ולא בא לחייב את המשכיר. ואם א"א לקיים את התנאי הפוטר נשאר החיוב המפורש בחוזה.

ואמנם יש לו אפשרות להשיג שוכר חילופי ולהיפטר אם ישיג, אבל כמו שלא יכול לכוף את המשכיר להאריך לו בעצמו את תקופת השכירות, כך לא יכול להתלונן ולטעון שצריכה להשכיר לשוכר שהשיג, לתקופה שאחרי תום זמן השכירות.

1922.

סימן כו

נשאלתי אם מותר להשליך חמץ לפח טמון ברחוב בעיר שיש ספק אם יפונה לפני סוף זמן ביעור חמץ.

והנה לפח אשפה של בית משותף הנמצא בחצרם ודאי אסור בכה"ג שלא יפונה ולא יבוער לפני הביעור וחלילה יעבור על חמץ שברשותו, ומותר לפנות לשם רק באשפה העשויה ליפנות לפני זמן הביעור. אבל הטמון הוא לא ברשותו וע"י ההוצאה נפטר ממציות החמץ ברשותו ומפקירו ודיו. אולם משהגיע זמן בדיקה או ל"ד חל ע"ז דין ביעור חמץ בשריפה, ולכן יפנה רק עד זמן בדיקה ולא יותר.

1923.

סימן כז

נשאלתי אם מותר לגבר להוריד שיער מהגוף בלייזר או שיש בזה לא ילבש כמו בגוזז, ואם רק רוצה לדלל ולא להסיר לגמרי אם יש היתר.

והשבתי שהלייזר אינו גילוח אלא פעולת מניעת צמיחה, וע"ז אין איסור. אולם הרי לא עושים הסרה בלייזר אלא"כ הסירו לפני פעולה זו את השיער בגילוח האסור, וע"כ אין השאלה במקומה לגבי לייזר אלא לגבי הגילוח שלפניו, ואסור.

ויש לדעת שבפוסקים מחלקים בין לא ילבש דאורייתא שהוא בבית השחי וכו', לבין שיער אחר שמתירים במקום צער כמו גירוי פצעים וכדומה.

1924.

סימן כח

נשאלתי ממי שקיבל לבעלותו דירה ע"י צוואה והיה שם תנאי שיש רשות לפלוני לגור בדירה עד אחר אריכות ימיו ושנותיו, וכך הוה. וכעת נפטר המורשה לגור ונשארו מטלטלין שלו, האם יש חיובי שמירה על בעל הדירה על כל החפצים לטובת בעליהם דהיינו יורשי המנוח הזה, ועד מתי הוא חייב בשמירתן.

והנה חיוב שומר מתחיל בקנין לשיטה אחת, או בסילוק הבעלים על דעת השומר כשאמר השומר הנח לפני, לשיטה אחרת. (בסי' רצא סעיף ה). והצד השווה שבהם שזה מדעת הסכמת השומר, ואין מצב של שומר החייב בעל כרחו. והכא הנפטר לא ביקש שמירה אלא נהיה ממילא. וגם בעל הדירה לא הסכים לזה. ולכן אינו ש"ש ולא ש"ח. רק אולי שומר אבידה ליורשים. והיות והיורשים של אותן מטלטלין ידועים, ע"כ אינו חייב לשמור להם מעבר להודעה שזה נמצא וקיים ושיבואו ליקח מיד, ואי רצונם לטרוח לבוא פוטר אותו מכל שמירה.

והשבתי לפי הנ"ל דיכול להודיע לאחד מהיורשים, ולהגבילו בזמן לקחת ושאם לא יקחו באותו זמן יוציא החוצה. כמו שנפסק בסימן שיט לגבי מי שהפקיד בבית חברו בעל כרחו והלך שיכול הנפקד לשכור מתוך הפקדון פועלים להוציאו. (ובנידו"ד לא "הלך" וא"צ לשכור פועלים, רק להודיע לבעלים שהוא היורש).

1925.

סימן כט

נשאלתי אודות מי שנמצא ללא רוח חיים בר מינן בביתו באיסרו חג של פסח, ולדברי הח"ק משוער שנפטר כבר בתחילת יו"ט אחרון של פסח ואולי קצת קודם. ולא ידוע אם סידר מכירת חמץ [כי השתחרר מאישפוז סמוך לפני עריו"ט], אבל ניכר שסידר מטבחו לפסח עם כיסוי על השיש ועוד פרטים כאלו, ומסתמא אמר כל חמירא. מה דין הוויסקי שנמצא בפינת המטבח.

ופסק השו"ע בסימן תמח סעיף ה לאיסור.

וכ"פ שו"ע"ר שם בסעיף כט שאף אם ביטל והפקיר מ"מ אסור אחר הפסח לכל ישראל ליהנות ממנו, לאו דוקא לו עצמו או ליורשיו.

1926.

סימן ל

נשאל הגר"ח"ש דומב שליט"א בין שתי משפחות שכנים שילד אחד ממשפ' א' חשקה נפשו לרכוש כרטיס הגרלה של עזר מציון על קופה של 100,000 ולא היה לו דמי עלות הכרטיס בסך 40 ש', וביקש מחברו ילד ממשפ' ב' שהיה לו כסף מהוריו שילווה לו 40 ש' ויחזיר לו אחרי שישתתף בישיבת בין הזמנים ועוד כמה דברים שירוויח ע"ז. ואכן הלווה לו ורכש כרטיס וזכה בסכום הגדול, וכעת טוענים הורי משפ' ב' שלא היה רשות לבנם להלוות לחברו כי אם להשתמש להוצאות שלו, ולכן הכסף נשאר שלהם וממילא נקנה הכרטיס בכסף שלהם בסיטומתא, ולהם מגיע סכום הזכיה.

והשיב הגר"ח"ד שכסף הניתן לילד הוא אבידה מדעת ולא שייך להורים וכמבואר בפרק הספינה. ולכן היה מותר לו להלוות, וזכה הילד א'. ואין למשפ' ב' שום זכות טענה על כסף זה.

והוספתי על פסקו ב' חיזוקים: ראשית, לו יהי שצודקים ההורים שבנם הלווה מה שלא שלו והוא גזלן בזה, וגם הילד א' הוא גזלן שלקח כסף בלי רשותם, מ"מ לא קנה את הגורל בשליחותם, וחובתו להחזיר להם הגזילה בסך 40 ש', אבל מה שסחר בזה באמצע במה נעשה שלהם. ועוד, הרי הזכיה בגורל היא ע"י שהתברר שהכרטיס פלוני הוא הזוכה, ויש מקום לומר שהגורל מברר שזהו הכרטיס אשר זכה למפרע בעת רכישתו, (עי' הצדדים והמ"מ בזה שכתב אמור"א זללה"ה בפסקי דין כרך ה' עמ' קעא), א"כ חלות רכישת הכרטיס הוא הזכיה בסכום הגדול, והכרטיס אינו אלא מטלטלין

שאינן נקנין בכסף אלא בהגבהה או ביד, רק שיש תנאי שלא קונה ביד ובהגבהה בלי שישלם. לכן לא הכסף של משפ' ב' קנה אפילו אם זה היה כסף שלהם ממש. וכן להמבואר שהרכישה של הכרטיס היא רכישת הזכיה הכספית, הרי כסף אינו קונה כסף כמבואר בגמ' פרק הזהב, וכו"ל.

ומה שטענו שזה קנין סיטומתא, הא לא נצרכה אלא לקנין הנעשה מרחוק או כגון בכרטיס אשראי, או בדשלב"ל וכדו', אבל במציאות שיש מסירת כסף ביד וקבלת כרטיס ביד, מה הסיטומתא פה הרי יש קנין יד ברור לפנינו, והכסף הוא התנאה כמשנ"ת.

1927.

סימן לא

נשאלתי אם נכון שאין לנגב כפות הרגלים ביציאה ממקווה.

והשבתי שזה רק ע"פ קבלה ולא ע"פ הלכה, ורק בטבילת ערב שבת לכבוד שבת, ולא בשאר טבילות שאר הימים, אשר בהם יכול לכל הדיעות לנגב הכל בלי שום חשש. (וי"א שגם בטבילה לכבוד שבת יכול לא לנגב איבר אחר להשאיר עליו את קדושת המקווה, ולא דוקא כפות רגליים. ומ"מ אם משאיר כפות רגליו לא נגובות ליזהר לא להלביש עליהן שום בגד בעודן רטובות, וזה מדין הגמרא. ויכול לחזור עם נעלי בית בלי גרביים או להמתין שייבשו מעצמן).

עוד שאל אם מותר להשתמש בשמפו וסבון שאנשים משאירים במקווה, ומדובר שבקושי נשאר משהו בסוף וכנראה הושאר לזיכוי הרבים.

והשבתי שבנידון כהשאלה אין ספק שמותר לכתחילה להשתמש, ורק אם נשאר יותר בכמות שיש צד שהמאבד יחפשו מחר, אז זו שאלה של אבידה שאין להשתמש.

1928.

סימן לב

נשאלתי ממי שלווה דולרים במזומן ביד וכעת המלוה רוצה לקבל שקלים בהעברה בנקאית איך מותר. (וי"ש לו').

והשבתי שהפרעון לפי השער של היום בשקלים מותר באופן שיודיע למלוה שפורע לו בדולרים והוא שליח למכור עבורו את הדולרים ולהעביר התמורה שלהם בשקלים.

1929.

סימן לג

נשאלתי ממי שקיבל צ'ק מקופת השכונה לקמחא דפסחא, ולא פדה אותו עד אחרי פסח, ובנתיים קיבל ירושה בסכום גדול, ואולי הוא כבר לא עני, והשאלה היא האם מגיע לו הכסף של הצדקה כי הולכים לפי עת מתן הצ'ק או שלא מגיע לו כי הולכים לפי זמן משיכת הצ'ק.

והבנתי מהשואל שגם הסכום הגדול של הירושה לא יאפשר לו מחיה עם כל ההוצאות לחודשיים, ואמרתי שיכול להפקיד הצ'ק של הצדקה לפי דעת הגר"ש שצ'ק מזומן נחשב לכסף מזומן שכבר קיבל אותו ויכול לפדותו.

וכאן המקום לבאר מה גדר אדם שאין לו נכסים ולא הכנסות רק יש לו סכום למחיה לחודש או יותר, ורוצה לחלק אותו לתוס' לתקופה ארוכה של שנה או יותר ולא להשתמש בהכל יחד. האם נחשב עשיר לפי הכסף שקיים בחשבוננו או שסכום כזה אי"ז מחשיבו לעשיר.

והנה מבואר בגמ' ב"ק דף ז' ב' וברמב"ם בפ"ט ממתנו"ע דגם עשיר שיש לו נכסים רבים אם אין לו כדי מזונותיו בלי למכור בהפסד, נחשב עני לענין צדקה כי לא חייבוהו למכור בהפסד. אבל מי שאין לו נכסים אלא מזומן, ההוצאה המיידית אינה מפסידה את ערך כספו, ולכן נמדד לפי מאתיים זוז שאינם בעסק שהם כדי מזון שנה, או בנ' זוז כשהם מרוויחים בעסקא. (וקופת קמחא דפסחא שהיא חד שנתית אינה כתמחוי ולא כקופה אלא כצדקה שהיא בר' זוז כנפסק שם ברמב"ם ובשו"ע בריש סי' רנג).

ועי' ביו"ד סימן רנג שכתב הש"ך בס"ק ד' את הדין שהביא הטור שם שנפלו לו בירושה כלי כסף אחרי שקיבל צדקה אי"צ למכור, והיה מקום להבין שאם נפל לו בירושה אחרי שקיבל צדקה, כסף מזומן שאינו מצריך מכירה, יצטרך להשיב את הצדקה אע"פ שכבר קיבל. אמנם למעיון שם בטור ובב"ח מבואר להדיא שפסק כר"ת שברא"ש כתובות דף סח' א' והוסיף ביאור בדברי ר"ת, שאין הכוונה על השבת צדקה שכבר קיבל אלא למנוע המשך קבלת מזונו מהצדקה. וז"ל הגמ' שם "כאן קודם שיבא לידי גיבוי כאן לאחר שיבא לידי גיבוי", ונחלקו רש"י ותוס' בביאור, והרא"ש שם מביא פשוט שלישי וז"ל: "קודם שיבא ליטול מקופה של צדקה מחייבין אותו למכור, לאחר שיבא לידי גיבוי שכבר נטל מן הקופה שוב נזדמנו לו כלי בית אין מחייבין אותו למכור" והוסיף בנו הטור: "אבל אם לאחר שהתחיל כבר ליטול נזדמנו לו כלים אין מחייבין אותו למכור כדי שלא יטול". כלומר שודאי אי"צ להחזיר מה שנטל כבר בהיתר כי היה עני, רק השאלה היא אחרי שנזקק לקופה אם מותר להמשיך ליטול ולא למכור כליו שנפלו לו כעת. ולכן אם

נפלו לו מזומנים שא"צ למכירה וצריך להפסיק מליטול, מ"מ אין נידון על לשעבר.

1930.

סימן לד

נשאלתי בין ראובן ושמעון השכנים בקומה אחרונה, והחתים ראובן את שמעון על רשות לבניה על גגו של ראובן, והתנה שמעון חתימתו בתנאי כתוב וחתום מפורש שהמפקח של ראובן או האדריכל יתכננו ויבצעו קיר גבס לקיר המשותף שבין דירותיהם לפני הבניה, לתוך דירת שמעון כדי שלא ייזק משברי קיר בתוך כדי הבניה. (מדובר בבנין עם גג רעפים ולכן אין עמודים בקירות קומה אחרונה, ועל מנת ליצוק את רצפת הקומה העליונה החדשה מוסיפים עמודים בתוך עובי הקירות, ולכן היה ברור שעלול להיות נזק קרוב לקיר שבדירת שמעון). ולמעשה ראובן התחייב ושמעון חתם על תנאי, והמפקח בניה דילג על ההתחייבות באומרו "לא יקרה כלום" וקרו נזקים בבית שמעון, וכבר תוקנו. וכעת טוען שמעון שהיות וחתים את ראובן בטלה למפרע כי לא קויים התנאי, הוא מסכים להותיר את הבניה של ראובן רק אם ראובן ישלם עבורו חוב מסויים (מדובר בתיקון ברכוש המשותף, ודמי התשלום שדורש פעוטים ובלתי נחשבים כלל).

והשבתי שהיות וכבר בנוי, אין זכות לשכן שיש לו ג"כ גג וזכות לבנות בגג במקביל, לטעון שום טענה שהבניה היתה בלי רשות וכביכול בלי רשות יש להרוס את הבניה. כי על עצם הבניה אי"צ חתימה, רק כלפי הרשויות ולא מצד הדין. ועל הגג של הבונה לא נשארו אחוזי בעלות של שכנו הטוען, כי בכך שהסכימו לחלוק והחזיק אחד חלה חלוקה וכל הבעלות של כל אחד כבר נסתלקה מחלקו של השני וזכה בחלק של עצמו.

1931.

סימן לה

קבלן אינו יהודי שהוזמן לתקן גג רעפים ורכש לשם כך כמות מסויימת, ואחרי שסיים לתקן השאיר העודף במקום ונמצא ע"י בעה"ב אחרי זמן מה שהרעפים העודפים עדיין מונחים, האם מותר לבע"ה להשאירם אצלו למטרת תיקון עתידי אם יצטרך.

נראה דזה ממש אבידת עכו"ם ודינו מפורש בשו"ע.

1932.

סימן לו

נשאלתי מאברך אב לבנות סמינר, שבתו נרשמה ללימודי הסמינר ורשם צ'קים לשכ"ל, ואחר 6 חודשים (מתוך 24, ומתוך ה-6 יש רק 4 חודשי לימוד בפועל) הרגישה הבת שאינה מתאימה למקצוע ולקבוצה ולמורות, והפסיקה לימודיה באותה מגמה, ורצה האב להפסיק לשלם, בטענה שזה אונס כמו חלה הנער. ולמעשה לפני שביטל הצ'קים הבאים נודע לו מההנהלה שכל המעטפה עם הצ'קים הדחויים שלו אבדו, והתבקש לבטלם ולהכניס צ'קים חילופיים. והיות וכעת הוא מוחזק רצונו לא לשלם רק על מה שלמדה.

ונראה שאין דינו כחלה הנער שהוא אונס דלא הו"ל למידע, אלא כסתם לא רצה ללמוד, כי אי הצלחה במגמה וכו' אינו אונס. וע"כ חל חיוב עד סוף השנה. ומ"מ לא לשנתיים. אלא די ש מקום לטעון שלא חל עליהם דין השו"ע של מלמד ונער, היות ולוקחים הרבה יותר כסף משכר המורות, וכידוע וכדמוכח, וזה קרוב לתליוהו ויהיב. וכעת שהוא מוחזק יכול לטעון את כל הטענות על זה, אף על החודשים הקודמים. וצע"ג.

1933.

סימן לז

נשאלתי מאשה שלוותה משכנתה פרי מ"אוצר בית דין" וכעת רוצה להשיבה מפרי קדוש שתתלוש מעץ הפקר, אם מותר, או שצריכה דוקא לקנות בחנות.

(וגם אם תקנה בחנות, הרי הוא קדוש בקדו"ש ולא שילמה עליו אלא בהקפה או הבלעה או שליחות על הטירחה בלבד או לאוצב"ד, ואין הבדל בין תלישה מהפקר לבין רכישה בחנות).

והנה מבואר במשנה מס' שביעית (פ"ח מ"ד); בתוספתא מס' שביעית (פ"ז ה"ט); בגמ' בבלי מס' עבודה זרה (סב ע"א); בגמ' ירושלמי מס' דמאי (פ"ג ה"א); וברמב"ם (הל' שמיטה פ"ו ה"י). שאין פורעים חוב בפירות שביעית דהוי כסחורה. אבל גם ללוות אסור ואפי' ע"מ להחזיר מפרי של שמינית חולין, כי הוי סאה בסאה. וכל ההיתר של שכנות ללוות מעט מזון זו מזו הוא דהוי לקיחה במתנה מלכתחילה, ומחזירה במתנה, אע"פ שמשדלים שיהיה בלי שינוי ערך מהלקיחה להחזרה.

ע"כ טוב שתאמר לשכנתה שמה שנטלה יהיה במתנה, ומה שתחזיר יהיה גם מתנה ממנה, ואז מותר להחזיר גם מה שלא קנתה אלא קטפה מעץ הפקר.

1934.

סימן לח

נשאלתי מאשה שנוהגת לא לעשות מלאכה (תפירה, תיקון בגדים) בראש חודש, מה הדין בר"ח שחל בע"ש, כשצריכה לתקן הבגד לשבת, אם מותר להקל.

והשאלה היתה כשחל ל' בחודש (א' דר"ח) בע"ש, וע"כ נראה דע"י התרת נדרים ודאי יכולה. השאלה אם בהלכה עצמה יש קולא לר"ח שחל בע"ש. ועי' במשנ"ב סי' תיז סק"ז. ומכיון שזה מדין "מנהג טוב" כלשון המחבר, מועיל ע"ז לכאו' התרת נדרים.

1935.

סימן לט

נשאל הגר"ח נ"ג מאדם מוכר נעליים שיש לו 2 צ'קים מקונים חילונים ע"ס 300 שקלים כ"א שחזרו, שאין ספק שזה חוב ברור בלי שום טענות, אם יכול לפנות להוצל"פ ישר נגד הקונים, או שצריך לתבעם בב"ד ולקבל רשות בב"ד להוצל"פ. והשיב הגר"ח שדעת הדיין הרא"ש היא שהוצל"פ לצ'ק זה ממש כמו פקיד הבנק שמושך את הכסף מהחשבון, כיון שצ'ק הוא דבר מוגמר וחוב ברור ע"פ החוק. וע"כ נידון זה תלוי בין רבנים ממלכתיים לרבנים שמרנים ולמתיר לפנות להוצל"פ יש על מה לסמוך וכך נהוג.

ואמרתי בשם אמ"ו בשם הגרי"א, שהיות והוצל"פ מגבים צ'ק גם כשיש לבעליו טענה נכונה ע"פ הדין, ולא עוד אלא שעבור חוב על סך של 300 שקלים יחוייב הנתבע 1800 שקלים ע"י ההוצל"פ, כולל שכ"ט ועמלות וקנס, צריך לנסות לתבוע קודם בד"ת ורק אם יסרב בב"ד יתיר הוצל"פ. והרי יתכן שהקונה יטען שזה מקח טעות או אונאה ואין כזה דבר "חוב ברור בלי שום טענות" על פי התובע לבד, כי הוא ודאי אין לו טענות, ואולי לנתבע יש טענות. וכ"ז סבר הגרי"ש שנקרא "ממלכת" בהגדרות הצ'קים בהלכה, ומ"מ סבר שע"פ דין אין להקל בהנ"ל.

ומה שהנתבעים חילונים לא מעלה ולא מוריד לדיני צ'קים שלהם שחזרו. אם צ'ק מותר לתובעו בהוצל"פ, זה גם לחרדי, ואם זה חילוני הדבר דומה לכל הטענות של מזיק ובעל חוב וכו' ואין זה מיקל שהוא גם צ'ק וגם חילוני.

ועוד יש להעיר באותו ענין, שמה שהדעות חלוקות אינו עוזר להקל מטעם דיכול השואל [או הנשאל אם אין לו דעה ברורה ממסקנה וידיעה עצמית] לסמוך על המקילים. דעד כאן לא מצאנו אלא דין קים לי שהוא מדין המע"ה דהיינו קולא לנתבע ולמוחזק, וכאן השואל הוא התובע ושכנגדו הוא המוחזק. ואדרבה יש להחמיר מדין קים לי, שלא להתיר הוצל"פ בלי בירור בד"ת שקיים חוב מצד הדין.

1936.

סימן מ

נשאלתי אם אפשר לקנות מכספי מעשר חצאית צנועה לבת שאינה מדקדקת ללכת בצניעות, ומסכימה להתחייב ללכת בחצאית זו פעמיים בשבוע. ומדובר בבית הסמוכה על שולחן הוריה שיש להם מספיק כסף ומקבלת מהם כל צרכיה וגם בגדים, אבל הם משפחה מסורתית ולא איכפת להם לחנך לצניעות ולא מוציאים כסף על דקדוקי צניעות. האם זה נחשב נתינה לה בעצמה ומותר, או שנחשב נתינה להוריה ואינם זכאים לקבל מעשר.

והשבתי שלפי המתואר זה נחשב לנתינה לצורך מצוה. ואפשר לתת לצורך מצווה גם כשאי"ז בגדרי חיוב צדקה.

1937.

סימן מא

נשאל הגרשח"ד בין שני אנשים שאחד קנה דירה והביא את ההון העצמי וכן שילם את המשכנתא כל חודש, והשני היה לו הזכאות למשכנתא גבוהה והסכים ונטל את המשכנתא על שמו וממילא הדירה בנתיים על שמו, וגם שילם כ-40 שקלים לחודש לביטוח חיים של המשכנתא. וכעת נפטר בעל המשכנתא והביטוח שילם את מלוא הדירה. למי שייכת הדירה אם תימכר, אם ליורשי בעל המשכנתא שבלעדיו היה בעל הדירה צריך לשלם עוד כחצי מליון שקל. או לבעל הדירה שהוא הקונה האמיתי.

ונטה לומר שהם כשותפין שחולקין בריווח אף שלא התנו להיות שותפין, דא"א לזה בלי זה.

1938.

סימן מב

נשאל הגרשח"ד מאדם שעשה סיום בער"פ והניח בשולחן מחוץ לביהכ"נ ששם מניחים את החמץ למשתתפי הסיומים, בקבוק ויסקי גדול ויקר מאוד שלם שציפה למוכרו לגוי לאחר שישתו המסיימים. וכשנכנס לביהכ"נ ויצא שוב לא מצא את הבקבוק, ולא התיימש ממנו, וחשב שהגבאי העלימו ורצה לשואלו היכן הונח, ולא פגש את הגבאי עד איסרו חג. ובאיסרו חג ראה את הבקבוק שלו מונח במכולת, והתברר שבחורים שמצאו אותו בשולחן חשבו שהופקר, והחליטו למוכרו לגוי ע"י המכולת על מנת למוכרו אחרי פסח ולחלוק ביניהם בכסף. והיות שבאמת לא הופקר א"כ מכירת החמץ שלהם לא הועילה, והשאלה היא האם זה חמץ שעבר עליו הפסח שאסור כעת בהנאה.

ולכאור' ממ"נ אם אי"ז חמץ שעעה"פ זה בגלל שמכירתם מכירה, א"כ כ"ש שאי"ז של המאבד אלא שלהם.

ונטה לומר שתלוי בקצוה"ח ובנו"ב אם גזילה בטעות הוי גזילה. ובלא"ה הרי בשטר מכירת החמץ שלו הוסיף שמוכר את חמצו "בכל מקום שהוא", וא"כ זה ספק ספיקא וע"ז לא גזרו איסור חמץ שעעה"פ. וגם כתוב שאם לא מכר ולא ביער כי נאנס ולא היה יכול לא גזרו ע"ז דין חמץ שעעה"פ.

ולכאור' מכירתו לגוי לא חלה כיון שלא היה ברשותו, כיון שנטלו ממנו והתכוונו להוציא מרשותו. ומכירתם צ"ע אם חלה אחרי שלא התכוונו לגזול אלא חשבו בטעות שזוכים מהפקר, ואולי שייך לדין שניהם אנם יכולים להקדיש זה לפי שאינו שלו וכו', ועתוס' ב"מ דף ו ד"ה הקדישה דכיון דאודי ליה וכו'.

1939.

סימן מג

בענין הגט הנמסר לאשה אביבה דמתקריא ואלירי, צריך לי עיון מה צריך להזכיר שם הלעז שהיה לה מעריסה ושכך היתה אימה קוראת לה וגם הרבה מקרוביה שעדיין חיים קוראים לה, באשר אף אחד מהם לא גר בארץ. כלומר שנקראת כך רק בארץ מולדתה. וכבר יותר ממ' שנים היא בארץ ישראל. וכאן הוא מקום הכתיבה וגם הנתינה וכאן קוראים לה רק אביבה.

ועצם זה שהוא שם עריסה לא מחייב, דהא כל שני שמות ביהודה ובגליל שאי"צ לכתוב שניהם אם כותב ונותן באותו מקום, הרי בהכרח נולד היכן

שהוא וקראו לו אז שם שהוא אחד משני השמות, כלומר שיש לו שם עריסה או ביהודה או בגליל, ולא מוזכר בדין זה שום סייג שהנפסק להדיא ובהחלט שא"צ לכתוב הכוונה רק על אותו שם שאינו שם עריסה. ומסתימת הפוסקים פשוט שגם בשם עריסה א"צ להחמיר.

ובאמת אם כתבו שם נכון וקיים רק שאין חיוב לכותבו, לא גרע. ואולי עדיף מעיקר הדין להזכיר כל השמות של כל הארצות גם שאינן מקום כתיבה ונתינה. וכן מוכח מדברי הבית יוסף בקכט דא"צ לכתוב והוא נכלל בוכל שום, ואם הוצרך ללמדנו דשם זה נכלל בוכל שום זאת אומרת שמעיקר הדין יש ענין לכותבו. ולכן נראה שאם יש ספק בצורת הכתיבה של אותו שם אכן עדיף להשמיט, אבל אם אין ספק אין סיבה לא לכתוב.

אלא אם כן נאמר שכהיום הזה שיש תקשורת ומדברים מכל לכל הארצות באותו יום זה עם זה, וגם רואין את הגט או המעב"ד בכל הארצות באותו יום, נחשב הכל למדינה אחת לענין שמות, וחייבים לכתוב מעיקר הדין. ועמש"כ בתשו' מס' 1410 ובתשו' מס' 1436 בחלק י'.

[וז"ל שם: מי שיש לו שם נוסף או כינוי שמשתמשים בו רק בעיר שגר בה ואינה לא מקום הכתיבה ולא מקום הנתינה (כגון השכיח שבאים מעירם להתגרש בירושלים), האם יש לכתוב שם זה בגט והאם פוסל אם השמיטוהו. (ושמעתי על בי"ד אחד שמשמיטים שם שקיים בעיר המגורים, גם אם פה באר"י, כשהבעל והאשה שניהם עומדים בכתיבה ובנתינה בעיר אחת שאינה מקום המגורים).

והנה הפוסקים נזכר רק לכתוב את כל השמות שיש לבעל ולאשה גם במקום הכתיבה וגם במקום הנתינה. עי' ב"ש וחמ"ח בסימן קכה על הב"י שכתב בסעיף יח שצריך שיהיה נקרא במקום נתינתו, דודאי לגבי השמות חייבים שיהיה לפי מקום הכתיבה ג"כ. והג"פ כתב דלכתחילה צריך לכתוב כמקום הכתיבה. ולכ"כ השו"ע בקכ"ט סעיף יב ע"פ הגמ' בגיטין לד ב. ולפי"ז מה שקוראים בעיר שלישית א"צ.

וזה אינו, כי הגמ' מדברת על יהודה וגליל שהיו כב' מדינות וגבול ביניהן ועכ"ז צריך לכתוב שתי השמות כשהוחזק בתרי השמות בב' המדינות, וכשעומד במדינה שאינו מוחזק בה בב' שמותיו ואנשי המקום לא יודעים משמו השני אז יכול להתעלם מהשם השני שקיים רק בגליל. ובר"ן שם הביא מהירושלמי דיהודה וגליל שצריכים לכתוב שתי השמות הוא דהיה עומד באחת ומקום הנתינה בשניה, וצריכים לכתוב השמות גם דמקום כתיבה וגם דמקום נתינה. כלומר דרך ששולח מהכא להתם ולא דוקא כשהבעל והאשה עומדים בעיר אחת והכתיבה והנתינה תרוויהו ביהודה או בגליל, ומינה אפשר לדייק דשם של גליל שאינו לא מקום כתיבה ולא מקום

נתינה כגון שהכתיבה ביהודה והנתינה במדינה שלישית, אי"צ להזכיר. אבל מי שיש לו שתי שמות בשתי ערים ביהודה ומגרש ביהודה, ע"ז לא כתוב אי"צ להזכיר, והרי בתוך המדינה שיירות מצויות וכל המדינה כעיר אחת שהוחזק בה בב' שמות.

וכתב אמור"א זללה"ה בכרך ה' עמ' קצח וז"ל: אין צריך להזכיר שם אבי המתגרשת כפי שנקרא בחוץ לארץ אלא רק כפי שנקרא במקום כתיבה ונתינה. עכ"ל.

(ויש לבדוק היטב שהשם של המדינה השלישית לא קיים בכל העולם ע"י התקשורת והפרסומת שבדורינו, יתכן שאדם נקרא במקום מסויים בשם מסויים, ובכל העולם כולל במקום כתיבה ונתינה יכולים לקוראו לשם ולהתכתב עמו ולהזמין אצלו מוצרים, תחת השם של המדינה השלישית. ודוק).

בדבר המתגרשת ששמה בפי כל פה בא"י הוא שרה בלבד, ובת"ז כתוב גם שמה הצרפתי וכפי שקוראים לה שם ססיל, ופה בא"י ובאמריקה אף אחד לא קורא לה בשם ססיל. ועוד שם יש לה בכתובה ששם רשום פיגא שרה, והיא מסבירה היות והתחתנה באומן ושם הסבירו לה שצריכה להיות מקושרת לצדיק, ושם פיגא מקשר אותה. ואין אף אחד שקורא לה היום בשם זה, ורק שם היתה קבוצה באותו זמן שקראו לה כך, וכבר אין הקבוצה קיימת ולא נפגשת עם אף אחת מהקבוצה בשום מקום. והגט נכתב במקום הבעל שהוא כיום באמריקה ונשלח לירושלים מקום הנתינה ועמידת האשה.

והשבתי דלכאו' אי"צ לכתוב כלל שמות ממדינות אחרות שאינן מקום כתיבה ולא מקום נתינה. ומספיק שרה בלבד.]

והתפלאתי על אותו בי"ד שמיקל בד"כ לא לכתוב שם שקיים באותה מדינה רק לא באותה עיר, והוא החמיר שלא כשיטתו וכתב בנידו"ד שם שלא קיים כלל במדינה זו. אא"כ ס"ל שלא גורע להוסיף שם שאי"צ לכתוב, או שלכתחילה עדיף לכתוב וכראי' שהובא מהב"י וכמש"נ.

ולמעשה הכריע הגרמ"א לכתוב אף שם זה בדמתקריא ומשני טעמים, א' לא לשנות מהגט הקודם שלה שניתן בבני ברק, וב' מטעם ששם עריסה שלא נשתקע יש לכותבו אף שלא קיים במקום כתיבה ונתינה.

1940.

סימן מה

נשאלתי אם צבע חום ברצועת תש"י פוסל.

והשבתי דתלוי אם זה לכל רוחב הרצועה, או נשאר שחור בחלק מהרוחב וכמה. ותלוי אם זה קרוב לקציצה והקשר, או קרוב לסוף והיכן בדיוק. והכל כמבואר בשו"ע או"ח סימן לג (במג"א סק"ד ובט"ז סק"ה ושיעור אורך הרצועה לעניין ההללמ"מ כמבוא' שם סעיף ה).

1941.

סימן מו

נשאלתי מסייעת עיריה בבית ספר שהיא חלק מצוות המורות בחדר המורות בבית הספר, שאוספים כסף מכל מורה ל"קופת מתנות" כלומר להשתתפות במתנות בשמחות של הצוות, וכלול בזה גם "קופת קפה" שממנו משלמים חלב טרי לשותות קפה בחדר המורות. ומחייבים גם את הסייעות לשלם דמי השתתפות ככל המורות. והשואלת אינה מורה רגילה בצוות, וגם לא שותה קפה, וגם אין לה ילדים בגיל השמחות (בר מצוה או חתונה), ושואלת אם חייבת לשלם. וביררה אצל סייעות אחרות ומשנים קודמות, ואמרו לה שחלק משלמות וחלק לא, ואחרי שאומרים בתחילת הגביה שחייבות לשלם, לא מנדנדים שוב וכנראה פוטרם אותן.

והשבתי שהכל לפי המנהג. ומנהג מחייב בכה"ג גם למי שאינו בכלל אותה הוצאה, וכמו בני העיר שגם הזקנים חייבים בהוצ' מקווה לכולם, וגם מי שיש לו ספרים חייב בהשתתפות לספרים לבני העיר וכו', המבואר בחו"מ סימן קסג סעיף א. ואם התקבל 33 שנים האחרונות שהסייעות הינן חלק מהצוות לענין זה, ומקבלות מתנות ושותות קפה מהקופה המשותפת, ממילא זה מחייב. ואם הרוב נהגו להתחמק ולא דרשו מהן, אז חל המנהג שלא חייבות.

1942.

סימן מז

נשאלתי ממורה שבאסיפת הורים נשארה בביה"ס "מסרגה" שכנראה השתמשה בה אחת האימהות בהמתנה, ולא ידעו למי אבדה, והעלו כמה שמות אפשריות שמתאים להן, והמורה התקשרה לאחת מהאימהות

שאמרה שסרגה בחוץ ולא שמה לב אם אבד לה כי יש לה כמה, ומוכנה לקבל כי מתאים שאבד לה. ואכן נשלחה אליה המסרגה. כעת חוששת שמא אם תתקשר לאמא נוספת מהרשימה האפשרית יתברר שזה של השניה, והאם חייבת לשלם לשניה מכיסה אחרי שנתנה את זה כבר לראשונה.

והשבתי שאין תביעה או ויכוח לפנינו, והיות והראשונה מזהה את זה בתור אבידתה, מן הסתם אף אחרת לא איבדה אלא רק הראשונה. אבל יש מקום להתקשר לראשונה לשאול האם היא מזהה את האבידה כשלה, ובאם לא בטוחה בכך, יש לנסות לאתר אם זה שייך אולי לאחרת ולהעביר מהראשונה לאחרת. אבל אם לא תתקשר אליה אחרת ותתבע מיוזמתה אין חיוב תשלום לאחרות.

ואם כן תתבע אחרת וגם הראשונה תטען שזה שלה, אתאן לנידון שנים אומרים זה שלי, דסימנים וסימנים יניח, עד שיהיה עדים. ומחיובי שמירת האבידה לא להביא לאחד מהטוענים שזה שלהם. עד שיהיו ב' עדים. ואם אחת מהן תביא עד אחד, תלוי בדעות המובאות להלכה בסימן רס"ז אם זה מחייב את שכנגד העד שבועה או שלא, ואם לא האם בעלת העד מקבלת. ויתכן אופנים שיהיה שבועת שנים או חזין, ויחלוקו, אבל בלי שבועה אף אחת לא תקבל כלום.

(ומ"מ בנידוננו שלא המתנה עד לידיעת כל הטוענות שאיבדו, אם תהיינה שתי תובעות עם סימנים, י"ל דחיוב תשלום לשניה אחרי שנתנה לראשונה, אין על המוצאת, מכמה טעמים: א' שלא הוברר שזה של התובעת השניה. ב' שגם אם לא היתה משיבה לראשונה היה הדין יניח ולא היתה השניה מקבלת כלום, א"כ בנתינה בפועל לא הפסידה כלום. ג' שבעת שהשיבה לראשונה עדיין לא היתה תביעה של השניה, ולא ע"ז נפסק שלא להשיב בסימנים או בטביעות עין, ואם ניחוש שיש מאבד נוסף שיטען שיש לו סימנים או טב"ע לעולם לא נשיב אבידה לפי סימנים. אלא פשיטא שנהגה כדן שהשיבה. ורק אם היו ב' תובעין בב"א לפני ההשבה להא' אז הדין הוא לא להשיב).

1943.

סימן מח

נשאלתי מאשה אשר בילדותה לקחה כמה פעמים מוצרים מחנויות בלי לשלם, וכשגדלה בקשה מבעלי החנויות מחילה. וחוששת שמא גזלה מחוץ לחנות כשזה עוד היה של הסוכן והחנות לא שילמה ע"ז ולכן ההפסד לא של החנות, וגם הסוכן אינו בעלים, וממי תבקש מחילה.

והשבתי שאין מחיובי תשובה המעכבים של גדול לשלם מה שגזל שהיה קטן, רק לפני משורת הדין, וזה רק על מה שיודע בבירור למי לשלם. (עי' בשו"ע או"ח סימן שמג סעיף א ובמשנ"ב ס"ק ט ע"פ כמה אחרונים)

1944.

סימן מט

נשאלתי מבחור שחברו הטוב מתחתן בליל ל"ג בעומר, והוא שמר ב"ה על העומר מפסח, וכעת רוצה כבר להסתפר, האם מותר לו להסתפר לכבוד החתונה ביום ל"ב לעומר.

והשבתי שלא, ורק לחתן מתירים. והוא יסתפר למחרת ל"ג.

1945.

סימן נ

נשאלתי מאשה שהלוותה לחברתה 40 אלף לפני כשבע שנים על מנת שהבן ישיב את החוב והשליש בידה בטחון צ'קים חתומים, והחזיר כ-30 אלף בלבד והחל להתחמק. וכשהתקרבה שמיטה החליטה לא לתבוע את ההחזר במהלך שנה זו (כך הבינה את דין שמיטת כספים), וכעת היא תובעת 10 אלף מהבן ועוד דמי פיצוי על עוגמת נפש, ומבקשת רשות לפנות להוצל"פ עם הצ'ק החתום למלאו בכל הסכום ובתאריך של היום. וכן שואלת כמה מקובל לקבל על עוגמת נפש, והאם 5% מהחוב זה בסדר.

ויצוין שלפי הפסיקה בבימ"ש נותנים על טענה לפיצוי בגין עגמת הנפש בשיעור של 20% מהתשלום על הנזק הממוני, ראה בע"א מס' 4232/13 "סוכנות אנגלו סכסון בע"מ נגד אלי בלום" (מיום 29/1/15).

והנידון הראשון הוא האם יש היתר ריבית מערב שאינו הלווה,

והנידון השני הוא האם עגמ"נ שאינו שכר המתנת מעות נחשב לריבית,

והנידון השלישי הוא האם ערב שלא שילם ערבותו מיד נחשב למזיק לגבי העגמ"נ של המלווה,

ולמעשה הגם שאין כאן חשש ריבית בתביעה, מ"מ זה אפילו לא נקרא גרמא שיש דין לצי"ש, כי לא אומרת שנגרם לה נזק. רק שבדיניהם מחייבים פיצוי על עגמ"נ. ואין רשות לתבוע בערכאות וודאי לא סכומים שפטורים מדינא. ולכן גם אין ע"ס מה לחייב בתביעה בבי"ד.

ועל עצם החוב של הערבות אם הבן חייב לשלם 10 אלף, יש לברר היטב אם היתה ערבות לפני מתן מעות בלשון מחייבת, או שלפי הדין הוא פטור גם מזה, וצריכה לתבוע מחברתה הלווה בעצמה. ומציאות הצ'ק אצלה, כשהוא פתוח ללא סכום אי"ז ערבות ולא התחייבות, ואחרי שהובא לדין הצ'ק בלי כיתוב, לכאורה אינו ממרני ולא התחייבות, דרך צ'ק מלא עם סכום יש הנידון בפוסקים. ויעוי' בכסה"ק סי' קעה סעיף כג, ותשובת חת"ס חו"מ סי' ה, ובש"ך סי' סט סק"ז במסקנתו לגבי מקום שאין מנהג באותה מדינה לגבות בדף חלק, ובט"ז בסימן מח. אולם בשבו"י ח"א סי' קמט משמע דמסירת חתימה על חלק מחייבת, ומסתמא זה מגדר התחייבות דהימניה, וכן משמעות הב"ח שהביא הש"ך הנ"ל. וילע"ע בכ"ז ואכמ"ל.

1946.

סימן נא

נשאלתי מלווה שלווה 500 שקלים ולא זוכר אם החזיר, וגם המלווה זוכר את ההלוואה ולא זוכר אם החזיר, מה דינו. והשבתי דהיות והספק הוא על הפרעון ולא על עצם ההלוואה, חייב לשלם.

1947.

סימן נב

לווה שרוצה להחזיר לתוך התיק של המלווה ולא להביא לידי, מחמת שנמצא במקום שמשפחתו יבזבזו לו את הכסף אם יביא את זה בגלוי, האם כשיכניס לו לתוך התיק ייחשב שפרע גם מהתורה וגם מדרבנן.

והנה הגמ' בשלהי ב"ק (ק"ח ב) אומרת שגם בגזל מחברו כסף אם הכניס לו ביד או בכיס וספר הנגזל את הכסף והיה שם התקיים השבועה, ונחשב השבועה לדעת. וכ"ש לווה שאין לו דין והשיב אלא דין פרעון.

ע"כ הכנסה לתוך תיק אישי, ובפרט אם זה בבית המלווה או תלוי עליו בעצמו, נחשב לפרעון גמור.

1948.

סימן נג

אשה התקשרה מסופרמרקט "יש חסד" לשאול האם מותר לה לקנות כרטיס מגנטי של "יש חסד" שמיישהו רוצה למכור לה.

והנה מצד החנות אין מניעה, רק אולי נמסר הכרטיס על תנאי לידי מי שמוכרו, ואם זה הגיע למוכר במתנה על תנאי ועבר על תנאי הנותן, בטלה מתנתו והוא גזלן. אבל לה אין זה נוגע.

1949.

סימן נד

נשאלתי מהורים של בחורי ישיבות שהרגישו צורך להתחתן מוקדם מחבריהם (לפני שנה חמישית בישיבה גדולה) וראש הישיבה התנגד להם, ולחתן שהתארס בגיל כ"ל הודיע שאין מקומו בישיבה ואסור לו לאכול וללמוד בישיבה, והחתן חשש שאם ישאר בישיבה דינו כגזלן על כל המשתמע ל"ע, ואיום זה מונע מאחרים מלהשתדך כשהם מרגישים צורך בכך, אף שכבר עברו מזמן את גיל בן שמנה עשר לחופה כפי שקבעו חז"ל (באבות פרק ה משנה כא ונפסק בשו"ע אבן העזר סימן א סעיף ג, ועי"ש בסעיף ד ובנו"כ למי מותר לאחר את גיל הנישואין, אבל אם אינו עומד בכללי הלכה זו, לכו"ע אסור להתעכב). האם צודק ראש הישיבה בהתנגדותו, והאם צריכים לחוש לגזילה ונעשים עי"ז פסולי עדות וכו'.

והשבתי דדין מקרים אלו מורכב מכמה הלכות חמורות שיש לעיין בהם, ונפרטם בדרך קצרה.

יל"ד מדין דאורייתא של לפני עור לא תתן מכשול שגורם לבחור הרהורים ח"ו, ולפנ"ע לעבירה חמורה הוא חמור ביותר.

ועוד יש לדון מדין דאורייתא של לא תרדה בו בפרך שאסור לאדם לכוף רצונו ודעתו על בן חורין מבני ישראל שיעשה רצונו למורת רוחו כאילו הוא עבדו, וכן מבואר בשערי תשובה לרבנו יונה שער ג אות ס. וכ"כ בארחות צדיקים בשער האכזריות. וכן משמע ממה שכתב החינוך מצוה שמו להזהר בהלכה זו היום בבני ביתו הבני חורין אף שאין דין עבד עברי נוהג, עי"ש. (ואולי לדבריו אזהרה זו אינה מדאורייתא אלא מדרבנן). וכן נקט כדבר פשוט הקה"י להלכה בקרינא דאגרתא ב' סי' תרמ ובארחות רבינו א' עמ' רלג וג' עמ' קל ובלשכנו תדרשו א' עמ' רלב שאיסור לא תרדה בו בפרך הוא כפירוש רבינו יונה הנ"ל. ומדבריהם עולה שבכלל האיסור הוא שאין

לראש ישיבה להטיל ציוויים על בחורים בשבתם לפני ראש הישיבה שהם בושם לא לקיים דברו או מוכרחים מסיבות אחרות ולא עושים מרצונם המלא. (ובהלכות עבדים ביורה דעה סימן רסז בערוה"ש סעיף קלד כותב שכל מה שממעט בספרא מקרא ודריש להתיר לרדות בבן חורין שאין בו לאו זה, היינו רק בפועל שכיר שהשכיר את עצמו על מנת כן, וכן כתב בנו התורה תמימה בדברים פרק טו פסוק יב אות מג יעו"ש. ובזה מיושב מה שהקשה בשלמת חיים סימן קלז).

ואין שום היתר לא מגמרא ולא מסברא, לא בהלכה ולא במוסר, שאדם יכופ את השני לעשות מה שהוא דורש ממנו, או להמנע ממה שדורש ממנו להמנע מלעשותו. וגם אם זה ביכולתו של הכופה להביא לידי מה שמבקש ע"י לחץ או איום, נראה (וכן דעת זקני דורינו כדבר פשוט למה לי קרא סברא הוא, ואינם מאמינים שקורה כדבר הזה בישראל) שאין צריך להביא ציטוט מקור שום פסוק או פוסק לשלול הנהגה כזו. ואם יש בחור נורמלי שאינו חרש ולא שוטה שיודע מה שמוטל עליו מצד ההלכה, אין סמכות לאף אחד לומר לו מה לעשות. ואם בקיום מצווה עסקינן כגון בנידוננו, אפילו אם המצווה הוא אביו או אמו שיש חיוב לשמוע בקולם מדין דאורייתא של כיבוד אב ואם, אין מצוה על הבחור לשמוע בקולם כמפורש בהלכה (ביור"ד סימן רמ סעיף טו) ע"פ הגמרא. וכ"ש בכל אדם שאינו אביו, וכן הדין ברבו.

ועתה נבוא לדון אם ראש ישיבה קבע שבחור מאורס הנשאר ללמוד בישיבה אם הוא פחות משנה חמישית בישיבה, דינו כגזלן, האם דין הנשאר ולומד בבית המדרש בישיבה בניגוד לקביעה זו הוא באמת גזלן ח"ו או שאין זה בסמכות ראש הישיבה להחליט כך, ודבריו אינם אלא גוזמא ופטומי מילי בעלמא. (וכן פסקו ביד"ץ העה"ח בדור שלפני פנינו לבחור בישיבה שראש הישיבה אסר עליו מדין בעלותו להשאר ללמוד בישיבה ואמר שאם ישאר הוא גזלן, והבי"ד פסקו שאינו גזלן. ולקמן נראה מה יתכן מקור לפסקם).

והנה בענין זה יש לדון על ג' סוגי בעלות אשר לכאורה מצויים בישיבות, מה דין ראש ישיבה האוסר על בחור ללמוד בישיבה מטעם כגון זה אם נכנס ללתא דגזל ח"ו.

הא' הוא מי שהוזמן לעמוד בראשות ישיבה קיימת ולא טרח ולא עמל בהקמת הישיבה או בניית הבנין, ומסרו לו סמכות של בעל בית, או שהוא עצמו טרח ואסף כספים מנדיבי עם ישראל בארץ ובעולם וקיבל קצבאות עירוניות וממשלתיות ועי"ז נעשה בעל הבית. דין ראש ישיבה כזה הוא כגבאי או כגזבר של צדקה או של אפוטרופוס שדינו כבעלים לכא' לגבי מה שפועל בניהול ההקדש וכדיבואר לקמן. הב' הוא מי שקיבל את כספי

הקמת בית המדרש של הישיבה והפנימיה מאנשים מסויימים ולא מכלל הציבור ומקצבאות ומענקים ציבוריים וקבלם מהתורמים המסויימים על תנאי מפורש שדעתו היא תקבע בישיבה. דין הקדש כזה לכא' שבעל הממון קבע את הקדשו על תנאי מראש ויכול להביע דעה גם אחרי שההקדש משתמש בזה כדיבואר לקמן. הג' הוא מי שפתח ישיבה בביתו הפרטי ומאכיל את הבחורים מכספם הפרטי ומארחם ללינה על חשבונם הפרטי בלבד ולכן הוא בעל הבית, וגם ע"ז יש לדון אם בסמכותו לשלול לימוד בישיבה של בחור מסויים בעילה כזאת באזהרה מראש. ונוגע לדין כל בעל בית שרוצה למנוע מאחר כניסה לביתו, והפרטים יבוארו לקמן.

על האופן הא' שראש הישיבה הוא גבאי או גזבר או אפוטרופוס של ההקדש יש להביא מה שנפסק בשו"ע חו"מ סימן לז סעיף ט שאין לגבאי פסול נגיעה לעדות על ההקדש כי אין לו בעלות בו. ועיין בזה עוד בט"ז בסימן פז סעיף לה לענין להשביע היסט בתביעה של ההקדש או ממון עניים. ועולה מדבריהם שאין כל בעלות לאפוטרופוס על ממון ההקדש לאסור או לקבוע שהמשתמש בניגוד לדעתו הוא גזלן, שאין זה ממון בבעלותו, רק שהוא אחראי לבצע את חלוקתו או הקנינים והחלויות שצריך לפעול בו. ועיין עוד במהר"ק שורש קסא שכתב בתוך הדברים "דאפילו המוריש לא היה לו בה אלא טוה"נ", ועיין בקה"י המפורסם בדין גבאות ישיבה (ב"ק סימן לח בדפה"י וסימן מד בדפוה"ח) שמביא ראשונים ופוסקים (תשובות הרשב"א בתולדות אדם סימן קכז וביאור הגר"א חו"מ סימן רנ ס"ק מג ועוד) בלי חולק דפשוט להם שאין בעלות או זכות ממון לגבאי או לאפוטרופוס בהקדש שמנהל ואינו יותר משליח, ונוקטים דמינויו הוי דבר שאין בו ממש שא"י לעשותו בקנין.

ובגדר בעלות הציבור על בית כנסת ובית מדרש שהקדישו, יעויין בסוגיות בנדרים דף מז מח ובשיטמ"ק ומאירי שם, ובמגילה דף כו מה שכתבו רש"י ותוס' וברמב"ם פרק יא מהלכות תפילה הלכה טז, בטעם האי דינא שבית כנסת של כרכים אסור למוכרו אפילו שבעת טובי העיר במעמד אנשי העיר. ועי' בתשובות הרשב"א חלק ה סימן רנ. ובשו"ת הרא"מ סימן נג שהאריך הרבה בדין זה. ויעויין בעטרת זקנים ופרי מגדים באו"ח סימן קנג על המג"א ס"ק י, שבכל דאתו אליו מעלמא דינו כבית כנסת של כרכים. והעולה מדברי הפוסקים הנ"ל בקצרה: דיש רק זכויות ממון מסויימות למשתמשים הקבועים מפני דרכי שלום, כעין חזקת תשמישים, כלפי משתמשים קבועים אחרים מאותה העיר. אבל לגבי אחרני דאתו מעלמא אין שום זכות ממון לבן העיר, כן משמע מלשון הראשונים שם. ולפי"ז הוא הדין ישיבה המיועדת לכלל הבחורים דאתו מעלמא ובכל שנה מגיעים אחרים ולא הוקדשו ע"ד ציבור מסויים, שאפילו לציבור שתרמו והקדישו אין עליה בעלות ומכ"ש לאפוטרופוס הפועל מכוחם. (ואף אי נימא לחלק בין בי"כ

של כרכים לשיבה ולומר שהקדש ישיבה יש בו בעלות לציבור והיתר למוכרו בזט"ה ומעמד אנשי העיר, אכתי לגזבר אין שייכות ממון בה שהעובר על דבר מדבריו נחשב לגוזלו. וז"פ).

על האופן הב' נפסק שאם נחלקו הציבור יש זכות ממונית למקדישים לקבוע לאיזה מחלקי הציבור להעביר את תרומתם (עי' משנ"ב סימן קנד וזה על פי מה שנפסק בכלי הקודש סימן קנג שאם התנו הכל לפי תנאם וכתבו הנ"כ דמסתמא הוקדש ע"ד מנהגא והמנהג להתנות, ועי' שו"ת הרא"מ סימן נג), וה"ה אם קבעו ע"ד גבאי מסויים הוא יכול לקבוע. אבל לא שיכול להוציא לחולין או להשתמש לצרכי עצמו (וכמשנת"ל באופן הא'). ואם בנחלקו הדין כן, כ"ש שכשלא נחלקו הציבור וכולם במקומם, שהכל לפי התנאי והמנהג. ומינה שאין הגבאי יכול לקבוע שהמשתמש בניגוד לדעתו נחשב גוזלו או גוזל ההקדש. כי אין פה בעלות.

על האופן הג' הנה זה שייך לדינא דחצר דלא קיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר בב"ק דף כ, שהשימוש עצמו ע"י הדר שלא מדעתו אינו מחסר בעלות ול"ש לומר שחייב בתשלום ולא שנחשב גזלן. ואמנם אם יש בית ריק ומתנה עליו מראש שישלם חייב לשלם גם בל"ק לאגרא וגברא דל"ק למיגר, (כמ"ש המחבר בחו"מ סימן שסג סעיף ו) זהו דוקא בגלל שמשתמש בכל הבית שיש לו ערך לשכירות (עי"ש ברמ"א בשם הנ"י והמרדכי), אבל בלאו הכי כופין על מידת סדום שבעל הבית יכניס את הדר לחצרו בלי תשלום. ובנידו"ד שעשרות או מאות בחורים נכנסים באותו זמן בלי תשלום, אין בע"ה יכול להרויח שכירות מאותו מקום אם ירצה להשכירו, ולפי הרמ"א כופין על מידת סדום. וודאי שאין בשהיית הבחור במקומו בישיבה, אפילו אם היא בבית הפרטי של ראש הישיבה, נטילת ממון כלשהי שיחשב לגזלן. (ועי"ש בפת"ש ס"ק ג מה שהביא בשם הנ"ב שדין כפיה עמ"ס בכה"ג תלוי בפלוגתת הרמב"ם והרא"ש. ועוד יל"ע מאי שנא ממה שפסק מהר"מ פאדווא בשו"ת סימן פה דיכול בעל הבית להוציא אורח מסויים ולאסור עליו, ולהכי אין אורח אוסר על בע"ה בדיני עירוב).

ועוד יל"ד על ההשתמשות בחשמל שראש הישיבה משלם בכל חודש, והוא אוסר על חתן כנ"ל להשתמש בו, אם ישתמש ככל בני הישיבה האם חשיב גזלן ח"ו ליפסל לעדות ולהתחייב בהשבה. ולכאו' דין האור והמיזוג הוא "נר לאחד נר למאה" (עי' בשבת דף קכב א, ומובא רבות בפוסקים בחו"מ סו"ס קעז ובסימן שלה ברמ"א סעיף א ועוד).

1950.

סימן נה

נשאלתי מעובד במלצרות במסעדה, שמגישים לחם לכל סועד, ורבים משאירים את הלחם בשלמות, אבל כללי העבודה הם שמה שכבר הוגש ולא נאכל נזרק לאשפה. האם מותר לו לזרוק את הלחם השלם כהוראת המעביד.

והשבתי שיעטפנו בנפרד מהפסולת ויזרוק כך. דרך כבוד. ובאמת שאין לזרוק עודפי אוכל הראוי למאכל, אבל זה לא עניינו של השכיר שעושה עבודתו ואין האוכל שלו, רק של בעל הבית.

1951.

סימן נו

נשאלתי מקונה דירה ע"י עו"ד של המוכר המיופ"כ ביפו"כ בלתי חוזר, שהתברר לו לפני החוזה שהמוכר עצמו קשיש וכבר לא בדעה צלולה, וחושש אם אפשר לקנות ע"י האפוטרופוס שהתמנה ע"י בימ"ש.

וכנראה שאין חשש גזלנות במכירה, מפני שלפני שאיבד דעתו רצה ושלח השליח למכור עבורו, וגם הכסף אמור להיות להחזקתו במוסד שאין לו כסף אחר, וע"כ ברור שזה לטובתו. אולם היות וחלות קנין ע"י שליח בלי דעת משלח אינה חלה, ומספיק דעת אפוטרופוס של הבעלים במקום בעלים, ובלבד שהתמנה ע"י בי"ד דמתא שעליהם מוטלים יתומי העיר, אבל מינוי בימ"ש לא נותן כח לחלות קנין. ע"כ צריך לפנות לבי"ד שימנה את העו"ד או את האפוטרופוס לאותה מכירה. ואי"צ שיפנה לביה"ד המטפל בזקן דוקא, כי הבי"ד הם הממנים מכחם ולא מכח קרובי המשפחה שאינם כלום. ולכן נראה שאף אם יפנה הקונה בעצמו לביה"ד ויציג את הנתונים הם יכולים בלי מעמד צד שני למנות אם יראו לנכון לסמוך ע"ז שהכל נעשה באמינות.

ויצוין שאין ביה"ד ממנה לאפוטרופוס על זקן דוקא בן משפחה, אלא אם זה טובת הישיר. וכן אי"צ שכל המשפחה תגיע לבקש את מינוי האפוטרופוס. אלא ברגע שזה נודע לבי"ד שיש כאן מחוסר דעה שצריך משהו לנהל את ענייניו ממילא הבי"ד הוא אביהן של יתמי. ולהבדיל כך גם בחוק, ממנים על פי קרוב משפחה (ולא לפי כל המשפחה או היורשים ואפילו לא רובן) או על פי חו"ד אחר כמו רופא שהמצב הוא שצריך אפוטרופוס לניהול עניני הממון או הרפואה של הזקן, ובתמיכה של חו"ד רפואית או סוציאלית. ואפילו אם יש התנגדות של בן משפחה. והממונה

משתדלים שיהיה בן משפחה, אבל לאו דוקא יורש. וודאי שלא כל היורשים, וכן לא משנה לזה התנגדות של חלק. ואם יש חשד ממנים מישוהו זר.

ושייך לסוגיית מורידין קרוב לנכסי שבוי בב"מ פרק המפקיד.

1952.

סימן נז

לרב ליון, שלום וברכה

תודה גדולה על שני המכתבים!!

על המענה המהיר (מאוד!) ועל הטרחה למצוא עבורי פסקי דין מתאימים. הדברים במכתב הראשון מועילים ומבהירים הבהר היטב את שיטתכם. והדוגמאות בשני - בליווי ההסבר, חשובים ומאירי עיניים. אעיינ בעז"ה בפסקי הדין.

כמה שאלות:

1. כמה דיינים אמרו לי, שאם מדובר באנשים הנוהגים באורחותיהם לפי הדין האזרחי ולא לפי דין תורה, או הנוהגים להתדיין בבית משפט ולא בבית דין לממונות, אזי יש "אומדנא" שקיבלו עליהם את החוק האזרחי וגם את הפסיקה האזרחית. מה דעת הרב על אומדנא זו?

לענ"ד "אומדנא" זו (למי שמקבל אותה או במקום שגם אתם מסכימים שיש אומדנא) - זהה ל"מנהג המדינה", כלומר לגבי אנשים אלו ה"מנהג" הוא הדין האזרחי - הן החוק והן פסיקת בתי המשפט. וכפי שכתבו הראשונים כי "מנהג" מחייב בדיני ממונות כי אנשים פועלים על דעת כן. אלא אם נאמר שבמנהג צריכים תנאי של "פשט בכל העיר", ובאומדנא - לא, אבל לענ"ד גם אומדנא קיימת רק לגבי דבר שהוא ברור ופשט בכל העיר. האם הרב מסכים שלגבי נידוננו אומדנא ומנהג המדינה הם היינו הך?

2. יש דיינים שאמרו לי או כתבו, שכאשר הצדדים נעזרו בעסקה בעו"ד, כגון לצורך מכירת דירה, או כאשר חתמו על חוזה המושתת על החוק האזרחי, (רכישת דירה מקבלן; הרב בצרי ב"דיני ממונות" כתב כן לגבי עסקאות עם תאגידים) - וגם אם מדובר באנשים החרדים לדבר ה', המתנהלים לפי דין תורה, יש אומדנא שהתקשרו בעסקה על דעת החוק

האזרחי. (אם כי לאו דווקא על דעת פרשנות בית המשפט, וביה"ד יכול לפרש את החוק כהבנתו).

האם אתם מקבלים זאת?

3. אם אני מבין נכון את שיטתכם בביה"ד, פסיקת בתי המשפט למעשה לא מעלה ולא מורידה, אלא שאם היא תואמת לדעתכם את המציאות "בשטח", היינו את "מנהג המדינה", תוכלו להיעזר בפסקי הדין האזרחיים כדי להגדיר דברים. ואולי, (וזו כבר תוספת שלי - כשאלה) גם כדי להכריע בפרטים שונים הנוגעים למקרה הנידון, שקשה לברר מה בדיוק המנהג לגביהם.

האם צדקתי בהבנתי?

4. כיצד ועל סמך מה אתם קובעים מהו "מנהג המדינה" בתחום מסוים? למשל, בתחום דיני עבודה, צרכנות, מכר, חוזים. האם זו ידיעה אישית שלכם כדיינים (מה שקרוי "ידיעה שיפוטית")? האם אתם מתייעצים עם עו"ד או מומחים, באופן אישי מחוץ לדיון, כדי לקבל מידע מהם? האם אתם נשענים על מומחים שבאים ומעידים על כך בפניכם או ששולחים לכם חוות דעת כתובות מטעם הצדדים מהו המנהג?

האם בשום מקרה אינם מניחים שפסיקת בתי משפט שחוזרת לאורך שנים משקפת את "מנהג המדינה", כי חזקה שכך נהוג?

5. האם העובדה שבתחומים מסוימים כל תושב במדינה כפוף על כורחו לפסיקת בתי המשפט, ובמיוחד בית המשפט העליון, אינה אומרת שאנשים פועלים על דעת כן (מנהג ואומדנא)? לדוגמא: אי אפשר לבנות בניין או להוסיף בנייה, כגון מרפסת, ללא אישור רשויות התכנון. וזה מותנה, בין היתר, בהגבלות לגבי מרחק בין בניינים (מרחק "מקו מגרש") וכדו', כאשר הגבלות ותנאים אלו אינם תואמים לעתים לדין תורה, כגון בנושא "היזק ראייה" בפתיחת חלונות, מרחק ד' אמות, וכדו'. האם בתחומים כאלו אי אפשר לדעתכם להניח שהכל פועלים על דעת החוק והפסיקה האזרחית?

ואכפול בתודות,

ישר כוח ושבת שלום!

והשבת:

לכבוד

הפרופ'.....

שבוע טוב, להלן מה שהעלתי במצודתי בעקבות שאלותיו המקיפות והמעמיקות. בתקווה שתמצא תועלת לפחות בחלק ממה שכתבתי, כי פירטתי והארכתי להקיף מכל הכיוונים שעלו בדעתי.

בשאלות של כב' מס' 1, 2, 5, יש השוואה בין ב' דברים שהם מאוד קרובים זל"ז בהגיון, אבל להלכה הם ב' דברים חלוקים, ויש לנתח בכל מקרה אם זה נובע מא' או מב'.

ב' הדברים הם "מנהג המדינה" ו"אומדנא". יכול להיות שבדרך שיחה פשוטה אנחנו מתבטאים במילה זהה לשני הדברים, וגם מנמקים שחל על הנדון הכלל האמור בחוק בגלל שמסתמא על דעת כן וכו'. אבל האמת שאין קשר מחייב בין שניהם.

והא ראייה: מנהג המדינה מחייב את הדין גם בלי שהצדדים ידעו בכלל מקיומו של מנהג, ובלי שנניח שהם ידעו ברמה ערטילאית שקיים איזה שהוא מנהג והתכוונו להתחייב זל"ז על דעת אותו מנהג עלום. מנהג המדינה הוא הדין. וכשם שכלפי הדין חותכים אותו בלי להניח מה הם חשבו, כך כשיש מנהג ידוע לנו בעיר / במדינה / בסקטור זה.

ומאיך, אומדנא אפילו ברורה ומוכחת היא תלויה בדברי הראשונים האם חותכים לפיה או שלא. הרי יש בזה רמב"ם מפורש וסעיף מפורש בשולחן ערוך (הלכות סנהדרין פרק כד הלכה ב חו"מ סימן טו סעיף ה, ומבואר בב"י שם שתלוי במחלוקת הרא"ש והרמב"ם).

אמנם נכון שיש אומדנא שהיא "בליבו ובלב כל אדם", אבל להלכה מתחשבים בה רק אם נאמרה מילה ברגע הקנין, אפילו "חצי מילה". ראה בחו"מ סימן רז סעיפים ג' ד'. ובלאו הכי זה עדיין "דברים שבלב"! ואינם דברים אפילו שקיימת אומדנה בלי ספק כלל.

הרי לך, שמה שמנהג מחייב זה לא בגלל האומדנא.

לכן חוק ופסיקת בימ"ש באנשים שרוב ענייניהם בבימ"ש וכו' זה אמנם אומדנא, אבל בלי לחקדם ולשמוע מהם אלו דיבורים שנאמרו מראש אשר יגדירו את זה כתנאי שבלב כל אדם, אנו מנועים מלפסוק להם את הדין על פי האומדנא.

מה שכן, בין הדיונים אנו הרבה פעמים חותרים לפשרה בהסכמת הצדדים, ואז במכלול שיקולי הפשרה מתחשבים גם בנתוני האומדנות והסבירות הללו. בחישוב על מי להטיל יותר נזק / הפסד יחסי בתוצאת הפשרה. (וכן כשהדין הוא "שודא דדייני", וראה היטב לשון הטור בחו"מ סימן ריט ושם בש"ך סק"ב ובחכש"ל על סעיף ב). אבל בהחלט זה לא דין, ולא הקו של חקר הדין בבואנו לשבת בדין תורה ובכתבינו את נימוקי פסקי הדין.

[אני מודע וער לכך שיש אסכולה שונה של דיינים בבתי הדין החרדיים, ששם האומדנה היא ברירת המחדל בכל דין תורה, ורק כשאין אומדנות מתחילים לפשפש בהלכה.

קורה לפעמים שאנו נושאים ונותנים עם דיינים חשובים אלו לגבי תיקים פתוחים, מה דעתם ונטייתם במקרה כזה ואחר, ואם אשמע בתשובה שזה דומה לנידון כלשהו מתשובות מהר"ק / מהר"מ / חתם סופר וכו', ושזה דומה או חלוק מדין פלוני ופלוני, הרי שהיה לי ריווח גדול מהשיחה. אבל כאשר אשמע תשובה "אין ספק שצריך לפסוק כך וכך... / מסתבר שכך... / בטוח שלא על דעת זה... / אומדנא..." אין זה אלא פטומי מילי, ודברים בטלים. והביטויים הללו והחור"ד מחוקים אצלנו כלא היו מעולם ולא סומכים ע"ז אפילו כסניף.

לא אציין כמובן שמות, אבל יש כאלו חשובים ביותר בין דייני דורינו שעונים כך תשובותיהם ואח"ז מצוטטים בספרים במילים אלו, מכאן מתחילה מסורת קבלת התורה ופה מסתיימת. בלי שום עומק ובהתעלמות מוחלטת מארון הספרים העצום שקיבלנו מדורי דורות. ולדעתי זה לא מפני שהם חושבים שכך הוא שורת הדין על פי ההלכה, אלא סומכים על היותם נבררים גם לפשרה, ומתעצלים לחקור עד עומקו מה הדין באמת].

טשטוש התחומין בין הדברים הביא לידי כך ששמעתי לאחרונה מדיין חשוב מאחד מבתי הדין החרדיים בבני ברק שיעור בנוגע לצוואות וירושות ופתח את דבריו שכיום א"א לפסוק לפי התורה בירושת הבנים כי כולם מתכוונים להוריש גם לבנות ולאשה כפי שקובע החוק וזה אומדנא ברורה וכו'. וכאן הבן שואל, אומדנא יכולה שתחול בקנין בין צדדים, ואיך זה יחול על ירושה שהתורה מחילה על הנכסים אחרי שהמוריש כבר אינו בר הקנאה?! אם מנהג וחוק קובעים (במה שהם קובעים) זה מחייב גם בלי דעה ברגע החלות, ולא בגלל הדעה והרצון של הצדדים, אבל אם זה קובע בגלל האומדנא, זה מוגבל למה שיכול להיות באומדנא ברגע כריתת הקנין, ולא מעבר לכך.

וכאמור אלו הם ב' דברים שונים וחלוקים.

בתשובה לשאלה 3, נכון מאוד (והכלל הוא שאין כלל חד משמעי ו"הכל כראות עיני הדיין").

בתשובה לשאלה 4, אעתיק לכאן נימוקי דיון (טרם פורסם, יהיה ברצו"ה בחלק טז) שהתקיים אצלנו בסוף החורף, וממנו נוכל לנתח בס"ד מה שנוגע לשאלה זו.

התובעת נשכרה לשווק כמתווכת את שטחי המסחר של פרויקט הנדל"ן של הנתבע, להתקשר לשכנע ולעניין במקום החדש את כל הרשתות

הגדולות וכו', וכן לפרסם ולקבל פניות. הנתבע התנה מראש תנאי מיוחד שבחודשיים או 3 חודשים הראשונים של פרסום הפרויקט תנסה התובעת "לסנן" את הפניות ולשווק את המתחם רק לגופים גדולים מאוד שלוקחים כל אחד שטח כפול ומכופל מחנויות ולקוחות קטנים, (ורק למה שיותר פנוי אחרי כ-3 חודשים תחזור ותפנה למתעניינים הקטנים), אולם הותנה מראש שלא תציע לאף פונה שלא יסגר עמו חוזה שום הצעות חילופיות שיש בידיעתה כמתווכת. תמורת העבודה היחודית והבלעדיות הזאת סוכם בין הצדדים סכום חודשי קבוע למקרה ולא יסגר חוזה, בערך של שכ"ט עבור חוזה ממוצע אחד. ההסכם דובר בעל פה, ונרשם ע"י התובעת ונשלח ב"וואטצאפ" לתובע לפני תחילת העבודה על מנת שיאשר שחותם על זה. התובע לא חתם אבל מאשר שקיבל זאת ולא הביע התנגדות לאמור.

התובעת טוענת שהיו לה נתוני מידע על מתחמים נוספים שהיה בידיה להפנות את המתעניינים שלא נחתם איתם חוזה בפרויקט זה, למקומות אחרים, והיתה נשכרת בזה דמי תיווך, ונמנעה מזה רק על פי התנאי המיוחד. והפסידה בכל התקופה רווחים רבים. לטענת התובעת בגלל שהוקצו בתחילה כ-3 חודשים לפנות לעסקים גדולים בלבד, הגיעו אליה הרבה פניות של קטנים שדחתה אותם, ולא סגרה עסקאות, וסמכה על סיכום שכרה האמור עם הנתבע.

הנתבע טוען שהסכם כזה מחייב מילוי טופס 101, וכן שרמת השכר החודשי עולה על הטירחת פר שעות, ולא מגיע מעבר לטירחת בפועל, וכן שהתכוון לפיצוי בלבד אם יקרה שיפטר אותה ולא תצליח להביא לבסוף לעסקאות בכלל, אבל היות ועבדה כ-8 חודשים ובסופן סגרה 3 חוזים, מגיע לה רק עבור החוזים שנסגרו כשכר כל מתווך שלא מקבל על הטורח אלא רק על התוצאות.

במקרה זה ביררנו היטב אצל מתווכים רבים של פרויקטים גדולים באיזורים החרדיים, [הוא אלו שיחות אישיות של הדיינים בעזרתם הטכנית של המזכיר ושל הספ"ד, גם אצל מנהלי פרויקטים בעבר, וגם במשרדי תיווך גדולים שמעסיקים מתווכים קטנים לעבודות כאלו עבורם, וגם אצל המתווכים בפועל בשטח] האם קיים שכר על התנאות בלעדיות כזאת, והאם יש הפרש בין מתווך רגיל למתווך של פרויקט חדש שמבוקש ממנו בקשות מיוחדות כאלו. קיבלנו תשובות מגוונות שהבהירו לנו את התמונה כולה.

לדעתי האישית, ההסכם בעל פה היה מחייב גם אילו זה מנוגד לכל מנהג. כי מה שדובר בפירוש קובע. ורק באי ידיעה על פרטים לא יודעים צריך לבדוק את המנהג. לדעת שני דיינים אחרים, ההסכם שבעל פה התבטל מסיבות הלכתיות, ולכן חל על התביעה כולה הדין שבאי קציצה מראש "משלם לו כפחות שבפועלים". ולכן צריך להגדיר את הסקטור הזה ורמות

השכר שלו, ולברר האם קיים ענף בשוק התיווך שמוגדר לבקשות מיוחדות כאלו עם רמות שכר שונות ונבדלות מכלל ענפי התיווך שהתשלום הוא רק על התוצאות בפועל.

עם זאת לא ביררנו על תקדימים משפטיים כלל. וכן דחינו את הטיעון שניווכח מאי מילוי טופס 101 שאין הסכם לשכר חודשי.

בתשובה לשאלה 5 אוסיף: חלק מהשאלה קשורה להתניות ותנאים, או לדברים המפורשים בחוזים, וכן עניני הרחקות בין בנינים וחלונות והיזק ראייה וכו'. הרי קונים עם תשריטים. מה שקנה קנה. והיתר קנה אדם אחר. בשביל זה איננו צריכים להזדקק לא למנהג ולא לאומדנא, לא לחוק ולא לפסיקות בימ"ש, זה פשוט חלק מהקנין בפירוש. אם כתנאי ואם כהגבלה.

אזכיר אגב את מה שמקובל אצלנו בביה"ד בשם הגרי"ש אלישיב שהמרחק של 6 מטר בין בתים מחייב. אבל זה לא מחמת דינא דמלכותא וכי"ב, אלא היות וזה המרחק שנקבע וכך קנה הדירה, עם זכויות כאלו וכאלו סביבה. [ליתר הבהרת הקטע הזה: נקטינן בהלכה שכל בעל בית וחלון וכו' קונה לא רק את גוף הבית אלא גם זכויות קנייניות מחוצה לו, באוויר. זה אולי לא קנין ממשי אלא מוגדר בפוסקים כקנין "שיעבוד" שתחום מסביב לבית משמש את הבית גם אם זה שייך למישהו אחר. וזה גדר איסור דינא דגמרא של חסימת חלון עד ד' אמות מולו ומצדדיו ומעליו. טוען הרב אלישיב שמאחר וכיום כל חלון וכל בנין מחוייב בהרחקת 6 מטר ביניהם, וזה רשום בחוזים בין הרשות והקבלנים ואת זה מוכרים הקבלנים לתושבים, לכן השיעבוד באוויר שסביב נקנה על 6 מטר כגדר ד' אמות של דינא דגמרא].

בקיצור זה קיים כבר ב"חלות" הקנייני מראש. ולא מחמת היזדקקות עכשווית להכרעה על פי חוק או אומדנא או מנהג וכו' וכו'.

תוך כדי הכתיבה אני נזכר בעוד שורה ארוכה מאוד של פריטים שאנו הולכים בהם אחרי החוק הנזכר בשאלתך, חוק בתים משותפים, וטעם ההכרעה כחוק הוא מסיבות קנייניות כאמור.

הבעלות על הקיר החיצוני לגבי שינוי שדייר בעל דירה רוצה לבצע בקיר הגובל בשטחו הפרטי לכאורה ושכנים אחרים מתנגדים / הבעלות של כל השכנים על צינורות הביוב החיצונים גם כשתוקן ע"י דייר בודד ואינו מרשה לאחרים להצטרף אליו / ועוד ועוד.

והיות וזו שאלה קניינית, החוק הגדיר מהו קנין. אבל אם יש "חור" בחוק ואנו צריכים לידון בדבר שאינו מפורש, נדון על פי ההלכה. ולא משנה אם יש על זה פסיקות בימ"ש.

בכל הכבוד הראוי,

1953.

סימן נח

יש אדם שמארגן עובדות זרות שאין להן רשיונות שהיה בארץ, ומשכיר אותן לפי שעות לשמירה על חולים זקנים בלילות בבתי חולים, ע"י פתקים שמניח במחלקות, שם כתוב "עובדים ישראלים בלבד" וכדו'. המחיר הוא 55 לשעה ואת הכסף צריך לתת לעובדת, והוא לוקח ממנה הכל ומשאיר לה 20 לשעה. והוא עצמו מתחבא מהלקוחות (כלומר ממשפחות החולים), ויתכן שגם הוא עובד זר וע"כ הוא מפחד. הוא מרגל אחרי העובדות שלו שלא ייצרו קשר עם משפחות בלעדיו, וכשנדמה לו שהן עברו על כלל זה, הוא סוחט אותן באיומים של מסירה לרשות ההגירה וכדו'.

שואל מי ששכר עובדות ללילות בב"ח באמצעות פתקים אלו, שצריך כעת שמירה בביתו על הקשיש החולה, ואחת העובדות הזרות שהיא מומחית ויודעת את הטיפול וגם מתמצאת בשפה, מסכימה לעבוד בביתם. ומדובר שישלמו רק לעובדת ולא למארגן הנ"ל וכך היא תקבל שכר יותר נורמלי והוא לא ישדוד אותה וגם הם ירוויחו בהפרש. האם יש בעיה מצד המעביד הנ"ל, כמו איסור גזל או ירידה לאומנותו של המארגן, או שחייבים לשלם לו בגלל שהוא היה המתווך הראשון והמידע עליה והקישור נעשה על ידו.

ונראה שאין שום איסור בכך, ואדרבה המארגן הוא הגזלן והחמסן והשודד, כי חוקי עבודה ושכר מינימום חלים גם על עובדות אלו. ומצד תיווך לא מגיע לו כי לא הביא את המידע לשם מלאכה זו, ושמירה בב"ח זו עבודה בפנ"ע. וירידה לאומנותו ל"ש, דבשלמא אם היה משכיר בהמות, כל בהמה שאינו יכול להשכיר, אם מישהו משכירה במקומו הרי מפסידו, אבל כאן מדובר באנשים בני דעת, ואף שהם עובדות זרות וללא היתרי שהייה מ"מ יש להן דעת ויכולות להפסיק. ואם הן שבויות אצלו אי"ז לא חוקי ולא הלכתי ולא אנושי. ועז"נ לא תסגיר עבד אל אדוניו. ולא מיבעיא אם יש לו מספיק עובדות שמשכר ע"י השכרתן ולא נפחת מהכנסותיו בגלל עובדת אחת שמותר לקחת עובדת מעובדותיו לעבוד במקו"א. ואפילו אין לו מספיק עובדות הרי לא שילם לה בשכירותה מראש, אלא משלם לה רק אחרי העבודה, לכן אינה קנויה לו ויכולה לחזור בה.

והעלה ידידי הרא"פ ספק אולי שילם עליהם איזה דמי חסות ולכן הן שכורות אצלו וא"י לחזור בהן. ונראה שאי"צ לחשוש לזה ומותר לכתחילה.

1954.

סימן נט

מאן דהו בן 30, מובטל כל ימיו ולוקח 13 שנים קנביס. הגיע למצב של הזיות וחוסר תפקוד מקסימלי. היה קצת בכפר שאול ויצא עם דיאגנוזה מכובדת מאד שיכול לקבל עליה נכות קבועה מביטוח לאומי. הוא לא משתף פעולה, לא רוצה עזרה, בז לכסף [הוא טיפוס ממש לא חומרי!!] אין לו חשבון בנק ולא מעוניין לפתוח כזה. גם לא יבוא לריאיון בביטול. אני 'מסייע' לו במילוי טפסים וגם נאלץ לרשום את עצמי כמוטב בבנק לכספו (מעין אפוטרופסות).

לאור הנתונים האלו, אני שואל: האם יהיה מותר לי לקחת משהו לעצמי. כלומר, אין לי נקיפות מצפון מול הביטול, השאלה היא האם אני 'גונב' את הברנש הנ"ל. ואת"ל שזו גניבה, לאור כל התיאור האם דיני שונה משל שד"ר שלוקח אחוזים יפים לעצמו, מפני שאלמלא השתדלותו לא היה למוסד כלום...

והשבתי: כמדומה שהתשובה פשוטה. אם דעתך בתחילה ובכל העבודה עד קבלת הכסף לא היתה בתור מצוה חינוך אבל היתה רק לטובת "החוסה", ולא למענך, הרי שאתה יורד וכו', וכמה אחוזים שנוטלים שאר אריסי ושתלי מתא מגיע לך מדין יורד בעשויה ליטע. ואם התכוונת לשתף עצמך באחוזים גבוהים יותר, הרי הוא לא היה מרוויח בלעדי פעולתך, ואתה לא היית מרוויח בלעדי נכותו, ושניכם שותפים בריווח שווה בשווה כדין המבואר בהרבה מקומות שהם נחשבים שותפים חצי בחצי, איני מוצא כעת המיקוד המדויק, חזקה עליך שתמצאנו בלחיצת כפתור גם בחו"מ, וכן המשמעות ביור"ד בסימן קעז. ועי' בקצות סי' קעו סק"ד ובכל מה שצויין בו (אלא דשם איירי על דיבור בפירוש שיחלקו אחרי הגביה). ואם התכוונת לחדס חינוך, אסור לך לקחת ממנו רק אם נסתיימה העבודה, אולם אם טרם נגמרה השתדלנות, אתה יכול לשנות דעתך כעת גם אם חשבת על עבודה בחינוך, כמבואר בסימן שלג בסוף סעיף ה ושם בש"ך סקל"א.

1955.

סימן ס

ספר העומד לפני הדפסה ויש בספר כמה סיפורים שהמקור שלהם ספרים שונים על גדולי ישראל, בכל המקומות כתבתי מאיזה ספר נלקח הסיפור. עם זאת, לא מכל בעלי הספרים ביקשתי רשות משום שמדובר בהוצאות

ישנות מאד שלא כתוב בהם טלפון או פרט אחר אקטואלי. האם יש בכך חשש, גם מבחינה הלכתית וגם משום חוקי המדינה?

השבתי: אם יש הפניה, אין כל חשש. וזה חשוב למקרה והסיפור מועתק כלשונו ממש, או שהמקור הוא בעל המעשה או המספר היחיד. אבל ברוב הסיפורים, זה לא נכתב בלשון המקור, והם סיפורים ידועים משכבר הימים, ואי"צ לתת קרדיט בכלל למישהו שכתב זאת קודם. רק שלמען האמינות בלבד נוהגים לציין מקור.

שוב שאל: גם מבחינה חוקית אין חשש של תביעה או משהו דומה?

השבתי: גם לגבי העתקה מסיפור מקורי ולא מפורסם, אם זה במקור לא כל היצירה אלא למשל העתקת רבע עמוד נקודתי מתוך חיבור שלם של היוצר, כאשר אצלך זה מתחבר ומתחרז לחיבור שלך, שבכלל לא קיים במקור. ואינך משתמש בפרסום ההעתקה עצמה בלבד אלא כנכללת חלק מתבנית חיבור אחר לגמרי, זה מותר על פי החוק לאחר מתן קרדיט.

1956.

סימן סא

נשאלתי מב' אנשים שנכנסו להרצאות בגניבה בלי כרטיס ולא תשלום.

הא' הצליח להירשם באתר של המרצה כחבר הקבוצה, ועי"ז נרשם שמו כמי ששילם מראש על כל ההרצאות, וכך הוכנס בכבוד. ובהרצאה זו היה הפרסום "מספר המקומות מוגבל" לנרשמים מועטים, אבל בפועל זה היה באולם גדול וחצי ריק, וכל מי שהגיע רכש כרטיס כניסה בפתח, ולא היתה שום הגבלה לנרשמים מראש דוקא.

והב' נכנס להרצאה שהכניסה בתשלום, באמתלה שאמר לשוער שנכנס רק לשירותים, ומשם נכנס לאולם ההרצאות, והיה אולם מלא אנשים בישיבה ובעמידה וגם בישיבה על הרצפה. ולאחר שהתפנה מקום באמצע האולם נכנס השואל וישב על כסא.

והשאלה היא האם חייבים לאתר את בעלי העסק שארגנו את ההרצאות ולשלם על מה שנכנסו ושמעו. הנושאים היו עסקיים, שבהם מפתים להרשם לחברות ללימודי מקצוע (העצמה אישית או התלמדות לשוק ההון).

והשבתי שהיות ולא היה נזק למארגנים, שלא תפסו מקום של נרשם אחר או מי שרצה להכנס בתשלום ודחוהו מחוסר מקום, אי"צ לשלם כלום.

1957.

סימן סב

השואל פנה לתבוע חילוניה בערכאות בהיתר דיין אחד (ע"ס שירשום בתביעה שמציע לנתבעת לדון בד"ת, והיא תסרב). וכעת זכה בכל התביעה וגם ערעורי הנתבעת נדחו בבימ"ש, וליבו נוקפו אם יממש את הפסק של הערכאות אם זה כדין.

וביררתי את הנושא (כי דיין יחיד אינו בי"ד להתיר ערכאות, וגם סירוב נתבעת להצעה של בע"ד אינו סירוב לבי"ד), והתברר שהתביעה היתה בענין דיור בדמ"פ לפי חוק הגנת הדייר שאין סמכות לבי"ד לפי החוק לדון בזה, ואפילו ידון הבי"ד אין שום דין תורה בזה כי המציאות הזאת היא יצירת החוק. ובעיקר דהשואל הוא בעל הגוף והדיירת היתה השוכרת, ולפי דין תורה הוא מוחזק בהכל גם בלי דיון, ולא יתכן שאם יממש את פסק הערכאות שזה יהיה יותר ממה שמגיע לו ע"פ דין תורה.

1958.

סימן סג

נשאלתי ממי שיש לו קרוב משפחה חילוני שכעת באמצע סכסוך גירושין והודיעו שיבקשנו לבוא להעיד עליו במשפט, ואינו יודע מה רוצה שיעיד, והשאלה אם מותר ללכת או שיש בזה בעיה בהלכה.

והשבתי שיתכן שזה דיון בבי"ד ואין כל בעיה להעיד שם כל הנצרך. (ולרוב בתי הדין מסדרי גיטין מבקשים מכל אחד מהצדדים של הגט להביא עד שמכיר אותם לברר אצלו זיהוי שמות וכינויים וכדומה). ויתכן שזה בסכסוך בבימ"ש ואז מותר ללכת להעיד רק אם הנתבע מבקש, אבל אם מי שמבקשו הוא התובע, ואין לו היתר מבי"ד (כמסתבר שהוא חילוני ומנין לו שצריך בכלל היתר מבי"ד), אסור לסייע ולהעיד בבימ"ש. ויברר ואם כך הוא שימנע מללכת.

1959.

סימן סד

קבוצת בחורים ששכרה חדרים במלון, ורוצה חבר שלהם להכנס רק לבריקה איתם, האם צריך לשלם או יכול להכנס בלי רשות.

השבתי שהמשלמים ישאלו את הפקידים אם יכולים לארח רק לבריכה. ואם אומרים שלא, אסור ואין זה מקום לשאלת רב.

1960.

סימן סה

הופיעה הגב' ר. מאחר וביציאה מעבודתה במוסד בעיר החרדית ב' מיהרה לאוטובוס שהיה בתחנה ונתקלה בברזלים של בניה ששכבו במדרכה בצורה מסכנת, ונפלה ושברה ידה והיתה מושבתת כמה חודשים. ותבעה ע"י עו"ד את הביטול וקיבלה פיצוי, וכעת העו"ד רוצה לפנות לתבוע פיצוי בבימ"ש"פ גם מהעיריה (מהביטוח שלה, שכתוב בפוליסה שכל התביעות יהיו רק בבימ"ש"פ) שלא פינתה את המכשול מדרך הרבים (ומיד אחרי נפילתה הגיעה העיריה ופינתה את חומרי הבניה המסכנים מהמדרכה), וכנראה שהעיריה תבקש לצרף כנתבעים את הקבלנים (מהביטוח שלהם) שבונים את הבניינים באותו קטע רחוב, והחומרים היו מאחד מהם (אין תמונות וראיות, ולכן א"א להטיל את האחריות על אחד מהם), והשאלה היא האם מותר או אסור לפנות לתבוע בערכאות את התביעה הזאת, או שצריך להזמין לב"ד.

והנה לב"ד אין מה להזמין, דאין ראיות והמע"ה. וגם אם היה ידוע זה רק שבת דאדם שנגרם ע"י בור, ורק אדם חייב בשבת ובור פטור. ומ"מ היות ומשלמים לביטוח שכולל ניזקים בכל מיני נזקים כי כך החוק מחייבם ובלי זה לא היו רשאים לבנות, ממילא זכאית לקבל מהביטוח את מה שהם ביטחו אותה מראש.

וע"כ פסק הגרמ"א במותב תלתא שאת העיריה אין מניעה מלתבוע, כי כגוף ממשלתי היא מנועה מלדון בב"ד וה"ז סירוב מראש שמתיר. ואם זה יגיע לתביעה על קבלנים יהודים, יש להידבר איתם מראש לפני הדיון בבימ"ש, שכל מה שיועלה להם תשלום הפרמיה אח"כ עקב חיוב בבימ"ש היא תשלם להם, ובתנאי זה מותר גם לתובעים.

1961.

סימן סו

מתווך רשמי ומוכר שהציע עיסקה לשני צדדים ונפגשו המוכר והקונה על ידו, ואח"כ הוצרך המתווך לטוס לחו"ל, ומשלב זה הסתדרו שני הצדדים

והענין הסתיים לבד ביניהם בלעדי המתווך. וכשחזר בירר שהעיסקה נעשתה, וביקש משניהם את השל"ט שהיה מוסכם מראש.

וטענו הצדדים ששאלו רב, והרב פסק שישלמו לו רק שליש מהשל"ט היות והיה רק מתחיל ונגמר לבד.

ואמנם שהרב לא לפנינו וא"א לדעת מה שאל מי ששאל אותנו, ויתכן שהוא יודע הדין, רק הוטעה מהשאלה והבין שהיה צורך במתווך שיפשר ביניהם ויגמור את קישור העיסקה, אבל יש לומר שהתשובה הזאת כלפי השאלה הזאת אינה נכונה. וכל שהצדדים היו הגומרים בעצמם, זה אומר שהמתווך סיים את הקישור ביניהם, ועל הקישור שהצליח עד הסוף מגיע לו כל דמי התיווך.

1962.

סימן סז

בנידון המתגרשת ששמה מעין וחותמת "מעייך" שלכאו' יסודו הוא טעות, האם בכהאי גוונא כותבים בגט ככתיב הנכון למרות החתימה, או כפי שרגילה לחתום למרות הכתיב הנכון של המילה.

ולכאו' כל שם בלשון הקודש יש לכותבו בדיוק האמיתי, אם ידוע לו שמו בבירור ואין בו ספק כגון שבפסוקים יש ב' אופנים לכתוב, ורק אם יש ב' אופנים אמיתיים לכתוב, כגון שיש פסוקים כך וכך בשם קודש או כינויים או שמות שיש להם ב' כתיבים, בהם צריך להתחשב בחתימה והיא הקובעת את הכתיב בגט.

ואעתיק לכאן מש"כ אמור"א זללה"ה בחלק יב עמ' תעג ואילך וז"ל: אמנם אם נוהג לחתום עצמו בכתיב חסר או מלא, נראה עפ"י דברי הפוסקים שכותבין כפי שנוהג לחתום עצמו, חסר או מלא, וכמש"כ הט"ז באות מ' משולם בשם הלבוש שאף שיש לכותבו חסר וי"ו שכן הוא בפסוקים, אם ידוע בקבלה ממשפחתו לכותבו מלא, כותבין מלא. וכ"כ הב"ש שם בשם ספר שמות שאם חותם עצמו מלא וא"ו כותבין בוא"ו. וכ"כ בספר השמות למהר"ם ר' יוזפש שיש לכתוב משלם חסר וי"ו אם לא כשאומר שרגיל לחתום בוי"ו. ובעזר מקודש שם כתב: והיום הנני מסדר גט ובחרתי בעד שאביו היה שמו ר' משלם והעד חותם שם אביו מלא, וכו', עכ"ל.

ומ"מ גם אם צריך לכתוב מלא וכתב חסר, כבר כתב הלבוש בשמות אות ד שאם כתב דבורה חסר ו', הגט כשר, כיון שאין שינוי במבטא. והובא בט"ז שם. וכתב בהגהות מעשה נסים שם דאע"ג דלא מצינו בדבורה הנביאה

בלא ו', מ"מ כשר כיון שאין שינוי במבטא. ועוד עי' להלן בפס"ד על כתיבת שם אבינעם.

ועי' בביאור הגר"א סי' קכט על הא דכתב השו"ע שם הילל כו' וכתב הרמ"א וכן יש לכתוב בכל כיו"ב אף על פי שדינו לכתוב חסר אין מזיק אם כתבו מלא, ועי' כתב הגר"א וז"ל: שאין מעכבין חסרות ויתירות כמ"ש דתיצבין תלתא יודין שאע"פ שאין דינו כך ועי' תוס' מנחות לב ב ד"ה כתבה ע"כ.

וכתב באהלי שם כלל ט סעי' ב: שם של לשון הקודש אשר יכולים לכותבו מלא יו"ד או מלא וי"ו ויכולין ג"כ לכתבו חסר יו"ד או חסר וי"ו ולא תשתנה הקריאה, יש לכתבו כמו שהוא חותם את עצמו, או כמו שבני משפחתו חותמים, ואם אין חתימתן ידועה יש לכתבו כמו שהוא נמצא במקרא אם חסר חסר ואם מלא מלא, ואם נמצא במקרא לפעמים מלא ולפעמים חסר הולכין אחר רוב פעמים, ובדיעבד אם השם שראוי להיות חסר כתבוהו מלא והקריאה אינה משתנה בשביל זה, כשר, אבל אם ראוי להיות מלא וכתבוהו חסר, פסול. ע"כ.

אמנם בשו"ת האלף לך שלמה (להגר"ש קלוגר זצ"ל) אבהע"ז סי' קפח כתב בגט שכתב המסדר בשם אבי המגורשת "דב" המכונה בער, וכתב "דב" בלא וי"ו, "הנה זה ודאי טעות גמור, ואין המסדר כדאי לסדר גיטין" וכו', "הנה זה המסדר ודאי פסול מלסדר גיטין", דהנה לכתחילה ודאי יש לכתוב מלא, גם לדעתי דאפי' בדיעבד פסול הגט, כאשר כתבתי לו תחילה וכו' ע"כ. וכבר כתב הב"ש סי' קכט ס"ק נ בשם הלבוש דאם שינה ולא כתב כאשר היה חתום שמו י"ל דהוי שינה השם.

ודין זה לא נאמר דוקא בשמות עבריים אלא גם בשמות לעז, וכמו שהביא דברי יוסף בכללי השמות סי' ב סעי' 2 בשם "שם חדש" כללי שמות הלועזים סי' ה ס"ק ה ובפת"ש סי' קכט, שבשמות הלועזים שמשפטים ליכתב באל"ף בסופו, אם המגרש והמתגרשת חותמים בה"א, כותבים בה"א, ולמעשה כן פוסקים. וכן הוא בשו"ת רעק"א (מהד' המאור) כרך ה פסקים ותקנות אות מב ואות נד ונה. ולא דוקא לענין אל"ף לבסוף אלא גם לענין הניקוד שבתוך התיבה, כמו שהביא בדברי יוסף שם סעיף 11 לענין השם "אקסילראד" ו"כלוונא" אם כותבין אל"ף בתוך התיבה או לא. ועיי' שם סעי' 8: שם שלא נמצא בקדמונים ולא נמצא בשום מקום להיפך מחתימתו, הולכים אחר החתימה.

ומה שכתב הטיב גיטין על השם "נסים" שאם חותם "ניסים" בשתי יודין אין משגיחין בחתימתו והרי זו חתימה בטעות, זה דוקא מפני שחתימת רבים היא ביו"ד אחת, וכן הוא לשון הפסוק אל העמים ארים נסי, וכן היה

הר"ן חותם, וכן נוסח הברכה שעשה נסים. לא כך במקרה זה של מירב ואורנה שרבות הנשים שחותמות עצמן בכתוב מלא.

ועי' "ביכורי אשר" סי' נח אות ו בשם "אייל" שאם חותם בשני יודי"ן יש לכותבו בשני יודי"ן, אך בדיעבד שכבר ניתן הגט שכתב ביו"ד אחת כשר, וגם אין להצריך ב' מסירות. והוסיף בשם הרב ציוני שאם ניסים חותם בשני יודי"ן יש לכותבו בשני יודי"ן, וכך הוא נוהג.

אלא שכתב בדברי יוסף שם סעי' 17 עפ"י שם חדש כללי שמות הלועזיים סי' ה ס"ק ו, שאין מתחשבים בחתימת האשה אא"כ רגילה לחתום באגרות ושטרות, אבל אשה שאינה נר"נ רק באקראי בעלמא חותמת באגרת שלומים, אין זה מעלה ומוריד ולא נשתנה דינה מכל הנשים שנקראו כן, וכיום שכל הנשים רגילות לחתום בבנק על שיקים או על שאר מסמכים הרי זה כרגילה לחתום באגרות ושטרות. ועוד כתב שם שאפילו לטיב גיטין שמפקפק באשה עם הארץ אם יש להעמיד על החתימה משום חסרון ידיעה, נשים שלנו שהן מלומדות אין מועיל טעם זה, ויש לילך אחר החתימה. ע"כ.

ועל מה שעשו שתי מסירות, וכו', ע"כ בנידון דידן מה שעשו שתי מסירות האחת בכתוב חסר והשניה בכתוב מלא, צ"ע שהרי פסק הרמ"א שאין לתת שני גיטין אלא מדוחק, ומה דוחק מצאו לכתוב בכתוב מלא כפי שחותמת. ואדרבא, זהו העיקר לכתחילה, וכנ"ל.

עכ"ל.

ומכל מה שהביא נראה כמש"כ לעיל, דכל הדין לכתוב כפי שחותם זה רק במקום שב' הכתיבים נכונים, שאפשר לכתוב כחתימתו אף שברוב הפסוקים כתוב אחרת. אבל מעיין בב' יודין לכאו' אינו דומה לב' כתיבים נכונים דהרי זה כתיב של פתח חזקה, ולא של פתח רגילה, וזו ודאי טעות בחתימה. ובמקום טעות אין מתחשבים כמ"ש אמור"א שם בשם הגר"ש קלוגר.

(והעיר הגר"ד קניג שא"א לומר שזו טעות שהרי בתוספתא בדרך כלל כתוב מעיין ומעיינות, וגם הרבה פעמים במשניות. ומ"מ אמר הגרמ"א שתוספתא ומשנה אינם משנים כתיב אם בתנ"ך כתוב אחרת, ורק לפי התנ"ך קובעים).

אלא דצ"ע מאי שנא מהשם איל, שאם חותם אייל צריך לכתחילה לכתוב אייל לפי הביכורי אשר והרב ציוני ולא אמרינן דיהיה הקרי אייל דפתח חזקה וטעות הוא. (אולם אחרים כתבו יעוי' בספר של הרב נידאם שהביאם, דכיון דאיל הוא לקוח מהפסוק, אין לכתוב אלא איל בי' אחד, וכן נפסק בעבר בב"ה ד' בגט של המגרש איל).

והנה מעין הוא שם דבר, ולכן אין כותבים מעיין השילוח או מעיין מוצא, אלא מעין. דא עקא שכיום בעברית הרשמית ("החוקית" לפי כללי האקדמיה) כותבים את המושג מעין בב' יודין (מעיין השילוח וכו') על אף שאינו הכתיב הנכון (לולא מה שהביא הגרד"ק לעיל), וכן אייל הוא שם החיה שכתובתו האמיתית בי' אחד ולפי הכתיב הנפוץ היום בעברית הרשמית הוא בב' יודין. ואיני יודע איך נכון לכתוב לכתחילה בגט. והאם בזה קובעת החתימה. וצ"ע.

ולולא שאיני כדאי, אייל מי שקורא לעצמו בב' יודין לא מתכוין לחיה שבפסוק אלא לשם עברי חדש, ולכן אולי אף שהמקור לשם העברי הוא בשם החיה, או כמ"ש בפוסקים על שם זה בא' סגולה שאינו החיה אלא מלשון כוח, וכמ"ש כגבר אין איל, מ"מ אולי לכן ב' יודין אינו טעות. אבל מעין זה שם דבר, ואין כוונת הקוראים בשם זה לשם עברי חדש, אלא לכינוי שם הדבר. וע"כ יותר נכון לכותבו כפי הכתיב הנכון, ולא לפי הטעות אפילו אם חותמת ע"פ הטעות. ועצ"ע.

ולמעשה הוכרע ע"י הדיינים לכתוב מעין בי' אחת.

1963.

סימן סח

בנידון הזוג שעשו טקס נישואין ללא כתובה וללא רב, ובטקס היו חברים ובני משפחה, גם מסתמא כשרים לעדות, והחתן נתן לכלה טבעת נישואין בתור רגע המכונן של הטקס ולא אמר משהו מיוחד, לכאור' היינו עסוקין באותו ענין וגם חיישינן לסבלונות, ובהיפרדם חייבים גט מעיקר הדין, אף שלא נישאו אזרחית ועשו רק הסכם "ידועים בציבור" בבימ"ש.

וכתב אמור"א בפסקי דין כך ז עמוד תקלג ואילך, וז"ל:

ידועים בצבור כזוג נשוי, ולהם שני ילדים משותפים, האם חוששים שמא נתכוין לקדשה. כתב הרמב"ם אסור"ב פ"א הכ"א ושו"ע סי' יט סעי' ב: איש ואשה שבאו ממדה"י היא אומרת זה בעלי והוא אומר זו אשתי אם הוחזקו בעיר שלושים יום שהיא אשתו הורגין עליה. ודייק בנוב"ק אבהע"ז סי' נד דאפילו הוחזקו שלושים יום בעינן שיאמר זו אשתי והיא תאמר זה בעלי, ובלי זה אין הורגין על החזקה כיון שלא הוחזקו שאין שם תנאי בקדושין ונישואין שלהם עד שיאמרו בפירוש זו אשתי וזה בעלי. וכ"כ במהר"ם מינץ סי' כג ועוד אחרונים שהובאו באוצה"פ שם אות ד ובס' המפתח לרמב"ם פרנקל שם. וכתב בפד"ר כך ד עמ' 87 שאם בדורות הראשונים אשר פרט למיעוטא דמיעוטא נערכו חיי המשפחה בישראל כדת וכדין ואעפ"כ לא

היה אפשר לקבוע בבירור שהם זוג נשואים כל עוד ולא שמענו מפיו שהיא אשתו ומפיה שהוא בעלה, ק"ו בדורנו אנו ומסוג אלה אנשים המתדיינים לפנינו שאין לקבוע דבר ברור מזה שרואין שהם מתנהגין כאיש ואשה שאמנם הם נשואים כדמו"י לולא אמירה ידידה שאמר זו אשתי. ועי' עטרת שלמה ח"ב סי' ו' אות ג' שהזוגות באר"י שרובם פרקו מעליהם עול תורה ומצוות, קשה לקבוע בוודאות שהם בחזקת נשואים בחו"ק, עיין שם (ועי' פד"ר כרך ז' עמ' 60 דאלו הנקראים ידוע וידועה בצבור יוצאי דופן הם המצויים בכל דור ודור, אף על פי שהם מקבלים לצערנו הכרה אשר יש בה משום עידוד להרחבת הפירצה והמסייעת להרס המשפחות).

[וכאן הביא אמו"ר באריכות דו"ד ומסיק בשם האב"מ סי' לג ס"ק א' שלדעת תשו' הרשב"א סי' קפא, הובא בב"י סו"ס יז, גם בגוונא שיש הוכחה מפורשת שלא התכוין לקדשה כגון שלא חשש לאיסור נדה וגם יש לו אשה נשואה אחרת מ"מ חיישינן לה].

וכתב בפד"ר כרך א' עמ' 149 (מהגר"א גולדשמידט והגר"ש קרליץ והגר"י בבליקי זצ"ל) דמכיון שישנה מחלוקת בזה אין להקל בלי גט, באין נימוק לקולא. וכתב בשו"ת שמ"ש ומגן ח"ב סי' טו שכך פסקו בתי דינים בארץ שיש לשלוח גיטין לנשים שחיו עם אנשים בלי חו"ק ונפרדו מהם (אלא שהמחבר עצמו כתב שם שלא הסכים עם בתי דין אלה משום "דאם כן לא הנחת בת וכו' כי רובם יש להן חשוק, יש של שנה ונפרדים ויש ב' שנים ויש עשר שנים ויותר"). ועי' באחרונים המצוינים ביביע אומר ח"ו אבהע"ז סי' א' (וצ"ל דבכל נישואין אזרחיים אין דנים מצד חזקת איש ואשתו אלא רק מצד חזקה אין אדם עושה בעילתו ב"ז, גם אם אמרה שהיא אשתו, כיון שידוע שתחילת התחברותם היתה שלא לשם אישות כדמו"י, וכבר כתב בשו"ת פנ"י ח"א סי' א' דכה"ג אמרינן דלזנות נתכוונו והעלימו דבריהם, ואין החזקה עושה כלום לומר שודאי קדשה בפני עדים והלכו להם וכו', אף על גב דהיו ביחד כמה שנים אמרינן דיצרם תקפם ובזנות קעבדי ומעלימים דבריהם, ואף על גב שאמרה שהן איש ואשתו כיון שנותנים אמתלא לדבריהם נאמנת. ועי' אוצה"פ סי' יט סעי' ב' אות ה' מכמה אחרונים שפסקו כן. אמנם בעין יצחק ח"א סי' מז אות יג כתב לאסור בנידונו שנתחברו בעיר אחת בלא חו"ק ונסעו משם למקום אחר ודרו שם בחזקת איש ואשה, דקשה לסמוך על סברת הפנ"י להקל בזה, די"ל דהפנ"י לא הקל אלא כשנשאת כבר לאחר, אבל היכא דלא נשאת עדיין קשה לצרף זאת לקולא. ועי' פסקי הלכות לר"ד מקרלין הל' אישות סי' ד דף מו ע"ב עפ"י כתובות עג ותוס' גיטין כו ב' שכאשר ידוע בעיר שהם דרים ביחד כדרך איש ואשתו אף שבעל בלא עדי יחוד ה"ז כאילו יש עדים שבעל, אמנם אינה מקודשת בודאי אלא מספק. ועיי"ש יד דוד אות פח, ועזר מקודש סי' טז

בארוכה). וכו'. אם יתחרטו ויבקשו להיפרד, יהיה על בית הדין לשקול את הענין אם צריכה גט או לא.

עכ"ל.

והגרמ"א אמר שידועים בציבור כוונתם לפריצות ולא לנישואין (וכ"מ מלשון בג"ץ 4178/04 בהגדרת צורת החיים הזאת שהיא מוכרזת כארעית לאפוקי מקשר נישואין) וא"צ גט. אולם לכאורה בנידו"ד שהיה טקס והתנו תנאים לקיים הנישואין שלהם, זה כן מחייבם זל"ז ולא כפריצות. ולפחות מצד חלק מהפוסקים כפי שהביא אמור"ר שם, צריכים גט.

ויתכן שהיות וזה גט רק לחלק מרבותא, יש מקום להקל לכתחילה בכמה ספקות שיש לנו בהם, כגון בכתיבת השמות, לעשות לכתחילה באופן דמהני לכו"ע בדיעבד. וצ"ע.

1964.

סימן סט

בנידון הסכם שנחתם בין זוג לפני הנישואין ונחשף לפנינו במהלך בירור לקראת הגט, ושם מוזכר ברמז שאם יהיה בעיה בזמן פירוד יחול נספח ד'. ואת נספח ד' לא חשפו לפנינו, אבל לשאלת ביה"ד השיב הבעל שרשום שם שאם יפרדו זמ"ז למשך 12 חודשים וצד אחד ידרוש גט בב"ד רבני וצד השני יתמהמה, יהיה קנס מהמתמהמה לדורש סך \$2,000 בכל חודש עד שיקיימו את הגט.

למעשה הזוג פרודים זמ"ז חודשים אחדים, ועוד לא מתקרב ל-12 חודש. והשאלה היא האם התחייבות קנס זו עשויה להיות ככפיה שלא כדין לפסול את הגט אם ייערך.

דהנה מה שאדם מאנס את עצמו מדעתו והיה יכול להמנע ממנו ובחר בו, זה לא נחשב אונס אלא רצון גמור. וכעין מ"ש תליוהו לזבין זביניה וכו' כל מאן דזבין לא הוי זבין אי לאו דאניס ליה זוזי. וע"כ אם בחר לאנס את עצמו אי"ז כפיה. אבל הבעיה היא שהוא בחר בתנאי הזה בעבר כשחשב לקיימו והיה שווה לו, ועברו מאז שנים וכעת כבר אולי אינו רוצה והתחרט ולא שווה לו, ומה שמאנס אותו עכשיו אינו הרצון ולא נחשב שמאנס את עצמו וכרצון גמור, כי באמת הוא רק כפוי מצד האשה והחוק למה שכעת כבר לא רוצה בכלל.

וכתב ע"ז אמור"א מי שמגרש לאחר הסכם כזה נחשב למגרש בכפיה שאם אין פסק בי"ד של כפיה לגט אזי הגט הזה בטל לפי ההלכה, ובניה מאחר

ממזרים". (והמנוח הרב הגאון ר' פנחס שפירא כתב ע"ז ספר בשם "קדושת הנישואין" והביא עוד י' רבנים גדולי הוראה שהתריעו על חששות פסלות גיטין אם יהיה כזה הסכם).

אמנם יש לחלק בין היכא שבאמת לא רוצה לגרש רק מאנס עצמו מחמת החיוב שקנס עצמו מראש, ובין היכא שקנס עצמו על צד שיתחרט, ולמעשה כעת הוא מעוניין בגט באמת ולא כדי ליפטר מהקנס. יעוי' ברמ"א בסי' קלד סעיף ד ובפת"ש שם. ועוד קצת חילוק יש בין מקום שכבר חל עליו חוב התשלומים של הקנס, למקום שיש עוד יותר מחצי שנה לפני שיחול עליו שום חיוב קנס ורוצים שניהם להתגרש כבר היום מהר ומיד.

1965.

סימן ע

בנידון שם המגרש שכולם קוראים לו רון אבל בת"ז רשום רון-יוסף, וכנראה שכך קראוהו מלידתו מאיזו סיבה, אבל לא במשפחה ולא בחברים משתמשים בשם המשולב.

הנה טען הגרד"י קניג שליט"א שיש מושג באמריקה "שם אמצעי" שקורין אותו מלידה רק לגבי רישומים רשמיים במסמכים, ואותו כבר פסקו כל הפוסקים דא"צ לפרט בגט כלל, וכנראה השם רון-יוסף הוא כזה. אולם לענ"ד אין דומה הכא להתם, כי אין נפוץ במדינתנו "שם אמצעי", ואדרבה, נותנים אותו כשם עיקרי, רק במשך החיים לא משתמשים בכל השמות, וצריך לבדוק אם הוא בגדר נשתקע או שלא. אבל מעיקרא ודאי שהיה שם גמור.

ועוד, שבכל משרד שקוראים את המוזמנים לפי השמות, כגון בצבא ובקופת חולים וכדומה, מקריאים תמיד לפי השם המלא בת"ז, מה שודאי לא קיים בחו"ל ב"שם אמצעי". וע"כ ע"ז לא דברו הפוסקים. ואדרבה, זה גם גורם שייחשב השם הזה ללא נשתקע, כי עדיין במקומות רשמיים קוראים לו בשם הזה. ושם עריסה שלא נשתקע חייבים לכותבו ואם לא כתבו יש חשש פסלות.

וכתב ע"ז אמור"א זללה"ה בחלק יא עמ' תרסד ובעמ' תרפג (בספרים הנדפסים, ובמאגר יש שינוי במס' העמ'), שאם נשאר שם העריסה במי שבירך (והוסיף שם גם את הת"ז. ובע"פ אמר לי אז על הת"ז שהוא ענין מכריע בפנ"ע) נחשב שלא נשתקע. וכתב שם בשם הגריש"א שיש לכתוב שם עריסה בעיקרי ואת השם הנפוץ שכולם קוראים בדמתקרי, ולא ההיפך.

ושוב נחקר הבעל בביה"ד והתברר שרון-יוסף אינו שם העריסה שלו, כי בהיולדו ניתן לו שם ישראלי חילוני אחר, ואח"כ בהיותו בן כמה חודשים הסבו תשומת לב הוריו שזה שם לבת ולא לבן ואז החליפו לרון, ויוסף בתור שם אמצעי לא לשימוש, ואמנם בכל המקומות אין פונים אליו בשם יוסף כלל, גם לא בקופ"ח וכדומה. והשם הראשון השתקע לגמרי. וע"כ הוכרע לכתוב רק רון.

1966.

סימן עא

בנידון הטד"ב לגר שנימול כבר בגויותו היכן מקומה, הנה לפני ק' שנה ומעלה לא היו נפוצים גיורים בכלל. וכ"כ בפוסקים שבמדינות ישמעאל לא קרה שיתגיירו ובמדינות אירופה ע"ד הרוב היה חוק שאסור להתגייר ובודדים התגיירו בהחבא ואין לזה זכר ותיעוד רשמי (ואדרבה, בכל הספרים העוסקים בזה כתוב בלשון הלכתא למשיחא עם הרבה הסתייגויות מחמת הצנזור). ואף כשהיו גירות הרי רובא דרובא יש להם ערלה והמילה כדין הרגיל, ובקושי הזדמן הדט"ב בגירות.

ובק' השנים האחרונות יש לפנינו דברי החזו"א מחד גיסא שדינו לעשות בעטרה בלבד, ומביא מקור מהא"ז, וכן נמצא בתשובת הגאונים שבמק"א הוא כמטיף מהחוטם או מהאוזן ואינו כלום. ודברי האבנ"ז והמנחת אלעזר והלבוש מרדכי מאידך גיסא לעשות בגיד במקום שבו עושים את המילה בדו"כ בלבד, וכן הוכיחו מתוס' שדנים על דיעבד בנכרת הגיד לגמרי, ומוכח שבחצי גיד יש היכן לעשות. (ועדיין לא מוכח מהתוס' שא"צ לכתחילה בעטרה, או עכ"פ אי עביד מהני לכתחילה. ובפשטות אפ"ל עשה בעטרה מועיל לכו"ע ועשה בגיד מועיל רק לפי האחרונים הנ"ל).

ומנהג בתי הדין הם, שבעדה"ח היו בעבר עושים כהאבנ"ז בלבד, ובעשרות השנים האחרונות עושים בב' המקומות. וכן דעת השבה"ל. וכן נהגו בתי הדין שמסונפים אליהם כגון הגרשא"ש במערב בני ברק, הגר"מ ברנסדורפר בירושלים. בב"ד הגרנ"ק עושים כהחזו"א בלבד. הגר"ש אלישיב הכריע שבב' המקומות (ובאחד מספרי המוהלים ששאל אותו כתב בשמו לחלק בין גירות דבב' המקומות, ובין תינוק עם ערלה כבושה או שנימול בתוך ח' שדינו בעטרה כהחזו"א בלבד). וכן בב"ד המסונפים לשיטת הגר"ש, כגון הגר"נ אייזנשטיין נוהגים בב' המקומות. וכן דעת הגרשז"א, הו"ד בספר אמת וצדק (להרב פריד מדאלאס טקסס) עמ' מז ואילך. וכן דעת האגרות משה למעשה לעשות בב' המקומות וכן הורה כמ"פ, למרות שבאגרו"מ

צידד להכשיר בדיעבד בלבד גם בצד אחד, וכן כתבו לנו תלמידיו בעדות גמורה.

וברוב בתי הדין בעולם (מונסי, בארא פארק, לונדון, בי"ד מוסקבה בנשיאות ר"פ גולדשמיד), עושים הטד"ב בב' המקומות. יש בתי דינים שאינם יודעים איך עושה המוהל שלהם וסומכים עליו (מונטיראול, בי"ד מוסקבה הנ"ל,). אולם בבי"ד אחדים עושים רק בגיד (כ"ד הרב דוידי מבי"ד לוס אנג'לס, והגר"מ געלי מבי"ד לונדון שלדבריו כך היתה הוראת הגר"ח ערנטרוי, ובי"ד דרכי תורה של הגר"א ויס לדברי המוהל). בחלק מבתי הדין בעולם שעושים רק בגיד, התברר משאלת פיהם שלא היה ע"פ פסק של איזה פוסק גדול אלא ע"פ מו"מ פנימי של אותו בי"ד או שכך נהג המוהל שלהם ולא התערבו במלאכתו בכלל, אולי כי לא ידעו ממחלוקת השיטות בזה. (ואלו הם: בי"ד רוסיה בנשיאות ר"ב לאזאר, בי"ד בצרפת, ובי"ד נודד לגיורים בגרמניה בברלין במינכן ופרנקפורט, ובאיטליה במילאנו ועוד, ובאוסטרליה).

ויש בתי דין שפוסקים גם בגיור גמור, כגון בן גויה, שאם הוא נימול לשם יהדות אי"צ בכלל הטד"ב בשום מקום (יעוי' האריכות בזה בפסקי דין חלק ז עמ' תל, וחלק ט עמ' תד).

השאלה היא איך להכריע לבי"ד חדש שעדיין אין לו מנהג.

ומה שהתבקש לחתום לבתי הדין המקילים ברוסיה בצרפת וגרמניה וכו' שיחמירו לעשות בב' המקומות, לכאורה אין לכתוב ולחתום להם שום הוראה בענין הטד"ב, אשר יתכן בחלק קטן מאוד מהמקרים של הגיורים, ואילו הבעיות שלהם בגיורים הרבה יותר חמורים ברוב ככל הגיורים. וטענה ל"חיזוק" בפריט זניח ושולי מהווה הסכמה לכל הגיורים הבעייתיים האחרים. כנלע"ד.

1967.

סימן עב

השואל שכר מיניבוס 22 מקומות מבני ברק לירושלים לחופה שבחצר האדמו"ר, ועשה רישום מראש של חבריו החסידים שבקשו מקומות ושילמו על המקום מראש. וכעת בזמן הנסיעה בפועל מתברר שיש מקומות פנויים שהמזמינים המשלמים נסעו מוקדם יותר. והשאלה היא אם יכול למכור המקומות הפנויים בזול יותר ולקחת את הכסף לעצמו.

והנה אם דינם של המזמינים מקום מראש כשוכרים, הרי זה שלהם ומגיע להם כל מה שיושגר לאחרים בין אם יותר ובין אם פחות. אבל מסתבר שא"א לשכור מראש מקומות במיניבוס שטרם הושכר מהחברה, וא"ז

קניינם. א"כ חובם בהזמנה לשוכר המיניבוס זה מדין משלח שמוציא הוצאה על פיהם, וזה מדין מזיק או ערב למניעת הפסד. כלומר שאם יסע ריק יהיו חייבים לו את ההפסד שלא יספוג אותו על חשבוננו. אבל אם אין לו הפסד כגון שהמיניבוס יוזיל כנגד המושבים הריקים, או שיהיו אחרים שיסעו על אותו מקום וישלמו, כנגד מה שישלמו אין לו נזק, ויצטרך להשיב להם. ורק ההפרש אם נסעו בזול חייבים לו.

1968.

סימן עג

נשאלתי ממוצא כרטיס זיכוי של חנות ספרים ("כרטיספר") באוטובוס, ובדק בחנות ויש בו יתרת זכות של 150 שקלים, האם חייב להכריז כדין מוצא דבר שיש בו סימן במדה משקל ומנין (הסך המדוייק) ומקום (קו האוטובוס בו זה אבד), או מאחר וזה נראה ככל הכרטיסים המגנטיים המבוזזים שכל מנקה זורק לאשפה, זה ודאי יאוש כמו מוצא באשפה העשויה ליפנות, או מציל מזוטו של ים, וכמו מוצא דבר שיש בו סימן בעיר שרובה נכרים שודאי מתייאש והאש"ל.

ומסתבר כלשון אחרון, וילע"ע האם זה רק לפטור מלהכריז או גם להתיר להשתמש ולקנות בזיכוי הזה כמו זכות של מוצא מעות ממש.

ומצד בעל החנות נלע"ד שאחרי שכבר קיבל כסף אין לו זכות לומר לזה אתן ספר ולזה לא אתן ספר, והכרטיס הוא שט"ח לכל המוציאו [ממרג"י], שהרי לכך נועד, לשלם לחנות עבור כרטיס שהמשלם יתנו לאדם אחר כמתנה. והסכים הגרמ"א עם זה.

אבל הגר"ו טען שאינו כשטר לכל המוציאו אלא רק לאותו מקבל, ונראה שסובר שאף שבעל החוב "החתום" על הכרטיס הוא בעל החנות (ולו באמת אין נפ"מ כי כבר קיבל כספו ואף אחד לא יתבענו בטענה שאיבד השטר), מ"מ אי"ז יותר משטר חוב המועבר מיד ליד שרק באתא מחמתיה בשליחות או במכירה מותר לגבות ולא אחר נפילה. אלא רק למי שהוציא בפועל הכסף מכיסו תמורת כרטיס זה, ולמי שקבלו ממנו ע"מ לגבות. והביא ראיה מהמחבר בסימן נ' שכן הוא בשט"ח אף שכתוב בו "לכל המוציאו". שאם חיישינן לנפילה אי"צ לשלם למוציאו.

ולו"ד יש חילוק רב בין שטר שעיקרו חוב, רק שהתנה ליפרע ע"י כל מי שיבא מחמתו, שאם יפול השטר ישאר שיעבוד החוב המקורי למלווה, ואם יפרע הלווה למי שימצא את השטר יהיה חייב לשלם כפול. לכן אי"צ לשלם בטענת נפילה. אבל כרטיס זה הוא עצמו גופו ממון עובר לסוחר, ולא נשאר

חוב על בעל החנות בתור לווה. וכשאבד, ה"ז אבידת שטר כסף, ואין ראייה כלל מסימן נ' הנ"ל.

1969.

סימן עד

בגט שכתב הסופר בטעות פעמיים דמתקרי שווים בזאח"ז בשם האב [כמו בת אברהם דמת' אבי ודמת' אבי ודמת' רמי]. ונמצא הטעות לפני כתיבת השורה הי"ב כדמו"י, וכמובן לפני החתימות.

וחבר הבי"ד דגיטין הגר"ו טען שאם הוסיף כמה אותיות ה"ז פסול, כ"ש כשהוסיף ב' תיבות שלמות.

ובהשקפה ראשונה הו"א דלא דמי לאותיות מיותרות שאין להן קשר לגט, כי זה מילים נכונות ושייכות לתורף רק שא"צ פעמיים. אבל המשמעות היא אחת ולא מגרע. וכעין הרמ"א בסי' קכו סעיף מט בשם הריב"ש שמכשיר. והסופר רצה לתקן באומנות רבה על ג' המילים המיותרות "אבי ודמת אבי" לכתוב שם "אבי" באותיות גדולות שמכסות הכל ולא ניכר שום אות תחתיה ולא ישאר שום אות או מילה מיותרת. ואכן ניסה והצליח לעשות את התיקון והיה נראה שזהו הכתב היחיד ולא מחק.

ומתחילה טענתי שזה מגרע טובא טפי מאילו ישאיר את הכפילות כמו שהיא, היות וכתב ע"ג כתב שאינו אותו איכות וצורה של התחתון הוא מחק כמו סיקרא ע"ג דיו, ואין כותבין ע"ג מחק כי זה ראוי להזדייף וממילא יהיה חשש איזה תנאים או פרטים נכתבו עוד ונמחקו. (ובשלמא מה שהוכשר כמ"פ בעבר היה כתב גדול מתקן ע"ג חצי אות, שלכיתוב הטעות התחתון לא היה משמעות כמות שהוא כלל רק של קשקוש, ול"ח מחיקה. ראה בתשובה מס' 1304 בחלק י'. ויש להוסיף שם עוד מקור שבחתימה מותר למחוק קצת בפת"ש על סדר גיטין בס"ק קס"ה). וע"כ בנידו"ד עדיף להשאיר ולמסור כך.

ועצם גדר כתב ע"ג כתב אם נחשב כמחיקת התחתון מבוא' בהגר"ח (בסטנסיל סי' קמה) שתלוי במח' ההג"מ פ"ו מיסוה"ת ותוס' בשבת קד ב ד"ה אמר. ואכתי לכא' כל דברי הראשונים זה רק בכתב על כתב ממש, שהתחתון והעליון אותם אותיות בלי שינוי דיו ע"ג דיו, אבל בכגון נידו"ד שהכתב העליון מכסה לגמרי ונועד לכסות והעליון כתוב בו באופן שונה אשר צורת האותיות של התחתון כבר לא ניכר כלל רק הצורה של הכתב העליון השונה, בזה לכו"ע יהיה חשיב כמוחק גם לענין ס"ת וגם לענין גט וגם לענין שבת. ויעויין בפת"ש על סדר גיטין ס"ק פז ועצ"ע.

ולפי דעת הלבוש בסימן קכה (על סעיף ד' בשו"ע) דאמר קרא וכתב כתב אחד משמע ולא כתב ע"ג כתב, יש מקום לעיין האם יש פסול בכתובה המתקנת מדין כתב ע"ג כתב (לבר משאלת המחק). אבל כבר הקשו הפוסקים על דברי הלבוש דדרשה זו לא נמצאת בש"ס, ועי' כל הדחיות בג"פ שם סקט"ו.

והאב"ד הגרמ"א אמר שפעמיים דמת' שווה שיהיה משמעותו שיש באותו כתיב מרומז שם נוסף שקורין לאב בשם בקרי אחר, והוא אדם אחר. והגרד"ק הביא דימוי מילתא לחשש זה מתשובת העמק שאלה בענין בן מאומץ שא"י שם מולידו וכו'.

ע"כ סברתי במחשבה שניה שעדיף א"כ לכתוב גט חדש ולא לתקן הישן. אבל רבותי סברו שמחיקה בפעולה של מחיקה זה מה שהחמירו לא לעשות (אפילו דמותר לכתחילה בדאיכא עידי מסירה כבדידן), אבל בפעולה של כתיבה כל עוד לא הסתיימה הכתיבה אין חומרא. והוסיפו ע"ז את דברי הפוסקים שהגט כשר גם בלי שם האב ולכן הוי דין טופס ולא תורף, וביותר לפי מה שכתבו בפוסקים לדייק בשיטת הרשב"א דס"ל ששם האב הוא תורף דזה רק לגבי שמו העיקרי ולא לגבי דמתקרי שלו. ובשלמא אם היה אחרי חתימת עדים היה חשש בשינוי משום "מזוייף מתוכו" שלא בדיוק ע"ז חתמו (אפילו שאין שום הבדל ושינוי כי נשארו כל המילים כשהיה רק נמחק הכפל המיותר), וגם אז היה כשר בעידי מסירה היודעים מה כתוב ומה נמסר. וכ"ש כעת שחתמו אח"כ.

ושוב ציין לי הגרד"ק שליט"א את דברי שו"ת מהרש"ם חלק א סימן כו, וז"ל שם: ומ"ש במה שעשה הסופר מן כל תיבת בנפשיכי אות גדול, מפני שטעה והשמיט ה'ו"ד, דיש לחוש שמא הוי כתב ע"ג כתב, אין זה חשש כלל כמובן, וכן נהגו כל הסופרים, וכבר ראה גם דברי עזר מקודש שהתיר. ויותר יש לחוש שהוא כתב שיכול להזדייף כיון דאפשר ע"ז למחוק כמה תיבות ולעשות מהם אותיות גדולות. וכבר נשאלתי בזה וגם בשו"ת שערי צדק מדעעש סי' ק"ח העיר בזה. אבל כיון דבדאיכא ע"מ אין בו פסול, וגם יש לחלק מסברא דאין זה בכלל יכול להזדייף, לכן אין למחות במה שהמנהג פשוט. ועי' בב"מ סימן קכ"ד ס"ב וס"ו, ועי' ש עוד בשע"מ במ"ש, די"ל דהוי שינוי אות, ואין דבריו נראים לענ"ד, ופוק חזי מה עמא דבר. עכ"ל. והוסיף הגרד"ק דלולא החשש לשיתוף הפעולה של הצדדים לאורך זמן היו כותבין גט שני. עכ"ל. (כלומר היות והיו הצדדים מוגבלים מאוד בעצביהם, כידוע לי מהבעיות הנפשיות שלהם, שע"ז דנו הב"ד שבועות שלמים איך להוציא לפועל את הגט באופן היותר מרווח כהלכה, היה חשש שעה"ד ולכן לא כתבו מחדש לגמרי).

1970.

סימן עה

בענין מי שרוצה לפרסם פליירים לבתים והתעצל מלהסתובב בבניינים או שרוצה להיות בטוח שזה יוכנס ולא יזרק לפני הסף, ובמקום להניחם בתיבות רצה להכניסם אחד לאחד בתוך ערימת עיתונים חנימיים המונחים בפינת חלוקה ואנשים נוטלים אותם לבתיהם. האם מותר.

סבר הגר"ו שהעיתונים עד שלא נלקחו לבתים הם רכוש המדפיס, ואסור להשתמש בכליו של השני בלי רשותו. והכנסה בין הדפים היא שימוש בכלי. והוסיף הגרמ"א שהסירוב הוא בגלל שזה מזיק את בעל הכלי, שכל מטרת העיתון הוא להתפרנס מריוח מכירת שטחי הפרסום, וע"י שיוכנסו לבתים פליירים הוא יפסיד רווחיו. ע"כ אין רשות להשתמש בו למנוע ממנו ריוח.

ויש מקום לדון האם נחשב לשימוש בכלי, כי אין זה פוגע בתשמישו שהוא הקריאה, ואינו בית קיבול מהיועד להכניס בתוכו דברים. ובס"ה הוא משתמש בהערמה באדם המרים את העיתון להכניסו הביתה, שיכניס גם את הפלייר בפנים, ויעבוד אצלו בחינם בהפצה, במקום שיעבוד להפיץ מבית לבית. ועוד יש לדון האם ערימת עיתונים שמונחים בקרן רחוב שכל ילד יכול להשחית, והרבה נאבדים, הם בבעלות גמורה של בעל העיתון או שהם כבר הפקר וכאבידה מדעת.

1971.

סימן עו

נשאלתי ממורה פרטית לציור שנרשמה אליה תלמידה שזכאית להחזר מהרווחה וכמובן צריכה קבלות והצהרה שהיא לומדת אצלה ציור, ואין לה קבלות רק לאחותה והשאלה היא אם יש חשש שקר שתזדהה בשם של אחותה במכתב ותרשום שלומדת אצלה ציור וכך יגיע אליה שכ"ל בריווח.

והשבתי שמצד הלכה אפשר למצוא דרך שזה יהיה אמת ולא יעברו על איסור שקר אבל כל תרגיל שהוא לא יהיה האמת האמיתית הישרה ולכן זו שאלה של מוסר והנהגה בהשתדלות ודרגה בהרחקה משקר, וצריכים לשאול מי שמכירם יותר בעבודת ה'.

1972.

סימן עז

נשאלתי מאחד בזה"ל: אני יודע פסק של הרב עובדיה שאסור ללבוש בגד הפוך, ומקפיד לא ללבוש חולצה עם התווית מלפנים לצד הצוואר אלא רק מאחור בצד העורף. השאלה היא אם ללבוש התווית לצד העורף אבל כלפי חוץ יש גם בעיה של בגד הפוך.

והשבתי שאם התפרים כלפי חוץ, יש ג"כ בעיה של קשה לשיכחה.

1973.

סימן עח

נשאל הגרמ"א בין שכנים שהעליון בנה בגג תוס' לדירתו ברשות כולם, ואחד ביקש כסף תמורת ההסכמה עבור חלקו היחסי ואחרים לא בקשו, וכעת אחרי ה' שנים התעורר אחד המסכמים בלי בקשת כסף וביקש כסף גם הוא. וס"ל לגרמ"א שהרשות אינה לקבל בחינם, אלא רשות לחוד ותמורה לחוד, וצודק התובע. (אולם בפסקי דין חלק יב עמ' צז-צח סבר הגרמ"א דהחיוב לשלם אחר חתימות רוב השכנים ואישור העיריה שמספיקים לה לאשר ע"י 75%, זה לשלם לשאר השכנים שלא הסכימו ולא חתמו. ע"ש. ומשמע דלמי שחתם א"צ לשלם והוי כהקנאה ממש, ואם לא דברו על דמים זה כמתנה. וילע"ע).

ולו"ד נראה שאם שכן בונה בסיוע שכניו ה"ז קנין בקרקע, ואם דברו על תמורה זה מקח וממכר ואם נראה שזה בחינם כמו זה שלא ביקש ה' שנים, וכן רוב העולם כשלא מתנים מראש אינם מתכוונים למכירה, ה"ז חל ע"י הבניה כדין חזקה, ולך חזק וקני, מדין מתנה ללא תמורה. ואחרי שחלה מתנה א"א להתחרט ולדרוש תשלום.

והנה יש מקום לבאר יותר מה קניינו של הבונה על גג או ברכוש המשותף כשבנה ברשות השכנים, האם יכולים לבטל רשותו כמה שנים אחרי שנבנה. ונפ"מ לנידון שבא בין שכנים המעוניינים לחתום לפינוי בינוי ובין שכן המסרב מפני שדירתו הורחבה בעבר ברשות כל השכנים אבל הדירה החילופית שמקבלים אחרי הבינוי היא לפי הגודל שרשומות הדירות המקוריות בטאבו. ולטענתו אין זכות לשכנים לדרוש ממנו לחתום ע"ז וגם להם אין זכות לחתום נגדו אחרי שכבר קיבל מהם בעבר זכויות ההרחבה. ולטענתם הזכות לא היתה הקנאה אלא כמו חזקת תשמישים, וחזת"ש מפורש שזה רק עד שהבעלים צריך לבנות, ופינוי בינוי זה הצורך שלהם לבנות.

ועי' מש"כ בכרך י' עמ' קנה-קנו וז"ל שם:

הנה בבקשת רשות והסכמה מפורשת של שכנים לבנית אחד מהם תוספת לדירתו על חלק מחלקי הרכוש המשותף, או בהסכמה שבשתיקה, אין קנין לאותו שבנה לא בגוף ולא בפירות כי אם חזקת תשמישין בלבד, וגדר הרשות הוא מחילה. וז"ל נתיבות המשפט סי' קצב סק"ו: היא רק מחילת שיעבודא ע"ש אלמא בתשמישים לית ביה קנין גמור רק שמשעבד גוף הקרקע לתשמישין שעליו לבד המחילה אינו רק מחילת שיעבוד. עכ"ל הצריך לענינו. ורוב תוספות הבניה שבלי רשיון כך הם. ואם התכוונו השכנים למחול על הקרקע כתוצאה מהבניה בחשבם שזה נעשה קנוי לבונה, הרי ע"ז נפסק בשו"ע סי' רמא סעי' ג המוחל לחברו מה שיטול מנכסיו יכול לחזור בו קודם שיטול אבל אחר שנטל מה שנטל נטל ודוקא במטלטלין אבל קרקע לא אפי' דר והחזיק בה, וכ' הסמ"ע הטעם דל"ש מוחזק בקרקע דקרקע בחזקת בעליה עומדת. וברכוש משותף החזקה היא של השותפים כמפורש בגמרא ובהלכה שאין לשותף חזקת קרקעות אף ברבות השנים, דתנן בב"ב מב' א השותפין אינם מחזיקין זה על זה, וכ"פ השו"ע בסי' קמט סעי' ב ברמ"א בחצר שיש בה דין חלוקה אם החזיק בחציה ואומר זה הגיע לחלקי לא הוי חזקה, ועי' בסי' קעט.

ויתכן לפעמים ששכנים כן עושים מעשה קנין על החלק המיועד לבניה ומקנים "חלק לבניה" כלומר דתשמישי הקרקע המשותפת קנויין לו וזה קנין פירות. (והנפ"מ בין האופן הראשון הנ"ל לבין קנין "חלק לבניה" ידוע, דאם קנוי לו הפירות אין בעל הקרקע יכול לסלקו כלל כשצריך לבנות, וגם דבתוך ג' שנים יכול המערער לטעון אחוי שטרך כיון שצריך לזה קנין גמור).

ולפעמים רחוקות יותר קורה שמחליטים השכנים להקנות זה לזה חלקיהם בקנין גמור, ומי שקונה חלק מסויים מסלק עצמו משאר החלקים, זהו קנין הגוף. וכו', ונראה שקנין שע"י חתימה לעיריה (כמבואר בפס"ד ירושלים כרך ח עמ' קט דהוי כלך חזק וקני ואחרי שהחזיק הבונה בפועל נקנה לו) זה רק קנין גוף לפירות שגם הוא צריך קנין גמור מפני שאין לנו ראייה שהתכוונו להפסיק שותפותם לגמרי. ולפי"ד מרן הגריש"א המובא שם ובכרך ט' עמ' קצח, החתימה וקבלת הרשיון מטעם העיריה מהווים הקנאה גמורה לשכן שמבקש לבנות, נראה דהוי קנין הגוף מדין סילוק דמהני בשותפין (וא"א לומר דהחתימה מועילה מדין שטר, דכשיודע המתחייב שע"פ החוק מוציאין בחתימה כזו חלק מרשותו לחבירו גמר ומקני כמו שכתוב בחוק, דאי"ז שטר של המקנה שבא ליד הקונה, ולא נתחדש בהל' מתנה סי' רמח סעי' א ברמ"א רק ד"לשוף" העולה בערכאות במקום שנהגו לדון בערכאות מהני גם עפ"י ד"ת, ולא לשאר דיני שטר), ואז שאר השותפים מצמצמים חלקיהם המעורבים בשותפות להחלק הנותר ביחס לאחוזים של גודל

דירותיהם, כמו שנקבע לגבי חלקים ברכוש המשותף שחלקו "הוצמד" לדירה מסויימת בהקנאה.
עכ"ל שם.

1974.

סימן עט

נשאלתי מסייעת עירונית שבחודש החופש הגדול אינה צריכה לעבוד והעיריה מביאה לה מ"מ, ואת השכר מקבלת במלואו. האם יכולה לקבל את השכר כיוצאת לחופש ולעבוד כסייעת מ"מ (תחת שם בדוי) ולקבל שכר של מ"מ בנוסף.

והשבתי ששכר חודש 12 מגיע לה כחלק ממה שכבר עבדה 11 חודשים. ומה שתעבוד עוד בחודש 12 לא יכול להפסיד אותה על תנאי השכר שעבדה כל השנה. וכן מה שתעבוד בפועל כמ"מ כשפטורה מלעבוד, אינה צריכה לעבוד בחינם וזו עבודה שמגיע לה ע"ז כסף בנפרד. ע"כ אין בעיה.

1975.

סימן פ

נשאלתי מעובדת שמקבלת ממקום העבודה הנחות ע"ח המעביד בנופש במלון, ואם לא יוצאת למלון חצי מזה נצבר בתור ניקוד לשנה הבאה לתוס' על ההטבה הבאה, ואחרי 3 שנים שאין ניצול זה נמחק. ואפשר לבקש במלון להביא בני משפחה בתעריף מלא, או להירשם ע"ש ניקוד של עובדת אחרת שלא מנצלת את הטבתה, ולהרוויח ע"ז הנחה גם לבעל. והשאלה האם מותר "לקנות" ניקוד מעובדת אחרת.

וביררתי, והניקוד אינו תלושים פיזיים אלא רישומים בחשבון המחשב של העובדים, ובכל זאת מאפשרים לנייד, למכור או לקנות או לקבל במתנה את הניקוד הזה. כלומר שאינם מפסידים ע"ז אלא עדיין מרוויחים, ובכוונה מעוניינים שיוכלו לנייד או למכור, כי כך הריווח שלהם יותר מאשר אם לא ינוצלו הנקודות 3 שנים ומחקו. ע"כ מותר.

1976.

סימן פא

נשאל הגרש"ד שליט"א בין אשה מעצבת זרי פרחים לאירועים ואולמות לבין מזמינה מלאכה לאירוע מסויים, אשר מחיר זר הוא סכום מסויים, ואם צריך משלוח מחוץ לעיר יש לשלם מראש דמי משלוח בסך 80 שקלים נוספים שמועברים במלואם לשליח. ובדרך כלל יש משלוחן מסויים שגר בשכנות למעצבת והוא תימחר את דמי הנסיעה וההובלה כנ"ל ומקבל את הכסף מראש. והיום נערכה הזמנת עיצוב פרחים כנ"ל לאירוע מחוץ לעיר וכבר שולם גם הזר וגם המשלוח, אבל המשלוחן השכן לא יכול לנסוע וניסתה המוכרת להשיג שליח אחר ולא מצאה, עד שהתברר על שכן מסויים שממש כעת נוסע לאותה העיר לקניות והציע עזרתו לסחוב עבורם קניה, ובקשוהו לקחת את הפרחים, ולקחם בחינם. והשאלה היא האם חייבת להחזיר את דמי המשלוח למזמינה.

תורף השאלה, לפי מה שאני מבין: האם המוכרת המעצבת של הפרחים היא המשלחת ומתפקידה להביא את זה עד למקום, ועל מילוי תפקיד זה היא גובה מחיר נוסף. או שתפקידה נגמר כשיצא מידה ליד השליח, והיות והשליח מקבל כסף נפרד שנגבה עבור המשלוח הוא שליח של הקונה המזמינה. ולכן אם עשה דרך בחינם זה חוסך למזמינה. ואם המוכרת כבר קבלה כסף לשליח ומצאה שליח בחינם, הרי הכסף חוזר למזמינה.

ולכאור' יש להביא מקור לתשובה מהא דשנינו בב"מ צח ב: השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו וכו' או שא"ל המשאיל הריני משלחה לך ביד בני ביד עבדי ביד שלוחי וכו' וא"ל השואל שלח ושלחה ומתה חייב. ובגמ' שם צט א: רב אמר אפילו תימא בעבד כנעני וכו', באמר לה הכישה במקל והיא תבוא. ובשמ"ק שם בשם הראב"ד כתב: עוד צריך אני לדבר על זו המשנה כי היא צריכה לפנים. כי כשאמר לו שלחה לי ביד בנך או ביד עבדך או ביד שלוחך והמשאיל אמר לבנו או לשלוחו תולידך זו הפרה לפלוני, האיך נעשו שלוחיו של שואל והלא השואל לא דבר עמהם והמשאיל הוא שמצוה עליהם להוליכה אצלו, והלא הם שלוחיו של משאיל ולא של שואל? וע"כ אני אומר כי הוא ע"י זכוי שיאמר להם המשאיל זכו בפרה זו לפלוני לשאלה כי כן רצה שתזכו לו, והם כיון שקבלו אותה לשום זכוי כבר נעשו שלוחי השואל וידם כידו הואיל ומדעתו הין, ואף על פי שיש לו בזה הזכוי ענין צד חובה להתחייב באונסיה ובמזונותיה מיד, לפי שחבין לו לאדם שלא בפניו מדעתו. ע"כ. והיינו, דכשעושה המקנה שליח מדעתו של הקונה ואומר לו זכה עבור הקונה, נעשה השליח כשליחו של הקונה לזכות עבורו את המישלוח.

ונפסקו דינים אלו בשו"ע סי' קכא בענין החזרת הלוואה ובסי' שמ סעיף ה ואילך בענין החזרת שאלה, שאם השליח של השואל הרי חייב באחריות לאונס שיקרה בדרך, ואם השליח של המשאיל הרי דהאחריות על המשאיל והשואל פטור. ומינה איכא למילף, שאם יש לנו ספק האם השליח הוא של המוכרת או של המקבלת, הפתרון הוא על מי חובת האחריות בדרך. ולא מי שילם. כי התשלומים רק אומר שהמוכרת לא הסכימה לספוג את ההוצאה על חשבונה, ונקבה במחיר כזה שישתלם לה ולא תינזק, אבל באמת השליחות היא שלה. ואכן אם לא יגיעו הפרחים ליעד המבוקש, אע"פ שנמסרו לשליח בשלמות, המזמינה פטורה מלשלם למעצבת על הפרחים, ולא רק פטורה מדמי המשלוח, כי לא קבלה כלום. הוי אומר שזה אינו שליח לקבלה אלא שליח להולכה של המעצבת.

ולפי"ז יכולה היתה המעצבת לגבות גם על דמי סיכון ואחריות שבדרך, או להפריז בעלויות המשלוח מעל ההוצאה המדוייקת. ומה שלא עשתה כן זה התנדבות שלה. לקחת אחריות בדרך בחינם. אבל אם הצליחה למצוא שליח חינם אי"צ להחזיר הכסף, כי זה שליחות שלה והיא המתמחרת את הדרך, והיא לא רק מבצעת שליחותה של המקבלת בהזמנת השליח.

ואם תאמר, הרי שנקבה את הכסף בנפרד למטרת השליח, ולא הגדירה שום כסף על שירות המשלוח והאחריות שלה, שמא זה אומר שאת האחריות והשירות נותנת חינם אין כסף, ואפילו את המשלוח היתה עושה חינם מצידה, שהרי לא גובה ע"ז, רק אמרה שרוצה כסף "לשליח", וכשהשליח חינם אין כסף צריכה להחזיר כי זה כלול בסיכום.

וי"ל דהרי גם פועל העושה בחינם יכול לחזור בו. והמוכרת נחשבת פועלת על האחריות עד להגעה ליעד, ואי"צ "לחזור" בה שיהיה בעד כסף אשר היא כבר מוחזקת בו. ולכן אפילו אם היה פירוש שהמשלוח "חינם חוץ מעלות הנהג", יכולה לחזור בה עד הרגע האחרון של ההגעה אל היעד. וכאן בנידו"ד היתה השאלה לרב תיכף שמצאה את השליח בחינם לפני שהגיע זר הפרחים ליעד, הרי שיכולה להחזיק בזה בשופי. כנלע"ד.

אבל אם השאלה והרצון להחזיק בכסף התעוררו רק אחרי שהגיעו הפרחים ליעדם בשלמות, יתכן שכבר א"א לחזור בה מהאמירה שיהיה הדרך בחינם.

1977.

סימן פב

[כב סיון תשעו לע"נ ולכבוד זקנתי הצדקנית מרת זהבה גולדא ב"ר אברהם יצחק ע"ה. אבד ונמחק מחלק ד' ונמצא כעת]

בנידון תפיסת מקום באוטובוס

שאלה: ארגון א"ע מקיים קו תחבורה קבוע לאיסוף ופיזור נוסעים מבני ברק לביה"ח תה"ש וחזור בתחנות קבועות. האוטובוס מגיע מלא לביה"ח מכיוון השער המזרחי, ומסמוך אליו תחנות ההורדה במסלול קבוע בין בנייני ביה"ח, ומהתחנה האחרונה שליד מגדלי האישפוז וחדר-מיון מתחיל לאסוף את החוזרים לב"ב, באותו מסלול חזור כאשר התחנה האחרונה באיסוף חזור היא זו הראשונה שהיתה בעת ההורדה כשהגיע, ומשם ממשיך לב"ב. ישנן שעות עומס שאין די מקום לכל הממתינים לנסוע לב"ב, ואלו העולים האחרונים נוסעים בעמידה וצפיפות. מחמת זה יש מהממתינים לחזור לב"ב שנמצאים בתחנה הראשונה לפיזור הנ"ל שאם יעלו בעת הפיזור יהיו הם ראשונים לחזור ויהיה להם מקום ישיבה, ואם ימתינו לסוף הסיבוב יהיו אחרונים ויסעו ודאי בעמידה. יש מנהגי הארגון המסכימים להעלות את החוזרים בעודם מלאים בנוסעים הלך בתחילת הפיזור, ונהג אחר מקפיד להעלות רק בדרך האיסוף בטענה שאסור לו על פי דין לרחם ולהפוך את הסדר אחרי שלפי הכללים זכות הישיבה הראשונה שמורה לעולים ליד חדר-מיון בקצה המערבי. טוענים אלו ממבקרי אגפי ה"שיקום" הממוקמים בקצה המזרחי שקפדנות הנהג מזיקה אותם ומחמתו הם תמיד בעמידה, ואדרבה מן הראוי ע"פ היושר והדין שיסכים להעלותם בתחילת הפיזור. הדין עם מי?

המקור לתשובה: תנן בגיטין (הניזקין נט ב) בור שהוא קרוב לאמה מתמלא ראשון מפני דרכי שלום. ופרש"י בור שהוא קרוב לאמה אמת המים המביאה מים מן הנהר לשדות ורגילין לעשות בורות שאם תיבש האמה ימלאו מן הבור וישקו השדות ומרגילין מי האמה לבור עד שיתמלא ותקנו חכמים שיתמלאו בורות שבשדות העליונות שהן קרובים למוצא האמה ואח"כ ימלאו התחתונים וכשהוא ממלא סוכר את האמה עד שיתמלא, מפני דרכי שלום שלא תהיה מחלוקת ביניהם אני אסכור ראשון דהא תקנתא דרבנן הכי ואע"פ שאינו דין. עכ"ל.

ובגמרא (שם ס ב) איתמר בני נהרא רב אמר תתאי שתו מיא ברישא ושמואל אמר עילאי שתו מיא ברישא, בדמיזל כו"ע לא פליגי (רש"י: אם אינן סוכרים את הנהר אלא דולין והולכים והנהר מושך כפשטו כו"ע לא פליגי שכל הרוצה לדלות ידלה) כי פליגי במיסכר ואשקויי, שמואל אמר עילאי שתו מיא ברישא דאמרי אנן מקרבינן טפי ורב אמר תתאי שתו מיא ברישא דאמרי נהרא כפשטיה ליזיל (רש"י: כי פליגי במיסכר ואשקויי שאין בו כדי לדלות כולן יחד ורוצין העליונים לסוכרו שלא ירדו המים למטה ולהמשיך הנהר דרך נגרים קטנים עד שישתו כל שדותיהן ותחתונים מעכבים עליהם אלא אם כן נשקה אנחנו תחילה), תנן בור הקרוב לאמה

מתמלא ראשון מפני דרכי שלום (פרש"י היינו עילאי) תרגמה שמואל אליבא דרב באמה המתהלכת על פי בורו (פרש"י שיתמלא מאליו כדרך הילוכו ואין צריך לסכור הנהר), אי הכי מאי למימרא מהו דתימא מצי אמרי ליה סכר מיסכר ואשקי בהינדזא קמ"ל (סכר מיסכר פי בורך שלא ירדו המים לתוכו שממעט משיכת הנהר, ואשקי בהינדזא כפי מה שיעלה לך לדלות מן משיכת הנהר כמונו). אמר רב הונא בר תחליפא השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר כל דאלים גבר (ולית הלכתא כשמואל בדיני), רב שימי בר אי אתא לקמיה דאביי אמר לותבן מר בעידנא אמר ליה אית לי עידנא לדידי, ולותבן מר בליליא א"ל אית לי מיא לאשקויי, א"ל אנא משקינא ליה למר מיא ביממא ולותבן מר בליליא א"ל לחיי, אזל לעילאי אמר להו תתאי שתו מיא ברישא אזל לתתאי אמר להו עילאי שתו מיא ברישא אדהכי סכר משכר ואשקי, כי אתא לקמיה דאביי אמר ליה כבי תרי עבדת לי ולא טעמינהו אביי לפירי דההיא שתא.

וכתבו תוס' שם, והוא סבר כיון דאמר כל דאלים גבר יכול להערים עליהם, ולא דמי דמה נפשך מיצעי לא שתו ועילאי ותתאי הוא דשייך כל דאלים גבר.

ונפסק בשו"ע סימן קע סעיף ב ובר"מ פ"ג מהל' שכנים הלכה י וכדלהלן.

ובפשטות לדידן דהלכתא כשמואל בדיני היה צריך להיות דעילאי שתו מיא ברישא, וצ"ב דין המשנה דעליון מתמלא ראשון מפני דרכי שלום הרי זה מעיקר הדין לפי שמואל. ולפי רש"י במשנה דבור אינו דין דשדה אלא זה לאגור מים וקמ"ל דסוכר ראשון הא קמ"ל אפי' שהשדה כבר הושקתה וכעת תור התחתון מ"מ העליון ממלא בורו קודם. אבל --- כתב דכיון דתרגמה שמואל אליבא דרב משמע שגם שמואל מספקא ליה ולהכי גם לדידה הדין הוא כדא"ג. [-כאן חסר עמוד].

וגם בלשון הר"מ אפשר לבאר כמ"ש ברש"י שחלוק דין השקאת שדות מדין מילוי בור שע"ז קאי המשנה, וע"כ אינו תלוי בפלוגתת רב ושמואל שנפסק כדא"ג, דברישא שכתב כל המתגבר זה רק על שדות, ובסיפא שהזכיר דרכי שלום זה מפורש על בור.

אבל בטור אי אפשר לפרש כן ועדיין צ"ב, דז"ל: אמת המים המושכת על פני השדות ומשקין ממנה בדרך הליכתה כולן משקין על הסדר ואין א' מהם יכול לעכב ולומר אני אשקה תחילה, ואם בא אחד לסתום הילוך המים להמשיכה "לבור" עד שישקה תחילה ואחד מעכב על ידו כל דאלים גבר, אבל אם האמה מושכת דרך הילוכה ע"פ אחד מבעלי הבורות ימלא בורו וא"צ לסתום פי בורו מפני דרכי שלום.

והיה אפשר לבאר הרישא שכתב משקין על הסדר וכו' דאף אם אין מספיק מים לכולם מ"מ עילאי גבר כשמואל, דאי לא תפרש הכי מאי קמ"ל כשיש מספיק מים מהיכ"ת שמי שהוא יעכב זולתו, אבל מההמשך שכתב כדא"ג מוכח שלא פסק כשמואל ותו צ"ב הרישא דבפשטות זה מה שאומרת הגמ' בדמיזל כו"ע ל"פ ומה קמ"ל (דבשלמא הגמ' מבארת מה פליגי, אבל להביאו להלכה אין נפקותא דקמ"ל). [כאן חסר עמוד]

העולה לדינא: באוטובוס שלפי כיוון הנסיעה יוצא שהעולים האחרונים בעמידה (דאין מספיק לכולם), וטוענים אותם אחרונים קריבנא טפי (ולהם דינא לעילאי) והראשונים טוענים בצדק שלהם כפשטיה ליזיל לפי המסלול שנקבע לאיסוף (ולהם דין תתאי), לפשטות הסוגיא קאי בפלוגתא רב ושמואל ונפסק ע"ז כדא"ג ויכול מי שעומד בתחנת השיקום לתפוס מקום במסלול הפיזור ולא להמתין לתחילת מסלול האיסוף. ואם שתק לו הנהג הרי גבר וצדק. אבל אם לא נתן לו הנהג אי"ז מידת סדום דלא נתן לו לגבור שהרי יש טענת כפשטיה ליזיל.

1978.

סימן פג

נשאלתי מיורש דירה בבנין שזכאי לתכנית תמא 38 היות ונבנה לפני שנת 60 במאה הקודמת למניינם, האם מותר לו לחתום על הסכם עם חברה יזמית מבלי לתאם עם שאר השכנים מי מעוניין ומי לא, או שצריך לחשוש שמזיק לשכנים אחרים שלא צריך לחשוש. והאם יכול לחתום כעת ולמכור את הדירה (בריווח) כשיתקדם ההליך, ולהשאיר את הסכסוך (אם יקרה) לקונה ממנו, או שאסור כי נחשב שגורם נזק.

והשבתי שהיות והוא עושה בשלו, והמעשה אינו מעשה מזיק בעצם, וגם לא ידוע לו על סיבה שיזיק לשכן אחר שיתנגד, ובעקרון גם לשכנים האחרים מעשהו שלו יהיה תועלת והשבחה ולא ח"ו מעשה מזיק, ע"כ אין צורך להימנע ולחשוש מלחתום. אבל אם נודע לו קודם החתימה שיש התנגדות של מישהו מהשכנים, צריך לברר אם זה התנגדות בגלל נזק, ואז יהיה מקום לשאלה.

1979.

סימן פד

נשאלתי מאברך מקרית ספר שאחד מצאצאיו בשלבי שידוך מתקדמים עם משפחה ב' וכעת נודע שאם משפחת ב' נולדה בהודו לעדת בני ישראל, האם יש לחשוש או מה לברר ואם להמשיך השידוך או לבטלו. ושאל את הגר"ז והפנה אותו לביה"ד בירושלים.

וביררתי את שייכות השואל לאילו רבנים פוסקים הוא משוייך, ומסתבר לפי התשובות שהוא מבעלי תשובה או מתחזקים ששייכים לזרם האשכנזי ליטאי ואשתו ספרדיה.

ופירטתי לשואל את הכרעות הרבנים השונות, ובפרט את ב' הדעות בפוסקים האשכנזים. דעת האבי עזרי והקה"י שנקטו לרוב ההסתברות שעדה הנ"ל יהודים ולכן החשש העיקרי הוא ממזרות שע"ז לא מועיל גיור. ודעת האגרות משה והחוט שני ועוד שנקטו לרוב ההסתברות שהם גויים ולכן מועיל גיור, ולהסיר חשש ממזרות מספיק לברר ד' אימהות שלא היה זיו"ש, כהגמ' בעשרה יוחסין לענין בירור יוחסין לכהונה. וכדעה הראשונה נקטו בעבר רבני הערים פ"ת והרצליה, וכדעה השניה נקטו בעבר רבני הערים ירושלים ורחובות ועוד. אבל יש ערים בארץ שנקטו כדעה שלא הוסכמה כלל אצל הפוסקים האשכנזים.

ולכן יבררו באיזו עיר בארץ התחתנו הורי משפ' ב' בארץ, ואם זה היה לדוגמא ברחובות, בהכרח שהגר"ש קוק בדק שהיה גיור וגם בדק כבר ד' אימהות, וא"צ לבדוק עוד כלום (אם השואלים מחליטים שפסקי האגרו"מ וכו' מקובלים עליהם, וכן היה מורה מרן הגריש"א בכגון דא "אפשר לסמוך על רבי משה"). ואם היה בעיר אחרת יש לבדוק כל מקום לגופו, ולנהוג לפי"ז. (ואם מחליט השואל שהוא מהפוסקים בכל דבר כהאבי עזרי וכו' צריך לפרוש משידוך זה).

1980.

סימן פה

נשאלתי מאברך מקרית ספר בדבר שידוך שמציעים להם להשתדך עם בת ממשפ' שעלו מרוסיה, ואינו יודע איך לברר יחוסם וכשרותם.

והסתבר לן שלא הבת נולדה ברוסיה אלא או אביה או אימה או שניהם, ולכן צריך לבדוק היכן התחתנו ההורים, ולפי"ז לדעת אם נעשה להם בירור לפני החתונה, וזה יפתור את השאלה מעיקרה. ואכן בירר השואל והתברר

לו שהאב נולד בבריה"מ, אבל האם נולדה בארץ ושני הוריה עלו מבריה"מ ממשפחה של מסורבי עליה (בשנות ה-70) שכבר חזרו בתשובה מעבר למסד הברזל.

ולפי השמות הידועים של הסבים, שהם אנשי הלכה מובהקים, מבורר שאין כל שאלה כי הוחזקו כבר ביהדותם וכשרותם כמה דורות, ואינם מקהל העולים המעורבים בפסולי קהל.

1981.

סימן פו

נשאלתי ממורה ממלאת מקום בבי"ס שהסגנית אמרה לה לדווח שנכנסה לכיתה חצי שעה לפני שהתחילה בפועל, אם מותר.

והבנתי שהיא מקבלת משכורת של סייעת עירונית, וביה"ס רוצה לשלם לה כאשר היא מורה מ"מ יותר משעת סייעת, וע"כ ההוראה הזאת.

ומאחר וביה"ס בעיר מתקצבים מהעיריה ע"י "שעות סייעות", וזה מועבר משכורת ישירה לאותן מורות שנקראות סייעות, והשכר מגיע להן מביה"ס ולא עבדו בעיריה, לכן מי שאחראי לומר כמה לדווח זה הנהלת ביה"ס.

1982.

סימן פז

נשאלתי משוכר דירה בבנין חדש וכעת ועד הבית הזמין גנן חד פעמי לעשות גינה בפעם הראשונה, האם תשלומו של הגנן ע"ח השוכר או המשכיר.

והשבתי דתלוי אם זו עבודה של פעם בחיים או של פעם בשנה. כי אם זה לתועלת הבנין בקבע ולא דבר עם בלאי לזמן שיגמר בשיעור של שכירות ה"ז ע"ח המשכיר. אבל אם זו עבודה תקופתית ולבע"ה אין מזה תועלת רק לשוכרים, זה ע"ח השוכר.

1983.

סימן פח

נשאלתי ממי שעבר תאונה במכוניתו וניזוק ממכונית אחרת והגיש תביעה באמצעות עו"ד נגד הנהג המזיק, והעו"ד רשם מלבד דמי התיקון, גם פיצוי

על זמן שהרכב היה מושבת, ועל עגמ"נ ועוד. והניזוק רצה למחוק את הפריטים מכתב התביעה כי א"א לתובעם, והעו"ד טוען לו שזה ניפוח כי תמיד הביטוח של המזיק מוריד ומקצץ לכן עדיף להגיש תביעה מוגדלת שיסאר בסוף "משהו". והשאלה היא האם מותר.

והשבתי שאם התביעה היא נגד המזיק אישית זו אכן שאלה, ומסתבר שמותר לנפח אם לא יגבה בסוף מה שאין זכות תביעה ע"פ דין, כגון גרמות ונזק לא ממוני. אבל היות ומשתמע שהתביעה נגד הביטוח של המזיק, אם המזיק ביטח את הניזוקים ("צד שלישי") בתנאים כאלו שישפו גם גרמות ועגמ"נ, ושילם להם ע"ד כן, אין איסור לגבות את זה, כי זהו ההסדר וההסכמה מראש, ולא בגלל שחייבים ע"פ דין, ואדם יכול לחייב עצמו מראש גם במה שהוא לא חייב. ולכן אי"צ למחוק כלל מהתביעה כלום.

1984.

סימן פט

נשאלתי ממי שעבר על נשג"ז וחזר בתשובה לפני כמה שנים וחושש מדיני שמים האם חייב להשתתף בעריכת פדיון נפש ותיקון כרת, כי הרב ח' שעורך את התיקון הזהירו שזה חובה וכו'.

והשבתי שהחובה זה רק מה שכתוב בהלכה, וכל מה שע"פ קבלה זה "תוספות" ואמנם המקובלים האמיתיים יש להם השפעה גדולה והתיקון שלהם תיקון, אבל העורכים בפועל הם בקושי תלמידי תלמידים, ומי יכול לדעת אם בכלל זה מועיל משהו לתקן לנשמה. לכן שיתחזק בהלכה, ובלימוד תורה. וזה הוא חייב בגדר חובה. וכל השאר אם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא.

ושוב התקשר השואל ושאל שהאברך שעורך את התיקונים אמר לו שזה חיוב גמור ואם לא יעשה את התיקון לא תועיל לו שום תשובה שבעולם, וגם סיפר שבנוגע להוספה בלימוד אינו יכול, כי בכלל לא יכול ללמוד יותר מ-2 דקות רצוף, ובכלל לא יכול ללמוד לימוד עיוני.

והסברתי לו את חלקי התשובה לפי הרמב"ם ורבינו יונה, ושם לא כתוב חיוב תיקונים.

1985.

סימן צ

נשאלתי מדיירים בבנין גדול שהבנין שלידם רוצה לחתום על תכנית פינוי ובינוי, ויתקרב אליהם (עדיין יותר מד' אמות רווח אויר ישאר), וגם יהיה מאוד גבוה. ואין כעת נוף מיוחד שיוסתר, אבל זה מפריע להם מאוד. האם יש להם זכות תביעה, והאם היא נגד השכנים שם או נגד היזם המתכנן את הפינוי והבינוי.

והשבתי א' יש צד בהלכה וכן נוקטים חלק מהדיינים מהדור הקודם שמה שהיה בזמן הגמ' ד' אמות תופס בימינו למרחק של 6 מטר שכתוב בחוק או לתכנית התב"ע, וטעמם הוא שקונים ע"ד החוק והמנהג. ואת החוק והמנהג קובעת העיריה. והמנהג הזה מחייב כי על דעת כן קנו וזה נותן תוקף עפ"ד לרווח האוויר שבין הבנינים.

אלא דשוברו בתוכו, היות ונותנים לכללי העיריה והחוק סברא של מנהג מחייב ע"פ הלכה כי אמדינן דכוונת הרוכשים היתה להיות כפי המנהג הזה, א"כ אותה עיריה וחוק שעליהם סומכים דעתם בתחילת הקנין הם שאמרו שניתן לשנות זאת בצורת פינוי ובינוי.

לפיכך יותר מד' אמות א"א לטעון בב"ד. אא"כ מחמת הקירבה היחסית החדשה נוצרים היזיקי ראייה בין החלונות של הבנינים, ובפרט ע"י הגבהתם מעל חלונות הניזקים (כי בפינוי בינוי בונים מגדלים מעלה, במקום בתים רגילים שהיו קודם). וטענת היז"ר היא טענה גם ממרחק של יותר מד' אמות.

ולגבי שאלה הב' נראה שהתביעה היא על הדיירים שהיזם / הקבלן הוא שליחם לבצע, לפי החוזים הרגילים כיום בתכניות פינוי בינוי, ועדיף לתבוע בפירוש גם כל מי שיבא מחמתם, דהיינו היזם והקבלן.

1986.

סימן צא

בדבר הויכוח בין השכנים שראובן מכר לשמעון חלקו בחצר המשותפת לדירת נכה, ושמעון טוען שלראובן לא נותר חלק מחלקיו בשותפות בחצר והכל מכר לו, גם מה שמחוץ לדירת הנכה הבנויה, וראובן טוען שרק בתוך השטח שנבנה הסתלק ממנו ומכר בו חלקו היחסי לשמעון, אבל השיעור היחסי שהיה שלו בשאר החצר לא מכר והוא שלו כדמעיקרא.

וז"ל החוזה: 1. המוכר מוכר לקונה את חלקו בשטח שיבנה כדירת נכה תחת הבנין עד גבולות קו הבנין... 2. המוכר מאפשר למוכר לחרוג מקו הבנין... 3. מותר לקונה לבנות סוכות בחצר מחוץ לדירת נכה, ובלבד שישיר זכות לבנין סוכה למוכר באוויר מעל החצר בצד מערב בגודל 9 מטר...

והועלתה טענה שאפשר ו"הדמים מודיעים" שמכר הכל, שהרי הלך ראובן לקבל שומה בכמה למכור חלקיו בחצר לפני שמכרם לשמעון, ויש ב' שמאים שהתייעץ איתם, ומתוך התימחור יודע לנו בצירוף עדותם, האם מכר רק את חלקו בשטח שנבנה בו הדירה או שמכר את כל חלקו בחצר במחיר הנ"ל.

ולענ"ד אם החוזה אינו שטר קנין, כגון שלא כתוב בו לשון קנין המועיל רק הסכמות וכדו', הרי שהקנין נעשה בכסף (והחוזה מועיל רק לקיים קנין הכסף מדין מקום שכותבין את השטר) או בחזקה שבנה את דירת הנכה בחצר. ולגבי כסף וחזקה צריך לדעת מה חל בקנין, וזה לפי מה שדברו בעל פה קודם, ואם זה טוען שכללו הכל וזה טוען שפירטו רק חלק, דבפשטות יש כאן חיוב היסט, לזה מועיל בירור דעת המוכר מה היתה בשעת הקנין כשדברו ביניהם. ואי"ז "הדמים מודיעים" על המחיר שמוכית, כי אין אונאה לקרקעות ויכול להעלות המחיר כפי רצונו. ומ"מ זה יהיה בירור לאמינות טענת הקונה ונגד אמינות המוכר.

אבל אם הנוסח בחוזה הוא לשון קנין שבו קונה מדין קנין שטר, הרי מהלכות שטרות דיד בעל השטר על התחתונה, ויש חזמ"ק וכל מה שמפורש להדיא בשטר אלא נתון לפירושים, חל רק מה שמבורר חד משמעי או הפחות שבפירושים. ולזה לא יהני לא בירור מה דיבר עם שמאים וכמה תיכנן למכור ולא דמים מודיעים, דכל זה מתעד מה שדובר בעל פה, וכשיש שטר קנין חל מה שמפורש בשטר אפילו אם לפני זה בעל פה דברו שונה.

ולכן בנידו"ד יש נוסח הקנאה בחוזה וגם לשון קנין המועיל שחל במסירתו ממקנה לקונה, ומפורש בו שההקנאה אינה כל חלקו של המוכר בשותפות בכל החצר ושלא נשאר למוכר חלק בחצר במקום שלא נבנה הדירה, אלא רק בשטח הדירה מכר ועד קו הבנין בלבד (ומה שמאפשר לעשות סוכות מחוץ לקו הבנין אי"ז בלשון הקנאה אלא בלשון רשות, ומשמע שלא מכר שותפותו מחוץ לשטח הדירה. ואף שיתכן להסמיק הלשון שגם זה נכלל במכר מ"מ הלשון סובל ב' הפירושים ויד בעל השטר וכו'). וע"כ אין לשאול השמאים אם נכון כדעת הקונה שתימחרו את המחיר לפי כל רבע השותפות של המוכר בחצר.

1987.

סימן צב

נשאלתי מאפוטרופוס על זקן שממונה על כספו, ובין התשלומים יש תשלום למנקה. ופעם אחת הגיע המנקה בחינם בזמן הקבוע לו, ולא היה צריך לעבוד כי מישהו כבר ניקה את בית הזקן בלי תיאום מראש. כמה לשלם למנקה. אם זה היה ביתו של המשלם עצמו היה נותן לו תשלום מלא או חצי אם מסתדר איתו, בלי לשאול. אבל היות וזה כספי הזקן אינו יכול למחול לתת מתנה ע"ח הזקן. האם חייב לתת שכר מלא, או כפועל בטל, ואם יכול לפצות את המנקה שבא לחינם.

והשבתי שחייב על הדרך שכר מלא, ועל עצם המלאכה ישלם כפ"ב שלפי הט"ז זה חצי.

1988.

סימן צג

נשאלתי ממזמין עיצוב גרפי של מודעה לפרסם בעיתון, ושילם לגרפיקאי על עבודתו שכר מלא. ושוב ביקש מהגרפיקאי לשגר את המודעה (שכבר סיים תשלומי עיצובה וכנ"ל) לעיתון נוסף, והגרפיקאי גבה ממנו מחיר מסויים נוסף, על זה שהמודעה מתפרסמת ב-2 מקומות. וכעת רוצה השואל להדפיס את המודעה לבד באופן של פליירים לפרסום פרטי, האם יכול לקחת הקובץ ששילם עליו לגרפיקאי ישר לדפוס בלי להוסיף תשלום לגרפיקאי.

והשבתי שתלוי במנהג, וגם במה שסיכמו. אם התשלום על המלאכה היה גבוה ומלא, הגרפיקאי קיבל כל שכרו והעבודה כולה של בעה"ב וא"צ להוסיף כלום. אבל אם עשה לו הנחה ע"ד שיפרסם באמצעותו וירוויח גם על כל פרסום, זה חלק משכרו, וא"א לגזלו.

ועכ"פ אין זה בעלות גמורה של הגרפיקאי, כי אם אולי שותפות. ולכן יכול השואל להדפיס ולהפיץ, כי אינו גזלן בזה כי זה (לפחות) גם שלו. ואם יתבענו תוס' שכר יצטרך ללכת לרב מוסכם לברר ביניהם.

1989.

סימן צד

נשאלתי על עץ פרטי מחצר פרטית שגדל וצמח לעבר חצר שכנה שאינה שלו, וענפיו התפשטו ונצמדו לחלונות הבנין הסמוך, וטוענים בני הבית שהפריחה בתוך חלונם גורם להם נזק בריאותי מאלרגיה חריפה, וגם נזק שנמלים מטפסות על העץ מהאדמה ונכנסות לבית דרך הקיר והחלון. ורוצים הניזוקים להזמין אדם מקצועי לחתוך הענפים המזיקים ע"ח בעל העץ, היות וזה ממון המזיק.

והשבתי שאין נחשב לנזק בגירי דיליה, כי המעשה המזיק היה הנטיעה ועבר ממנה עשרות שנים. וגם אינו ממונו המזיק ממש, שלא הענפים שוברים לו או הורסים לו. אלא שהם גרמא לנמלים ולאבקנים שפורחים. ולכן זכות הניזוקים לקצוץ, אבל לא לחייב בכסף זה את בעל העץ. אבל אם הענף ממש מזיק אפשר לחייבו לשלם על הקציצה כי הוא ממונו.

1990.

סימן צה

נשאלתי אודות אב שהבטיח לבנו ובן נוסף היה נוכח בעת ההבטחה, שיתן לו 10 אלף שקלים ללימוד נהיגה, ומסר לו במקום 1 אלף על החשבון. ובנתיים האב שחלל"ח והבן רוצה את היתר 9 אלף מחוץ לחלקו בירושה, כלומר ע"ח כולם. והאחים טוענים שיעשה רשיון מחלקו בירושה כי גם זה נחשב שמגיע לו מידי האב ומתקיימת בזה ההבטחה שהוציא האב מפיו.

והשבתי שאמירה בלי קנין כלל אינה מחייבת את האב לקיימה, אא"כ הוציא הוצאות על פיו, וגם אם כן היה ממש על פיו זה לא מחיל קנין על הנכסים או שיעבוד, רק מחייב על ראש המתחייב בתור ערב להוצאה הזאת. ואין יורשיו חייבים לשלם ערבותו מירושתם, ודאי לא מכספים המזומנים ומטלטלין שאינם קרקעות.

ורק אם היה קנין יחד עם האמירה, כגון סודר. או שהיה מבטיח בתור מצוה מחמת מיתה (שודאי לא היה כאן שהרי התחיל לתת 1 אלף ביד מחיים), או שהיה מתנת שכיב מרע, או שהיה מלקד"ה כגון שהשליש את ה9 אלפים ביד אדם אחר לשם מסירה לבן זה למטרה זו, אז היו הבנים חייבים. וכעת שלא היה כל זה, ה"ז דיבור בעלמא. ואפילו אם היה מתנה מועטת שחלה בדיבור בלבד, זה רק על המדבר עצמו ולא חל על יורשיו אם נפטר לפני שקיים. וכ"ש מנדר שהבנים פטורים לשלם נדריהם של אביהם.

1991.

סימן צו

נשאלתי מאדם שחשב בליבו לתת סך מסויים לצדקה בשעה שהוכנסה אשתו ללידה, ובס"ד ילדה. כעת מעשר רווחיו ושואל אם יכול לחשב אותה הצדקה ממה שנותן במעשר.

והשבתי שלא. ושוב שאל על חומש, ואמר שבד"כ לא נותן חומש. והשבתי שיכול, ולא יקרא לו שם חומש אלא הפרשת הצדקה שנדר במחשבה.

1992.

סימן צז

נשאלתי מחתן לפני חתונתו שקנה הרבה בגדים חדשים שעל כל אחד מהם מברכין בימים כתיקונם ברכת שהחיינו, אם יכול לחלק את החידוש והברכה או שצריך לכלול כל הברכות באחת כדי לא להרבות בברכות לחינם.

והשבתי שיכול.

1993.

סימן צח

נשאלתי מביכ"נ שמקבלים "ערכה" מהעיריה לרגל "סיום מסכתא" ככל בתי הכנסיות שמסיימין כעת בשיעורים מסכתאות בדף היומי, ויש בה כמות של מזונות ועוד. האם יכולים לשנות את הייעוד של הכיבוד למה שנוח לביהכ"נ או שחייבים לא לשנות מדעת העיריה ולחלקו דוקא בסיום.

ונראה שאין העיריה גוף שחלה מחשבתו כלל. יש שם רק תקציבים שונים, ובשביל להחיל דין הקדש מסויים או צדקה מסויימת צריכים אדם בר דעה ולא חברה או ארגון וכדו', ואף אדם בעיריה אינו מוסמך לחשוב על מוצרים ציבוריים בבעלות הציבור שנקנו מכספי הציבור.

1994.

סימן צט

נשאל הגר"ו אם בגיור ע"ד בי"ד צריכים לשאול בגיל מצוות, ונפ"מ באופן שקיים מצוות ולא נשאל, ואחרי ו' שנים נשר והתקלקל בגיל י"ז והפסיק לשמור מצוות לחלוטין, אם הוא יהודי כשר. וכן באופן שנשר והתקלקל בגיל י"ב ולא נשאל, אם הוא גוי גמור כי התנהגותו החילונית בגיל בר מצווה היא גופה מחאה.

ומדובר שהתגיירו עם אחד ההורים גיור טוב וניהלו בית של שמירת מצוות כמה שנים, ואח"ז נפרדו הזוג בגלל קלקול והתחלנות של א' מהם, וילדיהם הלכו עם המקולקל ונעשו חילונים.

ומסברא הי' לומר שזה ששמר מצוות בר מצוה אף שהתקלקל נחשב לישראל מומר, וזה שלא שמר מצוות בבר מצוה הוי מחאה ממילא והוא גוי גמור.

ויש לעיין היטב בכל המראי מקומות המופיעים בפסקי דין ירושלים המצויינים להלן: בחלק יא עמ' תרלא כתב הגר"נ איזנשטיין מדילי' שהמתחנך בחינוך טוב ועבר גיל שנתגדל בלי שנשאל אם מוחה, סגי בזה. ושהגר"ש אלישיב אומר שחייבים לשאול אותו. בחלק יב עמ' תנב מובא הפת"ש בסי' רסח סק"ח בשם החת"ס שרק בע"ד בי"ד יש המושג מחאה (כשלא נתגייר אביו עמו) אבל כשהתגייר עם אביו א"י למחות. ובחלק יד עמ' תט מביא ב' שיטות בזה אם סתמא של אי מחאה הוי קבלה ממילא, או שצריך "קבלת מצוות" של הגיור שנחסר ממעשה הגיור כשהיה קטן וזה ע"י שמודיעין אותו. ושם בח"ד בעמ' תכח מביא חבל פוסקים שמי שלא ידע בכלל על האפשרות למחות ושמר מצוות כדבעי, ושוב נודע לו על האפשרות הזאת אחרי כמה שנים, יכול למחות אז. ומ"ש הגדילו א"י למחות הכוונה כשידע ולא מחה.

ממילא לנידו"ד, להדעה שפוסקים כהיש"ש דאפשר למחות משהגדיל אם לא שאלוהו ולא ידע שיכול למחות, גם זה שנשר בגיל י"ז חוזר לגויותו. ולהדעה שהובא בשם החת"ס ע"פ שיטת הר"ף דאם נתגייר עם אביו או אמו אינו יכול למחות כלל ואינו כמתגייר ע"ד בי"ד, גם זה שנשר בגיל י"א הוי ישראל מומר.

ומסתמא יש להחמיר לתרי גיסי. לא לקבלם בתשובה בלי גיור לחומרא, ולא להתיר אשת איש שתתקדש להם בלי גט.

1995.

סימן צ"י

נשאלתי מיורש שהמוריש השאיר מכתבים עתיקים ששווים לימכר בכסף רב ואחד מהיורשים מתנגד למכור לגמרי וכולם רוצים, האם אפשר למכור ולהביא למתנגד את חלקו היחסי בכסף.

והשבתי שאפשר למכור אחרי שיעשו חלוקה, ויקבל כמות יחסית של מכתבים לפי ערך חלקו, והשאר ימכרו. אבל לפני חלוקה הוא שותף בכל ושפיר יכול להתנגד למכירה כל שהיא.

1996.

סימן קא

נשאל הגר"ו מבעל תשובה שיש לו בת נכרי' שנולדה לאשה גויה האם מותר ביחוד עמה ולנשק אותה, או שאסור כי אינה יהודיה.

ומסברא כל בת היא עריות ואעפ"כ מותר להתיחד ולנשק מפני שזה דרך העולם בקשר של אב לבתו ואין בזה צד של קריבה לעריות, ואי"ז היתר בגלל שהיא יהודיה אלא בגלל קשר הדם, וזה קיים גם בנכרי'. וכן משמע מלשון הרמב"ם והשו"ע שהתירו יחוד ונישוק בת.

1997.

סימן קב

בנידון שבין האחים על בית הוריהם אחרי פטירת האמא, שהגדול טוען שהבית היה שלו כשהאמא והאחים עדיין היו בחו"ל ורק האב הגיע לקנות את הדירה אחרי שהגדול התחתן, וגר בו כמה שנים לפני שהמשפחה הגיעה, ואז טרם תיכננו לעלות לארץ. ורק כשהיתה הפיכה בממשל ונעשה סכנה ליהודים להשאר ברחו משם, וגרו אצלו עמו. בשלב מאוחר יותר עזב הגדול את הבית בגלל מתח בין אשתו הכלה לבין חמותה.

כל זה לא מוכחש ע"י האחים. אלא שהביאו כל מיני פתקים של צוואות או הקנאות מהאמא, שרצונה שיחלקו כולם בשווה בדירה, וזה מוכחש ע"י הבן הגדול שמביא פתקים הפוכים, ואכמ"ל. וכעת הגדול תובע את האחים שדירה זו אינה בכלל הירושה, והנתבעים טוענים שגם דירה זו בכלל הירושה.

ואשר נראה בזה:

(א) לטענת הגדול האב קנה עבור בנו הגדול, וכל החוזה היה עבור בנו הגדול, וכמו"כ מסר לו מפתח ביד מיד בעת קבלתו מהמוכר על מנת שהבית יהיה שלו, וכן נכנס לגור בפועל בבית על דעת כן. אלו הם קניינים גמורים דקרקע נקנית בשטר ובחזקה. אין מכחיש לטענתו שהרי האחים היו קטנים לפני גיל בר מצוה ובח"ל.

(ב) יש לתובע טענת חזקת ג"ש בקרקע, שיש בה טענה של קנין, ואין נגדו שום מערער. (מערער הוא מי שהיה מ"ק, והנתבעים מעולם לא היו מ"ק ולא טוענים זאת).

(ג) אמנם בימינו כשיש רישום טאבו ע"ש מ"ק אין דיני חזקת ג"ש בקרקע, והטעם הוא שהרישום הוא גופא מחאה הקיימת דלהכי לא חש למחות כי חסר בחזקה של המחזיק שהותיר את המחאה על כנה. אבל בדירה נשואת הדיון אין כלל רישום טאבו ואין כל סתירה. וממילא חזר הדין לעיקרו.

(ד) לטענת התובע שהיה גר בדירה לבד בשנים הראשונות והחזיק שנות חזקה יש סימוכין מהעד ג' שהופיע בביה"ד לבקשת הנתבעים, (ראה בפרוטוקול דיון 2 עמ' 4 שורה 15 ואילך).

(ה) ההכחשה שכתבו הנתבעים בסיכומים אינה נחשבת טענת ברי, שהרי אינם יכולים לדבר מידיעה אודות דבר שכאמור לא היה בנוכחותם כשעוד היו כולם קטנים וגרו בח"ל.

(ו) אין לנתבעים שום מסמך או עדות כלשהי לאשש את דבריהם מאותו זמן, (ולכן אפילו לשיטות דברי ע"י אחר נחשב לטענת ברי אין להם טענת ברי). א"כ זה ברי ושמא וברי עדיף.

(ז) אין ולא היה קיים מוחזק אחר, שהחזקה של התובע באה להוציא ממנו.

(ח) אפילו מצד דיני מוחזקות הטבעית של יורשים, שיש להם כלפי מי שאינו יורש ומערער נגד ירושתם (כגון מי שטוען שקיבל מתנת ש"מ), בנידוננו יש לתובע בעל החזקה מוחזקות כי גם יורש וע"כ אין להם דין מוחזק ולא דין טענין לטובתם. ואדרבה, עז"נ אין ספק מוציא מידי ודאי.

(ט) התובע נחשב מוחזק למרות שעברו עשרות שנים, כי אין חולק שמעת מגוריו בדירה ולאחריהם לא נעשה שום קנין אחר, וקרקע בחזקת בעליה עומדת כמבוא' בחו"מ סימן שע"א.

(י) הטענה שאין לבן חזקה בנכסי אביו (ב"ב דף מב א) אינה שייכת לנידון מפני שמלכתחילה לא היתה זו דירה של האב, וכמתואר. ובלאו הכי, רק במקום שהאב עצמו מערער נגד הבן אין שתיקת ג"ש מהווה חזקה, כמבואר ברשב"ם שם, ואין כן הנידון בידן.

יא) אמנם הנתבעים האחים לא טענו זאת אך יש מקום לטעון בשבילם, עד כמה שהם יורשים יש לביה"ד לטעון עבורם מדין טענין ליתמי, ודוקא מפני שאינם יכולים לדעת מטענת עצמם: האב היה יכול לטעון לפנינו שקנה לעצמו, מכספו, ובחזזה הרשום על שמו, וחזקת הג"ש היא חזקה בלא טענה דלא טוען שטר היה לי ואבד. ונחשבת טענה זו כטענת ברי מדין טענין.

יב) הבית נחשב כמוחזק ביד היורשים שהם יד האב, ומה שהיה יכול האב עצמו לערער מוחזק ביד בניו.

והיה נראה להכריע לטובת האח הגדול התובע מדין הנאמר בירושה "אין ספק מוציא מידי ודאי", דאם נכונה טענתו רק הוא יורש את הבית כי היה שלו מלכתחילה, ועכ"פ גם לטענת האחים אינם שוללים שמגיע לו חלק בוודאות בתוך הבית מדין ירושה, והאחים כל עיקרם שיגיע להם אפילו חלק הם בספק אם הצדק עמו כטענתו או שלא.

ואולי יש לחלק ולדחות דאימתי נאמר הכלל אין ספק מוציא, כאשר הוודאות היא בצד הירושה והספק היא בירושה, דספק ויבם בנכסי סבא היבם ודאי בירושה והספק שמא אינו בשם יורש בכלל. אבל בנידו"ד כולם בשם יורש ודאי, ואין טענת ודאו של התובע הבכור מוציאתם מכלל יורשים, ולא דמי לספק ויבם בנכסי סבא. והדרן לטענתו שמגיע לו מצד הקנאה מחיים בלי ראייה, וטענתם שטענין להם שכל מה שהיה מוחזק להורים ה"ז בכלל הירושה.

1998.

סימן קג

נשאלתי מהעושים מעלית חדשה לבנין ישן שלא היה בו מעלית, ויש דיירים שוכרים בבנין, האם השוכרים צריכים לשלם חלק או רק המשכירים בעלי הדירות.

והשבתי שרק בעלי הדירות.

1999.

סימן קד

נשאלתי בדבר תרומת ב' מנכרית האם הוולד צריך גירות, והשואלים רבנים מארה"ק ומבלגיה רוצים להחתים רבנים ע"מ לעשות תעמולה לחייב גירות, כי יש במדינה אלפים בשנה כאלו, וכבר יותר מ13 שנים שזה נעשה טיפול

חוקי בישראל, וא"כ כבר מדובר ברבבות. וההנחיה היחידה היא בשם הרה"ר מ' א' שא"צ גירות, ולדבריהם מי שדק בדבריו באמת רואה שאף הוא לא הכריע כן בדיוק, אבל הגרשז"א והגרש"א חייבו גירות מדינא כי תלוי אם הולכים אחרי האם הנכרית או האם המולידה, והרב נבנצל טוען ששמע מהגרשז"א שזה רק ספק והוא בדק והכריע שא"צ. וכן בשבה"ל ח"א סי' רלו אות ד' נוטה שא"צ ולא מכריע. הצי"א כותב כמה תשו' ע"ז לכמה צדדים, והגר"מ ברנסדורפר הכריע שרק בעלת הב' היא היחוס וחייבים גיור (ונפ"מ לפונדקאית גויה בב' של האם היהודיה דלהנ"ל אי"צ גיור, ולראשונים כן צריכים גיור מדינא או לחומרא), והרה"ר י' י' קבע לאחרונה ע"פ כינוס דיינים שיש לעשות גיור.

והשבתי שאם נפק"מ למעשה אין להזדקק לזה מפני שבין כך ובין כך לא יעזור כלום משתי סיבות, א' גיור אינו מועיל כי המגיירים אינם דורשים קבלת מצוות ורובא דרובא של המביאים ילדים אלו הם חילונים ואין גיור הקטינים תופס. ב' אין שום רישום למי שנולד בהפרייה כזאת או אחרת, לא ברבנות ולא במשרד הבריאות (אא"כ התורמת יהודיה, ע"פ החוק של תרומת ב', וע"פ סעיף בחוק שהכניסו הרבנות כדי לשלול נישואי אחים וכדו'), ולכן לא יהיה ידוע לעולם מי התגייר ומי שלא והנולדים בדרך זאת עצמם לא יודעים איך החלה יצירתם להחמיר על עצמם או להסתפק בזה ומה יועילו חכמים בכל הפסקים או התעמולה.

והשיבוני השואלים הנ"ל שצריך להשיב על הנ"ל לא רק למעשה כדי לאסוקי שמעתתא והלכתא לאמיתתה כי אין הרבה שעוסקים בזה רק סומכים על שמועות או על מלקטים שלא מדייקים. ועוד טעם, שרבים עושים טיפול מפרה זה במחשבה שא"צ גיור. אבל אם ידעו שלהלכה צריך גירות ימנעו מזה מעיקרא. ולכן זה יעזור גם למעשה. (ובנתיים לקטו השואלים פסקים המחייבים גירות מהרבה רבנים, אבל לא קבלו תשובה עקרונית עם בסיס מפורט ומנומק).

ולגבי היקף הבעיה ראה מש"כ בחלק י' עמ' 10 ועוד מקומות.

2000.

סימן קה

נשאלתי מאחד האחים שהסכימו לתת לאחותם הבת חלק שווה בירושה אע"פ שלא מגיע לה עפ"ד"ת, ולא היה צוואה, אבל בקשו ממנה לחתום על ויתור לב"ד לגבי צו ירושה, כי גרה בחו"ל ואם ימתינו עד שתופיע לדיון בצו ירושה יעבור זמן ויחול מס על הירושה שמקודם כעת בחוק, ויהיה לכולם הפסד רב. אבל אינה סומכת עליהם אם תחתום על ויתור שיתנו

לה חלק כמדובר. ורוצים להתחייב לה בתנאי שאם לא תחתום ובגללה יחול מס, שזה יהיה רק על חשבון חלקה כי היא הגורמת. ואינה מוכנה לחתום על תנאים ולהתחייב, השאלה אם יכולים לעשות מודעה בפני עדים שלא בידיעתה והתניה שכל מה שחתמו לה על חלק שווה זה ע"ד שלא יהיה מס, ואם יהיה מס בגללה זה יופחת ממנה.

והשבתי דכל דבר שתלוי במו"מ בין ב' צדדים ותנאים מוקדמים, חייב להיות גלוי לשניהם ורק עד"ז חל המקח. ואם מתנה תנאי אחד בינו לבין עצמו או לעדים, זה לא יכול לחול על העיסקה שבין שני הצדדים, ואם זה חל זה עוקר ומבטל הכל. וזהו המושג קציצה. אם נקבע מחיר ביו מוכר וקונה, לא יכול אחד מהם להתנות על מחיר שונה בתנאי מסויים כי אם עם שכנגדו שיסכים. ואם התנה עם אחרים לא חל התנאי או שזה עוקר את כל המקח. ולכן בגוונא דידן שמקבל תמורה, חתימה, חייב בכל התשלום שהתחייב גם אם זה גבוה בשבילו, וכן הוא גם טעם תליוהו וזבין וכו' כי כל מוכר אנוס על דמים ובלא"ה לא היה מוכר, א"כ המחיר שווה לו. ומודעה על מחיר או על המכר, לא עוזרת.

וההיכי תמצי היחיד שאפשר, זה אם נדון אותו כמוכר מחמת אונסו, ואת החתימה שלה כתמורה. דבאמת הירושה רק של הבנים והם יהיב, רק חיבים חתימת הבת מצד החוק, והיא מעלה "מחיר" על החתימה שלה. ולכן אם יכול להוכיח לעדים שהוא אנוס ומפסיד הכל אם לא מוכר לה בתנאי כך וכך, ומצהיר שלא נותן לה כלום על חתימתה בגלל שזה באונס. אם אכן יכירו עדים באונסו אז יוכל אח"כ לבטל התחייבותו לה, ויתן לה מרצונו דאז רק ההפרש שמחוץ למס הירושה.

2001.

סימן צ"ו

שאלה בין שכנים, כאשר רוב 9 שכני הבנין כבר הרחיבו בעבר לפני כ-15 שנים, חלקם רק תוס' חדר או מרפסת וחלקם פיצלו דירתם להשכרת יחידה, כל אחד מה שהיה לו נוח, ואחד מקומה ג' שבנה על הגג תוס' 2 חדרים ושאר הדירה מרפסת שמש לסוכה, אחרי שכולם סיימו מה שחתמו זל"ז, סגר את מרפסת השמש בלי לשאול אף אחד ועשה ממנה יח"ד נפרדת, וכן את ההרחבה על הגג שהיה ברשות שיפץ ליח"ד נפרדת, והשכיר שתיהן. והשכנים ראו והעירו בינם לבין עצמם ע"ז אבל לא מחו בו.

וכעת מכר בעל הדירה מקומה ג' את הדירה ואת הגג עם 2 היחידות, והקונה מבקש הסכמת השכנים לחזק בעמודים עד למטה את קומת הגג באופן

שיוכל להוסיף עוד קומה על היחידות ולבנות בהן עוד יחידות להשכרה או למכירה.

ושואלים השכנים אם יש להם בעלות על הגג שעל היחידות אחרי שחתמו למוכר שיבנה הגג, שיכולים להתנגד או להתנות תנאים או לדרוש תמורה. או שאין להם כבר בעלות כפי שטוען הקונה, וגם טוען שהבעלות שלהם על הצד שיש להם היא בערך נמוך מאוד כי אין להם יכולת שימוש בגג הקיים, והשימוש היחיד הוא להרשות לבעל הגג להשתמש בו, וע"כ לא יכולים לדרוש תנאים או תמורות מעל שוויות הכמעט אפסית. ועוד טוען הקונה שבעלי הדירות בקומת הקרקע יכולים להרחיב ע"ח החצר והם מסולקים ואין להם זכות טענה לגבי הגג, בפרט אחרי שכבר הרשו למוכר לבנות על הגג.

אבל בעלי הדירות בקומת קרקע טוענים שהיות ויש שכנים אחרים שלא מרשים להרחיב עוד ע"ח החצר המשותפת גם להם, שבזה כולם יכולים להשתמש, לכן רוצים לעכב את העליון אף שאין להם שום גישה לגג ורק לעליון יש אפשרות להשתמש בגג, עד שהעליון ישכנע את כל השכנים לתת להם בחצר.

והשבתי שמצד הדין והחוק מאחר ולא הקנו את הגג עד רום רקיעא יש לכולם בעלות על הגג העליון והוא משותף, וגם מה שבנה ברשות (וכ"ש מה שבנה לא ברשות אלא רק בשתיקה) אין זה קנין אלא רק בגדר חזקת תשמישין, והיות והולך להרוס את קומת הגג והדירות שבנויות מעץ ואיסכורית ללא עמודים, כדי לבנות יסודות ויציקת גגות זע"ז ב' קומות (הקומה שכעת יהרוס ועוד קומה מעליה), ממילא בהריסה יתבטל מה שכבר החזיק ויצטרך לקבל מהם חזקה חדשה או שתיקה חדשה. והא אינם שותקים.

ולכן גם הטענה שאין גישה לא נכונה, כי כל המציאות של הגישה דרך תוך ביתו ורשותו של העליון הנ"ל שיש בו מדרגות פנימיות לגג, הרי עומד ליהרס וליבנות מחדש. ע"כ יכולים השכנים להתאחד ולהתאגד בהסכמה לעשות גרם מדרגות מתוך חדר המדרגות בהמשך לקיים לפתח אל הגג ושם יהיו דירות חדשות של כולם. ואם אפשר לבנות ב' קומות של דירות חדשות אולי תהיה יחיד לכל אחד מהשכנים.

מה שכן נכון לקחת בחשבון לטובת צד השכנים העליונים הם ב' פרטים. הא' שהערך החלקי של כל שכן בגג המשותף כפי שהוא כיום, אף שהוא בבעלות משותפת, מ"מ ערכו אפסי ממש, כי יש להוריד ממחיר גג כמה שעולה ליצוק אותו בבטון עם עמודים עד למטה, ואולי העלות יותר מהערך שיהיה לו אחרי היציקה.

והב' כי יציקת הגג ע"י בטון ועמודים זה ע"ח הריסה חלקית של דיירי הדירות העליונות. וזכותם להתנגד להריסת חלקם. ויתקיים "גם לי גם לך" וגו'. אבל אולי יסכימו בעד פיצוי שחלקם בגג יהיה גדול יותר יחסית לאחרים.

ולמעשה ראוי ועדיף לא להתבצר בעמדות אלא לבוא לקראת פשרה והסכמה ולשבת עם מפשר או מגשר ולמצוא פתרון לכולם.

2002.

סימן קז

נשאלתי לגבי פרויקט בדרום ירושלים שנבנה בצורה של קבוצת רכישה, והיתה חברת מימון ששילמה את התשלומים החודשיים לכל אלו שלא היה ביכולתם, ע"פ הית"ע. וכעת קרסה חברת המימון בגלל העליה בריביות. וי"ר ועד הרוכשים שהתמנו מתוך קבוצת הרכישה, הודיע בערב שבת שכל מי מהרוכשים שיפקיד תשלום עד יום ראשון, כל תשלום מראש יחושב לו לפי 12% יותר. וכך רוצים לכסות את חלק האינם יכולים לשלם ע"י אלו שיש להם יכולת לשלם יותר. והחשבון הוא שחברת מימון אחרת דרשה 11%. והשאלה היא אם לחוש לריבית כי אין הית"ע בין הרוכשים, וכן האם בסמכות י"ר הועד, וועד הקבוצה להחליט על כאלו ריביות על חשבון האינם משלמים, וגם אם יש סיכון להפקיד סכומים בכזה פרויקט שהרי הרבה קבוצות רכישה נפלו.

והשבתי דלגבי תוס' האחוזים היות וה"לווה" הוא הפרויקט שיש לו כבר בעלות חכירה על הקרקע ל-99 שנה ע"ש כל חברי הקבוצה במושא א"כ המשלם יותר יש לו חלק גדול יותר במושא, וזה לא הלוואה אלא קנין חלק בפרויקט, על חשבון חברי הקבוצה שאינם משלמים, שלהם יהיה חלק קטן יותר יחסית. וכאשר יפרע את התשלום, ה"ז קנין החלק בחזרה, ואז באמת יהיה הקרקע והמבנים שווים יותר, כי בכל שלב התקדמות עולה הערך. ולכן אם זה בצורת מכירת חלק גדול יחסי, אי"צ הית"ע.

ולגבי הסמכות תלוי למה נבחרו, והיות ונבחרו מתוך כל הקבוצה כדי שההתנהלות לא תהיה מול מאות אנשים אלא מול ועד נבחר, כדי להניע את ההמשכים שלא יתקע. והיות וכעת הכל נתקע בגלל קריסת חברת המימון, ואין לועד עצה טובה יותר, א"כ זה ממש תפקידם, לעשות את ההמשך הכי מהיר וחלק הנראה להם.

ולגבי הסיכון, הנה בכל קבוצת רכישה יש סיכונים, הן מקריסה והן מעיכובים שונים שמעלים את ההפסדים על שכירות וכדו'. וכל אחד לוקח

את הסיכון המתאים לו לפי ענייניו. וגם כשגדל סיכון יש בעלי לב חזק, ויש חסרי אמצעים לרכוש אלא רק באופן של קבוצת רכישה שהכל זול יותר יחסית, וא"א להכריע בעצה בזה. אולם ראוי לבדוק את הסיכוי שיעלה המחיר ביחס לריבית שהובטחה לחברות המלוות, או שזה בסיכון לגמרי.

2003.

סימן קח

נשאלתי אם בשטר התחייבות בין שכנים (על אופן מסויים של חלוקת בניה בגג) צריך להיות תאריך דוקא, או שאין נפ"מ ובכל מקרה זה תקף, בין אם חתמו לפני שאחד החזיק ובין אחרי שהחזיקו, אם ע"ז מתחייבים זה חל.

ולכאור' אם נעשה לפני החזקה של אחד מהם, פשר הכתוב הוא שעד"ז חל הקנין, וא"צ לשון קנין בשטר. אבל אם נעשה אחרי שאחד החזיק, אם לא נעשה באופן המועיל, אין החתימה מחייבת כלום, דכתיבה כאמירה בעלמא. וע"כ אם לא יהיה תאריך אולי יערער אח"ז מי שלא ירצה לקיים ויטעון שזה נכתב בפסול, ולא יהיה ראיה מהתאריך.

אולם השטר שבנידון השאלה היה בלשון הודאה, וזה אופן המועיל גם אם היה לאחר קנין. וע"כ לכאור' אין חשש גם בלי תאריך.

2004.

סימן קט

נשאלתי מיורש אחד בין האחים שנשאר בעזבון הרבה כ"י ששוים כסף לאספנים, והוא רוצה למכור להרווית, וגם לעשות מזה לעי"נ האב, ושאל את האחים וכולם הסכימו. ואח"כ התברר לו שהאספנים נותנים יותר מהמחיר שחשב וכנראה גם האחים לא חשבו שזה כ"כ הרבה כסף (השואל לא דיבר עם האחים על סך מסוים), וכן אח"כ מצא עוד הרבה כ"י שווים בעזבון שלא ידע עליהם בעת ששאל בהתחלה (והשואל לא דיבר עם האחים על כ"י מסויימים רק בכלליות). האם צריך לעדכנם בכל שלב ושלב. וחושש שאם ישמעו שזה הרבה יותר ויותר ממה שחשבו משהו מהם יתחרט. או שעצם הנידון יעלה חרטות ושינויים ממה שדברו בהתחלה.

והשבתי שחייב לדווח על כל העיסקאות, כי זה של כולם. אבל היות ולא היו תנאים להגבילו בהתחלה, יכול לדחות הדיווח לסוף.

2005.

סימן קי

בעובדה שבחופה טען אחד העדים שלא שמע היטב את ה"הרי את" ואמר מסדר הקידושין לחתן לקחת שוב את הטבעת ולומר בקול ברור. לכאוף ממ"נ אם אינה מקודשת כי חסר בעדות, זכתה כבר במתנתה, שהרי למתנה אי"צ חלות דוקא בעדות וגם מסירה בינו לבינה מזכה לה. וא"כ הנתונה שוב בעדים זה בטבעת שלה ולא חלים קידושין אפילו שהעד שומע.

בר מן דין שלא הגיוני שהעד באמת לא שמע, וזה סתם עצבים. ועוד שחל ע"י העדים מדהוי עסוקים באותו ענין. שהרי את המסירה כן ראו העדים.

וטען אחד שאם אינה מקודשת גם לא זכתה במתנה דאומדנא הוא שע"ד שיהיה לה בלי שיחול קידושין לא נתן. ונלע"ד דה"ז אומדנא נגד מעשה, ולא אומרים אומדנא נגד מעשה.

וכן היה שוב בעד קידושין שטען לראש הישיבה מו"ר הגרבד"פ שלא ראה הנתונה, ואמר לכלה להקנות את הטבעת לחתן, ואז החתן קידשה שוב בעדים. הרי דס"ל שקנתה גם אם לא חלו הקידושין וצריך הקנאה לחתן.

ויש לציין כאן דלפי חידושו של האחיעזר בשו"ת חלק א' אבן העזר סימן כד, חלים הקידושין בעד ראיה אחד ועד ידיעה שני עיי"ש.

2006.

סימן קיא

נשאלתי לגבי כללי דירה בדמ"פ, כאשר בעלי הדמ"פ היו זוג מבוגרים וכבר לא חיו עמהם ילדים, אלא בת אחת שהיתה נשואה כבר והתגרשה וחזרה לביתם. האם יש לה זכויות דיירת מוגנת כשהם נפטרו לב"ע והיא נשארה לדור באותה דירה כמו זכויות ילדים שחיו עם ההורים ולא עזבו. וטען דיין אחד שאשה שהיתה נשואה חוזרת להוריה זה לא מגורים כחלק ממגורי ההורים, אלא עצמאית שחיפשה קורת גג בזול, ומצאה את הבית הזה ולא כחלק ממגורי ההורים, ולכן אין לה זכות דייר מוגן. והאשה טוענת שלא היתה עצמאית אלא היתה זקוקה למגורים עם ההורים לתמיכה כמו שילדים קטנים צריכים את תמיכת הוריהם ויש להם זכות בדמ"פ.

והשבתי בזה"ל: בנוגע לשאלה האם לפי החוק בן או בת מבוגרים של בעל זכויות בדמ"פ שגר בדירת הדמ"פ יורש את הדירה, או רק קטנים שלא עזבו את הבית מלכתחילה יורשים, או רק כאלו "מטפלים" במבוגרים שהיה הכרח למגורים יחד.

הנה לעיל מצולם נוסח החוק מתוך אתר משרד השיכון, וכיוצ"ב יש בכל המקורות החוקיים.

הלשון היא שבן או בת יורשים דירה בדמ"פ ובלבד שגרו עם הדייר המוגן לא פחות מ-6 חודשים. ובתנאי שאין להם דירה חלופית למגורים. וכל בר דעת מבין שלא מדובר על ירושה של ילדים קטנים שעדיין גרים עם ההורים, או שהם צריכים את חסות ההורים למען חייהם, ולא על בגירים ועצמאיים שנתוספו לגור באותה דירה.

וכי "איכפל תנא" נזקק החוק לפרש שרק תינוק בן 1/2 שנה יורש זכות בדמ"פ ולא תינוק בן פחות מ-1/2 שנה ?? ודאי שלא זו הכוונה.

ההגבלה של מגורים לא פחות מ-1/2 שנה מוכיח שמדובר בבגיר [דומיא ד'בן זוג'] שהוכנס לדירה בחיי בעל הזכויות. וע"ז קמ"ל שרק אם גר בחיי המוריש באותו בית לפחות 6 חודשים הוא יורש.

ואם היתה הגבלה שהמגורים צריכים להיות רק "לתועלת" הדייר המבוגר, ולא במבוגר עצמאי ובן / בת עצמאיים שהוכנסו לגור יחד, היה הכרח לפרש זאת בחוק, כי המקרה הכי שכיח של ירושות דירות דמ"פ זה כשבן המשפחה הצעיר הכניס א"ע לגור עם מבוגר עצמאי. (החוק יודע היטב להגביל הגבלות, ובסעיף זה גופא הוכנסו 2 הגבלות: 6 חודשים; ושאיין חלופת מגורים. הוי אומר: אם היה תנאי שזה יהיה דוקא "מטפל" במבוגר, זה היה מפורש).

ולשאלה, האם יתכן שבן משפחה (בן / בת) שנכנס לגור עם הדייר המוגן בדמ"פ רק מפני שלא היה לו דירה אחרת, יורע או יוגרע כוחו בדיני ירושת דמ"פ (מחמת זה שלא נכנס בשביל להיות עם המבוגר למרות שכן יש לו דירה)? התשובה היא אדרבה ואדרבה, בגלל שאין לו דירה אחרת הוא כן יורש את דירת הדמ"פ, כי החוק קובע להדיא שרק מי שהוכנס כי לא היתה לו דירה למגורים הוא יורש את זכות הדמ"פ, ולא בן או בת שהיתה להם דירה חלופית למגורים.

וזאת ידוע כי ההלכה בעניני דמ"פ היא לפי החוק, כי כל ההמצאה של דמ"פ זה רק החוק, ולכן מי שהכניס א"ע לחוזה שמתנה בתוכו בפירוש לקיים בו את החוק הנקרא דיור בדמ"פ, כל תנאי שבממון קיים, וכל חוקי דמ"פ החילונים חלים ביניהם ע"פ ההלכה.

2007.

סימן קיב

בענין שם עירה

בנידון גט הנשלח ממתא ירושלם דיתבא על מי שילוח ועל מי בורות מקום עמידת הבעל והסופר והעדים למתא יוהנסבורג שהיא מקום עמידת האשה ומקום הנתינה, האם להזכיר מקום עמידתה ואיך. וכן הנידון לכלל הגיטין שייכתבו בעתיד בבית"ד ע"י שליחות הולכה איך יש לכתוב.

הנה יש גיטין שמוזכר בהם אנתתי פב"פ בכל מקום שאת עומדת, ויש גיטין כה"ג שמוזכר בהם אנתתי פב"פ [וכל שום, וכו'] דהוית אנתתי וכו' וכדו פטרית וכו' בדילוג כל רמז למקום עמידתה. ונבאר את חילוקי הדעות והשיטות בזה.

בשו"ע עצמו (סימן קכח סוף סעיף ב) כותב להדיא לא להזכיר שם עירה בכלל בכהאי גוונא "ואם לאו אין כותבין מקומה כלל", ואין שם אף דעה חולקת. ואכן בסדר הגט של השו"ע ושל מהר"מ ובערוך השולחן ובקב נקי אין מוזכר בכלל נוסח לגט הנשלח איך לכתוב שם עירה. ברשותינו צילומי עשרות גיטין מכל ארבע כנפות תבל מלפני בערך ק' שנים ואפילו יותר, רובם מבתי דינין ידועים וותיקים מימות עולם ומצוקי ארץ. ורואים בין כולם שבמקום שהאשה נמצאת באותה עיר של הכתיבה מפורש שם עירה להדיא, ובכל מקום שהאשה אינה עומדת בעיר "הנזכרת", כל הגיטין האשכנזים מדלגים על שם עירה לגמרי, וגם ב"וכל שום" מדלגים על "ולאתריכי". ובין הכל גם מקרקע עירו של הרמ"א, וגם מיוהנסבורג שאמורים לקבל גם זה ושם מקום הנתינה. ובכל הגיטין הספרדיים שבאוסף שלנו כתוב בהם "בכל מקום שאת עומדת" וב"וכל שום" לא מדלגים על "ולאתריכי". ואילו הגיטין שמפה עיה"ק ירושלם תובב"א גם האשכנזים כותבים "בכל מקום שאת עומדת". ולפ"ר נראה שזה מנהג ספרדים אלא שבירושלים נהגו כולם כמנהג ספרדים.

ובהבנת החילוק אם לכתוב או שלא, נראה שלא היה רצונם לכתוב מקום עמידת האשה בשעת הכתיבה, באשר זה נתון בלתי ידוע, הרי יכולה להיות מחוץ לעיר. והיכן שתהיה בשעת נתינה גם לא רצו להגביל לעיר מסויימת דוקא. וכל שינוי כלשהו פוסל טפי מאשר אם לא כתוב בכלל כמבואר בפוסקים. והיות ומוזכר בש"ס לכתוב שם עירה היו שלא רצו לדלג ע"ז לגמרי ולכן כתבו עירה בסגנון "בכל עיר בעולם". אבל מצד שני הרי כל הטעם והסיבה לכתוב שם העיר זה בשביל לדייק על מי מדובר, היות ובעלמא ודאי איכא להרבה יב"ש, רק בעיר מסויימת אם לא התחזקו תרי יב"ש מסתמא אין עוד יב"ש וע"י הגבלת העיר מוכח מיהו המוזכר בשם

הפרטי. אבל אם כתוב "מכל העולם" שוב מאבדים את כל היחוד הפרטי, וחוזר החשש של תרי יב"ש, והרבה יותר מתרי. לכן אין טעם וסיבה לכתוב "בכל מקום שאת עומדת" כי זה לא שם עירה בכלל, אלא כל העולם כולו.

ואכן המקור הקדום למנהג זה לכתוב "בכל מקום שאת עומדת" ולטעמו, הוא המהריק"ש בערך לחם (שם) וכתב בטיב גיטין בסימן ד שכן מנהג עיה"ק צפת (ומהריק"ש עצמו היה במצרים ואח"כ בצפת), ובסימן לח כתב הט"ג שמנהג קושטא שאין כותבין זאת אלא אם המנהג במקום הנתינה לכתוב, כותבים לפי מקום הנתינה. וכתב שם בסימן מ וז"ל: ונכתב בגט בכל מקום שאת עומדת, על פי סברת מהריק"ש ז"ל סימן קכ"ח (ערוך לחם סעיף ב'). וכ' הגט פשוט ז"ל בסימן קכ"ח ס"ק כ"ו ובסימן קכ"ו ס"ק מ"א ושכן מנהג עיה"ק ירושלים ת"ו. וגם אנכי זכורני שכן מנהג עה"ק צפת ת"ו. ועיין לעיל סימן ל"ח. ואף שבקושטא לא נהגו כן וכמו שכתבתי שם, מ"מ חששתי שמא בעיר אزمיר נוהגין לכותבו, ואם לא יועיל לא יזיק.

וכן כתב הגט פשוט בסימן קכו סעיף מא ושוב בסימן קכח סעיף יד שזהו מנהג ירושלים ע"ס המהריק"ש הנ"ל. וז"ל: ואם אינו מצוי אין כותבין מקומו כלל כו'. יש לחקור דגבי אשה כשאינה עומדת במקום חתימת הגט כותבין בכל מקום שתמצאי ביר"ד. ועיין תשובת מהרלב"ח סי' קכ"ט. ונראה מדברי מהריק"ש ז"ל דכותבין כן כדי שיעלה להם כאלו כתבו מקום דירה ומקום עמידה שכן כתב מהריק"ש ז"ל וז"ל: ורבים וגדולים פוסלים כשלא כתב שם המקום כלל (והם הראב"ד והרשב"א וסיעתם) וראוי לחוש לדבריהם ולכתוב אחד מהמקומות או לידה או דירה או עמידה, או לפחות יכתוב בכל מקום שתמצאי ביר"ד ונכון לכתוב בכל מקום שאת עומדת שלא יטעה בחסרון יר"ד עכ"ל. וכן נהגו פה עה"ק ירושלים תוב"א כשכותב הבעל גט לשלחו לאשתו העומדת בעיר אחרת כותבים בכל מקום שאת עומדת כמ"ש מהריק"ש. וק"ק איך לשון זה בכל מקום שתמצאי או בכל מקום שאת עומדת עולה במקום דירה או לידה או עמידה כיון שלא כתבו מקום מסויים. וי"ל דכיון דמקום דירה או לידה או עמידה לא נתקן אלא משום חששא דב' יב"ש, כשכותבין בכל מקום שתמצאי או בכל מקום שאת עומדת הרי ניכר מתוך הגט כי המתגרשת היא אשה אחת שאין אנו יודעין לה מקום קבוע והרי יש היכר קצת דלא מחלפא באשה אחרת ששמה כשמה שאנו יודעין מקומה. וכו'. ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דמה שנהגו לכתוב גבי אשה בכל מקום שתמצאי אין הכונה לומר שיעלה זה במקום מקום דירה או עמידה כמו שיראה מדברי הריק"ש, אלא כתבו כן לשופרא דמלתא שלא נאמר דאין השליח יכול לגרש רק בעיר שהניחה שם בעלה יושבת שם ובמקום אחר אית ליה קפידא לבעל שלא יגרשנה שם, לכן כותב שהוא רוצה לגרשה בכל מקום שתמצא או בכל מקום שאת

עומדת ודוק. ועיין בש"י דף ע"ג ע"א. עכ"ל. הרי מבואר להדיא מקור מנהג ירושלים הנ"ל.

וכן מנהג קהיר המובא בספר גינת ורדים שהיה ראב"ד שם לפני יותר מש' שנים והובא גם בספר מנהגי מצרים לריו"ט ב"ר אליהו (שהדפיס את הטיב גיטין עם הגהותיו לפני כק"נ שנים) באבן העזר אות כט ס"ק טז. ומנהג מצרים מוזכר גם בתשובת מהריט"ץ החדשות סימן פב. אבל באחרונים מובא שמנהג תונס לא לכתוב אלא כהמחבר והרמ"א וכן עוד מקומות ואכמ"ל.

והובא בשדי חמד בשם הגט פשוט דרבים פוסלים כשלא כתב בכ"מ שאת ויש לחוש לדבריהם. משמע שגם בדיעבד צריך להקפיד לא לדלג ע"ז. וצ"ל שזה לשיטתו שהביא שיטת פסיקת הספרדים במצרים וירושת"ו אבל לשיטה האשכנזית (עכ"פ בכל העולם מלבד מנהג ירושלים) שאי"צ לכתוב אין גם צורך לחוש לדברי המחמירים.

והיה מי שאמר לגבי גט הנשלח ליוהנסבורג לא לכתוב כמנהג ירושלים אלא כמנהג מקום הנתינה שהוא עיקר. ודבריו צ"ת על מה נאמר בפוסקים הקדמונים הנ"ל "מנהג ירושלים" אם לא על גיטין הנשלחים, כלומר שקבעו מנהג במקום כתיבה להדיא שלא לפי בירור מהו מנהג מקום הנתינה. ועצ"ע.

ומסקנא דמילתא לענ"ד (בלי שיסמכו עלי למעשה אלא על שאלת גדולים), סופר הבא לכתוב גט שליחות בירושלים, אין לשנות בירושלים ממנהג ירושלים שכבר התקבל בבתי דינים הראשונים שהיו ספרדים וכמפורש בג"פ וכן נהגו כל בתי הדין מאז.

2008.

סימן קיג

לזכרון: בכל המקומות חוץ מירושלים כותבין דמתקרי על כינוי שם קודש, והמכונה על כינוי שם לעז. ומנהג ירושלים לכתוב דמתקרי על כולם. וביוהנסבורג קבלו עליהם מנהג ירושלים בדבר זה.

ע"כ בגט הנשלח ממתא ירושלים דיתבא על מי שילוח ועל מי בורות מקום עמידת הבעל והסופר והעדים למתא יוהנסבורג שהיא מקום עמידת האשה ומקום הנתינה, אף שתמיד צריכים לכתוב לפי דקדוקי מקום הנתינה, מ"מ כאן יהיה המנהג אותו דבר ואי"צ לשנות בכינויים.

2009.

סימן קיד

בדבר השאלה אודות סעיף ט בחוזה "לא להרשות... או להמשיך... ילדיו הנשואים".

האם זה כולל ביטול זכויות דייר בדמ"פ לבת גרושה של הדייר הראשון שנכנסה לגור עם הוריה בעלי הזכויות של דיירים בדמ"פ במצב שנזקקה להם.

התשובה היא: החוזה שבנידון וכל תנאיו והגבלותיו לא שייכים בכלל לנושא השאלה, מאחר וכל החוזה ותנאיו החלו ביום הנקוב בו ואף הסתיימו בתאריך שנרשם בו, בשנת תשל"ז. הוי אומר: הוא אינו חוזה לדמ"פ.

מאז ואילך המשיך הדיור של השוכרים הראשונים בדמ"פ עם כל תנאי דיור בדמ"פ, במשך 30 שנה ללא החוזה האמור וללא התנאים שבו.

לפי החוק, ילדיו של השוכר בדמ"פ שגרו 6 חודשים לפחות עם השוכר הראשון, ירשו את כל הזכויות של השוכר הראשון. מאחר והשוכר הראשון שבנידון דידן, ההורים, היו דיירים בשכירות מוגנת ואילו החוזה האמור וכל תנאיו והגבלותיו פקעו והסתיימו בתאריך הנקוב בו בשנת תשל"ז!

וכאמור על דיור בדמ"פ חל החוק המפורש הנ"ל. לפיכך זכויותיה של הבת קיימות ללא סייג.

ועוד גם בלאו הכי, ההגבלה בסעיף ט' הנ"ל מפורשת על "ילדים נשואים" ובת גרושה בהגדרתה אינה כלולה בשום צד בהגדרה "ילדים נשואים". ולכן גם בתוך תקופת השכירות הנקובה בחוזה לא נכללה בת זו בהגבלה המפורשת בחוזה בסעיף ט הנ"ל, ובפרט במצב המיוחד, והיה מותר לשוכר הראשון להכניס אותה לדירה.

2010.

סימן קטו

בענין הגט שנשלח לחו"ל ושם מצא ביה"ד שבטעות כתבו ודן די תהוי במקום ודן די יהוי, ולכן לא מוסרים אותו ליד האשה שבעירם עד שיוכרע דינו של הגט אם הוא כשר.

יצויין שטעות זאת לא מצאנו מופיעה באף אחד מספרי הפוסקים, וגם לא במלקטים מספרי דורינו. וכן כי את המסקנא שבסוף הדברים הצעתי לפני כמה דיינים במערכת הרבנות והסכימו עמי.

הנה בסימן קכו יש ב' הלכות ברמ"א, בסעיף מג הביא בשם הב"י בשם רבינו ירוחם והריב"ש שכתבו שניהם שאם כתוב בגט ודן די הוא במקום יהוי הגט כשר [ומוסיף הרמ"א בדיעבד ובמקום עיגון, שתנאי זה אינו לא ברבינו ירוחם ולא בריב"ש, ורבינו ירוחם ודאי מכשיר לכתחילה כי זה לא כתוב על מעשה שהיה אלא על סדר ההלכות והדינים, ושם כתב כשר כי הוא אין משמעו רק לשעבר אלא בהווה. וכן משמע בריב"ש, אלא שעליו יש מקום לטעון שהוא כתשובת שאלה לדבר שכבר נעשה, שהגט נכתב ונשלח. אמנם לא כותב מפורש עיגון, אבל אולי בדיעבד כן נחשב].

ובסעיף מט שם כתב הרמ"א שכל שינוי של אות אחת שאין בו שינוי משמעות כשר. ולא מוסיף דיעבד ומקום עיגון. וגם ע"ז המקור הוא בריב"ש הנ"ל באותה תשובה [א"כ קצת יש להבין איך מאותה תשובה משתמע לגבי הוי במקום יהוי שזה רק בדיעבד ובמקום עיגון ולגבי יתור אות אחרת שזה כשר לכתחילה].

וכתב שם הפת"ש בס"ק נ בשם הפנים מאירות בח"ג סי' מ"ז: בדבר הגט שהובא על ידי שליח ובתיבת צביתי שראוי לכתוב בשני יודין היה כתוב בשלשה יודין דהיינו שהוסיף יוד בין צד"י לבי"ת. והשיב אין אני רואה שום חשש בזה כי אין הענין משתנה מחמת זה כו' וכן אם כתוב יוד באינתתי אף שכ' בש"ע (לעיל סל"ו) שיש לכתוב בלא יוד בין א' לנר"ן לא נשמע ולא נראה בשום פוסק לפסול הגט ע"י זה כו' וכן גבי פטורין דיש כותבין מלא ואנו נוהגים לכתוב חסר (לעיל ס"ב בהגה ועמ"ש שם ס"ק כ"ב) ותרוכין ושבוקין שהסכימו לכתוב חסר יוד לא יעלה על דעת שום פוסק לפסול הגט אם כתב ביד. וכן גבי מנאי שנהגו לכתוב בלא יוד אחר המ"ם כתב הרמ"א (לעיל סמ"ד) דלא נפסל בדיעבד ואף שיש קצת שינוי בלשון ק"ו בן בנו של ק"ו דהכא אין ה' משתנה כלל דאף בלא עיגון יש להכשיר עכ"ל.

ע"כ בהנחה שלא משתנה המשמעות בין יהוי לתהוי, וזה לא מגיע לשינוי המשמעות האפשרי בין יהוי להוי, מבואר שאפשר לתת את הגט לכתחילה.

אמנם עם זאת יש לצטט כאן מה שכתב הנחלת שבעה בסימן מה אות יב-יז, וז"ל: והנה דברי בעל העיטור ורבינו האי גאון וריב"ש דברי טעם הן אמנם לא ידעתי אם אנו סומכין על דבריהם כי הלא אנו רואים שאנו מדקדקין אפילו בדקדוקים דקים אפילו אין הבעל מערער כגון אם כתב מונין בויו שכתב רמ"א בשם הריב"ש שאין לפוסלו בשעת הדחק אע"פ שמונין גם כן לשון מנין הוא מ"מ הואיל ויש לפרשו בלשון אונאה אינו כשר

אלא בשעת הדחק וכו' וכתב רמ"א בתשובה סי' כז וכו' שמהר"ר יוסף זלמוני החזיר גט מק"ק אובין שהיה כתוב דונאו וכו' וכן מהר"ל וכו' ומצא כתוב בו משלם בן אורי וכו' וכן מה שפסל גט שהיה כתוב בו די בסוף שיטה וכו' וכן פסל גט שהיה כתוב שאנו מנין בו כאן וכו'.

ואפשר משום שהרשב"א והר"ן והרב המגיד לא הכריעו בדברי הגאונים כמ"ש הב"י אנו אין בידינו ואין אומרים בזה לא שבקינן פשיטותיהו דהעיטור ורב האי וכו',

ונ"ל דאין כל השינויים שווין כגון לבריאית עלמה בהא דאע"פ שהוא לשון נערה מ"מ נוכל להבין שעל כרחק הוא לשון עולם דאם לא כן אין ענין זה לגט כלל, ולכן באמת לפחות בשעת הדחק הוא כשר אלא שלכתחילה יש לכתוב לשון המבורר בגט וכן ואיגרא ביוד דמשמע לשון איגרא וכו', וכיוצא בזה שמשנתנה משמעות הגט לדבר והיפוכו אפילו בדיעבד פסול. ולכן יש להמסדר לדקדק בכל דבר כי בקל יש לטעות בפרט מי שאינו רגיל בדקדוק לשונינו הקודש וכמ"ש באשר"י בסוף נוסח הגט דפסקיו ודתשובות הביאו הטור והש"ע בסימן קכ"ד והלבוש וז"ל מאד יש לאדם ליזהר שלא להשתדל בענין גיטין אם לא שיהא בקי בהל' גיטין וכו'.

ואפשר דמשום הכי אין אנו משגיחין בדברי העיטור וגאונים והריב"ש וכו' משום דמסדרי גיטין יראים את ה' וחרדים על דברו ואינם רוצים לסמוך על חכמתם ודקדוקם ועל כן מצריכין גט אחר אם לא שבמקום עיגון שאז מוכרחים לסמוך על חכמתם ולהשען על בינתם. ואפשר עוד לומר וקרוב לודאי דהיינו טעמא דמחזירין הגט אע"פ שאין ראוי לפוסלו כלל מ"מ בשינוי כל דהו מחזירין הגט אם הוא שלא במקום עיגון ואע"פ שהדרכים משובשות בגייסות כדי להטריח את הבעל אם באולי ישאר אצל אשתו וכו' עכ"ל.

לסיכום, לפי דבריו של הנחל"ש גם אם אין שינוי משמעות יש מסורת להחמיר, ומביא כמה טעמים בהסבר מנהג זה. א"כ לענייננו לדעתו יתכן שיש להחמיר אף שאין בזה שום שינוי משמעות כי אין מקום עיגון בנידו"ד.

כתב הגרד"ק: בתרגום לעברית של נוסח הגט באנציקלופדיה תלמודית ערך גט (אם אינני טועה יש תשובה באגרות משה להרב זוין בנוגע לפרט מסוים שם, סימן שעברו על זה בדקדוק גמור) תרגמו כך "וזה אשר יהיה לך ממני", הכוונה שמה שאני נותן לך יהיה ספר תרוכין אגרת שבוקין וגט פיטורין וכן ברש"י גיטין ריש פה"ב, "וזה הספר אשר יהיה לך מאתי".

עכשיו השאלה היא למה כתבו יהוי "יהיה" לשון זכר ולא "תהוי" שפשטות תרגומו "תהיה" לשון נקבה, ואז תהיה התרגום וזה אשר תהיה לך ממני.

התשובה היא שודן הכוונה "וזה" היינו הנייר שאני נותן לך יהיה ספר אגרת וגט. האמת היא שגם גט וגם ספר הם לשון זכר ואלו אגרת היא לשון נקבה,

לכן העדיפו לשון זכר שהיא הרוב או תפסו את לשון גט כעיקר ונגררו בתריה.

אבל כל זה אם אנו רגועים שכל ההבדל בין "יהוי" ל"תיהוי" הוא רק חילוף בין זכר לנקבה, ואכן התייעצתי עם חכמי הלשון והם הסכימו ששניהם לשון נסתר ולא נוכח שהרי לא מדברים אל הגט כמובן, וההבדל הוא רק בין זכר לנקבה.

ונראה שמצאתי ראיה לדבר משו"ת מב"ט ח"א סי' רנג, שבו מפרט המב"ט את נוסח הגט כשהמתגרשת היא קטנה (ארוסה) וכותבים אותו בלשון נסתר שהרי אביה מקבלת את הגט עבודה. וז"ל "תרוכית יתה לה די תהוי רשאה ושלטאה בנפשה כו", עכ"ל. חזינן דהמילה "תהוי" היא המילה ללשון נקבה נסתר. וא"כ ה"ה כאן. וזה פשוט ששינוי בין זכר לנקבה כשאינן לה שינוי משמעות אין בה כדי להפריע לגט כשכבר נשלחה.

וסיים: הראש בית דין שלנו הגאון ר' מרדכי אייכלר הסכים למכתב המצורף. ודברתי עם ידידי הגאון ר' יעקב חיים סולומון שליט"א אב"ד ירושלים והוא אמר לי שהוא היה נותן את הגט שאין כאן יותר משינוי זכר לנקבה. למען הסקרנות שאלתי אותו שוב מה הוא היה עושה אם היה מוצא טעות כזאת בגט רגיל לאחר חתימת העדים לפני נתינת הבעל לאשה, הוא אמר לי שהיה נותן את זה או שהיה מנסה להפוך את ה"ת" וה"ה" ל"ה" אחת גדולה (הרי הם מקילים בזה וכנראה אפילו לאחר החתימה) ואז כתוב הוי ולא יהוי, אבל כבר אמרנו שזה טוב. עכ"ל הגרד"ק.

שוב שמעתי שהחשש של הבי"ד המקבל הוא שמא זה לשון נקבה עם משמעות נוספת למשפט, כגון שהאשה היא המגרשת ולא הבעל. וכנראה יש להם חשש זה מחסר הבנתם בלשון ארמית. והראיה שאין חשש הנ"ל הוא שכתוב שם "ליכי מנאי" לך ממני, להאשה מהאיש, ואין שום אפשרות לפרש מילה זו ההיפך מהפשט האמיתי.

ומסקנא דמילתא לענ"ד (בלי שיסמכו עלי למעשה אלא על שאלת גדולים), אין שום חשש לתת לכתחילה גט שכתוב תהוי במקום יהוי, כי אין שינוי משמעות כלל והוא כלול בדברי הרמ"א בסי' קכו סעיף מט.

אבל בגט שלא נשלח לאשה למדינה אחרת, אלא בשעת כתיבה ובמקום כתיבה שהסופר והבעל שניהם לפנינו, ודאי עדיף לכתחילה למיחש לעולה מדברי הנחל"ש ולומר לסופר לכתוב מחדש.

2011.

סימן קטז

בעובדה שא' שפך שמן על הרצפה בבית מלאכה של ב' שהיה מסוכסך איתו, ע"מ להזיק, וג' נכנס לתומו ונפל ונחבל, וא"ל ב' לג' בית המלאכה מבוטח ולכן אני מתיר לך שתתבע אותי וממילא הביטוח של בית המלאכה יכסה את הנזק והחבלה, והביטוח חקר ומצא שזו אשמת א' ותובעו בערכאות לשלם לג'. ואין לג' היתר לתבוע בערכאות את א'. ושואל אם יש לו זכות תביעה בדין תורה נגד א', וכן האם אפשר לטעון שהביטוח יש לו זכות טענה של ניזק נגד א' היות ופעולת שפיכת השמן היא פעולת היזק לביטוח שבגין זה נתבע לכסות חבלות. ולכן התביעה בערכאות היא תביעה ישירה מהביטוח לא' ולא כפי שהם טוענים שזו תביעה של ג' נגד א'.

הנה דין א' הוא של חופר בור, וג' נפל בבור שחפר א', ובור פטור בנזקי אדם. ולכן אין זכות תביעה לג' נגד א'.

והגם שנכון שא' גרם לנזק לביטוח, מ"מ אי"ז נזק במישרין אלא גרמא שהרי היה יכול להיות שלא יפלו עוד הרבה זמן, או שתעבור מכוונת הנקיון של המפעל בשטח זה לפני שמישהו יפול ח"ו. א"כ אין זכות תביעת נזקין מהביטוח נגד א'. ואולי יש לב' טענה שניזוק מא' במישרין, דחופר בור בחצר חבירו ומונע שימושו בה, ודאי שהוא מזיק. השאלה באיזה ערך. ומסתמא לא יותר ממחיר ניקוי.

2012.

סימן קיז

נשאלתי אם יש דין לאפרושי מאיסור גם בבובה לא צנועה ביחס לתינוקות שמשחקים בבובה, שרוצה השואל להשליך את הבובה הזאת שאינה שלו, לפח אשפה. ולכאורה זה כמו תמונה פרוצה על נייר שיש כזה דין להשחית כדי שלא יהיה למכשול.

והנה אם זה במי שחייב בחינוכו, חייב להפרישו, אבל אם זה במי שאינו חייב בחינוכו האם כל אדם הוא כב"ד, נידון בפוסקים. ונראה שאי"ז רק חיוב הפרשה אלא הסרת מכשול.

2013.

סימן קיח

נשאלתי אם רואה ילדים כבני 7-8 משחקים במצית ברחוב ומנסים להדליק קרטונים, אם מותר לקחת להם את המצית או שזה של אביהם וא"א לקחת אם לא יוכל לדעת של מי זה ולהחזיר לו.
והשבתי שמותר ומצוה לקחת להם. ואף אם זה היה של האב ה"ז אבידה מדעת שא"צ לחוש להשיב.

2014.

סימן קיט

נשאל הגר"ו על מדריכת טיולים שנשכרה ע"י בי"ס ליום טיול, ומחירה 1500 שקל ליום, כולל 300 על הכנת המסלול מראש, והשאר על ההדרכה עצמה. והטיול אמור להיות כ-12 שעות כולל הדרכים הלך וחזור. ולמעשה אחרי שיצאו לדרך נודע שנפטר ראש הישיבה וחזר האוטובוס לבסיס היציאה כדי שישתתפו בלוויה. האם וכמה מגיע לה.
ולכאן' זה כפועלים שהלכו ולא מצאו, שמגיע להם שכר הליכה. כלומר ששכר ההכנה מגיע לה במלואו, ושכר הדרך הלך לפי השעות, שיוצא בערך 100 שקלים לשעה. עד הזמן שהגיעה חזרה ליעד.

2015.

סימן קכ

בעל משרד ששכר משרד בסך מסויים על דעת לשלם כשיוסדר לבעל הבית האפשרות לקבל את הכסף, ועד שבעל הבית המשכיר הסתדר עברו שנים. ולבעל המשרד שווה השכירות עבור החזר שיקוזז ממנו המס על ההוצאה של השכירות, וכעת בעל הבית רוצה השכר במלואו בלי לתת אישור קבלה, ועל זה טוען השוכר שבלי קבלה הוא מוכן לשלם רק 70% ממה שסיכמו, שזה מה שהיה יוצא ממנו בפועל אם היה משלם הכל ומקבל החזר.
וטוען המשכיר, שבאמת היה מוכן לתת קבלות כי אין זה סכום שחייב במס. אלא היות ועברו כמה שנים וכעת מגיע השכירות בהצטברות לסך גדול בבת אחת שחייב ע"ז מס הכנסה אם יצהיר ע"ז, יגבו ממנו סכום גבוה מס ואינו מוכן לתת קבלה להפסיד. אבל השוכר לא התנה בפירוש שישלם בעד

קבלה דוקא, וזה המחיר של השכירות באיזור, ולא יכול להוריד מהמחיר שדובר.

והתברר שהדחיה בתשלום שהמשכיר לא היה מסודר לקבל בתחילה את דמי השכירות היתה עקב סכסוך שהתברר מיהו הבעלים של המקום. ורק כעת יצאה ההחלטה שהתובע הוא הבעלים. ובאמת לשוכר לא היה בהתחלה שום חוזה עם התובע, אלא עם השני שטען שהוא הבעלים, אלא שהיה ברור שמי שיתברר בסוף כבעלים הוא זה שיקבל את השכ"ד. א"כ לכאורה חיוב השכירות למשכיר זה הוי מדין סימן שסג. ושם בסעיף ז' מבואר שישלם "מה שנהנה", ואם גדר כל התשלומין שלו הם רק מדין "נהנה" צודק השוכר שההנאה שלו אינה לפי מה שעולה משרד באיזור אלא רק 70% מזה שהשאר מקוזז לו מהמס. ואם אין קבלה התשלום הנקוב הוא יותר ממה שנהנה. אבל לא מבורר שחיובי תשלומי לבעלים זה מדין נהנה ולא מדין שוכר ישיר רגיל. ועצ"ע.

2016.

סימן קכא

נשאלתי מבחור שמציעים לו שידוך ממשפחה חרדית ממאה שערים, שההורים חזרו בתשובה בתקופת חתונתם, ולפני זה היו שני הצדדים חילונים גמורים, והסבתא רבה של האמא עלתה לארץ ישראל מאוקריינא אחרי מלחמת העולם הראשונה. ואינו יודע בכלל האם הדורות הקודמים נישאו כדמו"י, והאם התבררה יהדותם ברבנות. ורוצה לדעת האם להתקדם בשידוך.

והנה לברר איפה התחתנו הורי המדוברת, אם נרשמו ברבנות, ולסמוך ע"ז שמסתמא בירו היהדות, או לברר איפה נרשמה לנישואין אחות המדוברת שנישאה כבר, ולסמוך על אותו רושם שמסתמא כבר בירר היהדות, זה אינו נכון. כי לפי ההנחיות שקיימות אין בודקים מי שנולד בארץ אלא ארק מי שנולד בחו"ל ועלה לארץ. ומאחר וגם האמא [והאחות] וגם הסבתא כבר נולדו בארץ, ודאי שברבנות לא בדקו על הסבתא רבה כלום.

אולם סברתי שא"צ לברר היות ומי שעלה בשנות תר"פ לארץ ישראל ואמר יהודי אני, היה ודאי בחזקת יהודי. גם רוב עולים וגם רוב סיעה. וכל החששות ממדינות "ברית המועצות" לשעבר החלו רק לפני כארבעים ושלוש שנים ואכמ"ל. ורק ממדינות אחרות החלו חששות יותר מוקדם אחרי הקמת המדינה אצל מתנדבות ומתנדבים בקיבוצים. אבל לפי דברי השואל הסבתא רבה והסבתא לא היו בקיבוצים, וגם העליה היתה הרבה שנים לפני הקמת המדינה ואז טרם היתה סיבת ההתנדבות של הגוים הנ"ל.

והרציתי הדברים לפני הגרמ"א והסכים להורות לשואל שמצד שאלתו וחששו אין בעיה. (אבל אין לאשר בכלליות שאין בעיות יוחסין למשפחה זו, מאחר ולא כל בעיותיה לאורך הדורות האחרונים נפרשו לפנינו והתבררו).

2017.

סימן קכב

נשאלתי בדבר אשה כבת שלושים ושבע שעלתה עם הוריה מאוקריינא לפני כשלושים וחמש שנים וקבלו אזרחות ישראלית ונרשם בתעודותיהם יהודים ואין שום מערער על זה, והיא התחתנה לפני כעשר שנים בארץ לבעל יהודי גמור גם הוא מוצאו ממדינות חבר העמים, ונרשמו לנישואין ברבנות, ואח"כ ירדו מהארץ לחו"ל מאיזו סיבה ושוב חזרו לגור בארץ, וכעת רוצים לנסוע שוב לחו"ל עם בנם בן שבע ומבקשים בשבילו דרכון במשרד הפנים, ומשרד הפנים לא מוציא לו דרכון כי הוא נולד להם בעת שהותם בחו"ל. והם לא מבינים מה הקשר. אבל עסקן אחד אמר לה שתפנה לבי"ד ויאשרו להם שזה בנם ואז משרד הפנים יוציא להם דרכון לבן ויוכלו לנסוע עמו.

והשבתי שכנראה משרד הפנים צודק, ולא לחינם מעכב את אישור האזרחות של הבן. ומסתמא אין להם "תעודת לידה" מקורית, ונסעו לחו"ל כזוג בלי ילד וחזרו עם ילד, ואין מאמינים שזה בנם הטבעי, אלא אולי מאומץ וכדו' א"כ הוא גוי. וצריכים להביא מסמך מקורי, או להודות באמת. והתברר שכך הוזה.

2018.

סימן קכג

נשאלתי מבחור בשידוך ששם הסבתא של אם המדוברת הוא "סולמה" והיא אשכנזיה, האם יש כזה שם יהודי או לחשוש לתערובת ח"ו עם גוים. וביררתי ושם זה היה נפוץ כ"עיברות" לשם דומה קצת באידיש בדור שעלו לארץ כחילונים בתקופת המנדט ופרקו עול ושינו שם לשון ולבוש. וכן יש שם כזה בעולי יוון ואחרים. ואין לחשוש.

2019.

סימן קכד

נשאלתי מאשה ששמעה שיש מבצע בחנות פלונית 1+1 (דהיינו שמקבלים בחצי מחיר), והלכה לחנות והמוכרת אמרה לה שזו טעות והמחיר הוא מלא. ואז שבה לביתה וקנתה דרך "האתר" שבו היה כתוב מבצע 1+1, ואכן קבלה הביתה 2 במחיר של 1. וכעת שואלת היות והמחיר האמיתי הוא כפי שאמרה המוכרת, וגם אם כותבים פרסומת שיש מבצע, יכולים לא למכור במחיר המבצע, שעד שלא קנה הקונה יכול המוכר לשנות את המחיר. ורק לפי חוק הגנת הצרכן שאינו עפ"ד"ת אם כתבו מחיר מסוים אפילו בטעות חייבים למכור לקונה במחיר שכתוב, האם חייבת לשלם לחנות אחרי שקיבלה מהאתר במחיר מבצע.

והשבתי שאם יש לחשוש שהאתר מביא בטעות נגד דעת הבעלים, יש לשלם לו מהשבת אבידה. אבל מסברא שהבעלים נותן למי שקונה באתר מדעתו במחיר שכתב באתר, א"כ גם אם לא היה רוצה למכור במחיר הזה, היות והתרצה בפועל חל המחיר כפי שהקונה רצה, ואי"צ לשלם עוד.

2020.

סימן קכה

נשאלתי ע"ד סכין פרוה שעירבו בו תבשיל רותח על האש בתוך סיר ב"י בשרי, ואח"כ למחרת חתכו בסכין בצל. כלומר דהסכין שהיה בלוע בו נ"ט בר נ"ט דהתירא בשרי כבר היה טעם פגום. האם הבצל הנחתך כשר לכתחילה להתבשל בחלבי. כדין דגים שעלו בקערה דשרי לאכלן בכותחא, או דלמא שהחריפות של הבצל מעלה את הפגם להיות טעם ראשון, ויש לבשלו בסיר בשרי דוקא ולא לאוכלו עם חלב.

והשיב הגרמ"א שאין חריף מעלה נט בר נט דהתירא פגום כלל והבצל מותר לכתחילה בחלב.

2021.

סימן קכו

נשאלתי בדבר דלת היוצאת מסלון הבית לחצר הבית האם היא חייבת במזוזה והיכן לקבוע אותה.

וביררנו שיש צוה"פ משקוף ושתי מזוזות, וע"כ הפתח חייב במזוזה בימין הנכנס מהחצר לסלון בגובה שליש העליון (הפתח הוא 2.6, וע"כ יש לקבוע המזוזה שקציה התחתון יהיה בגובה 1.7 מהרצפה).

2022.

סימן קכז

נשאלתי מועד בית בבני ברק שפיטר עובד נקיון שעבד בבנין כמה עשרות שנים ותובע פיצויי פיטורין לפי מס' השנים שעבד, וועד הבית טוען שהיה בלי הסכם ובלי דיווח או תנאי שכר ורק שקיבל במקום מזומן על מה שעבד. וכן טוענים שאין כסף בקופה ואם יצטרך כל שכן לשלם בבת אחת הרבה מאוד לא ישלמו, ועוד טענה שחלק מהדיירים הגיעו לגור בבנין בשנים האחרונות וטוענים שאינם חייבים לשלם על שנים שעבד בזמן שגרו כאן המוכרים, וזה לא חיוב על השנים שהם גרו בבנין. עוד טענו שפוטר מעבודתו כי עשה עבודה רשלנית שלא שווה את הכסף, ושילמו לו לחינם.

והשבתי שגם עובד "בשחור" זכאי לפיצויי פיטורין. כך החוק והמנהג מחייב גם לפי הדין. אלא אם כן נהגו כבר בעיר שעובדי נקיון אינם מקבלים, שאז זהו מנהג המקום הקובע. (וביררתי ובעיר בני ברק נהוג לתת פיצויי פיטורין כחוק גם לעובדי נקיון בבתים). ומצד הטענה של עבודה רשלנית, הנה אם היו מתרים בו מראש ומזהירים אותו שיפוטר, והיה ממשיך להתרשל, היה מאבד את זכותו לפיצוי בגלל הרשלנות. אבל משלא המתינו להתרות אלא כבר פיטרו חייבים לו. כי מנקה אינו בכלל ספרי ואומני ושתלי שהם כמותרין ועומדים שמותר לפטרם על הרשלנות הראשונה.

2023.

סימן קכח

נשאלתי בין משכירי דירת ירושת הוריהם ובין השוכר, כאשר השוכר שיפץ בהסכמתם את הדירה, וכעת רוצה לעזוב ולקחת עמו את המזגנים וכן את הארונות העליונים של המטבח החדש. אלא אם כן ישלמו ע"ז את המחיר שקבע (בערך המחיר שעלה חדש ולא מחיר ששווה כעת בשוק למכירה יד שניה).

והמשכירים טוענים שאינם יודעים אם מותר לו לקחת את הארונות והמזגנים אם אינם משלמים, אבל בחוזה כתוב שבכל שנה תהיה העלאה אוטומטית 2% בשכ"ד החודשי, ולא גבו ממנו את זה, גם בגלל שהבינו

שמסקיע בדירה וזה חילוף תשלום. אבל אם לוקח את זה איתו או תובע שיקנו ממנו, הוא חייב לשלם קודם את העלויות של 22 השנים האחרונות. שמסתכם בכמה עשרות אלפים יותר ממה שהוא דורש.

ובדקתי בחוזה אם היה מוגבל השכירות בזמן קצוב, דאז מה שלא תבעו ממנו את ההעלאה אפשר לפרש כמחילה על התנאי הזה לאחר גמר החוזה. וראיתי שכתוב בלי הגבלת זמן, ולכן היות ומדינא אין שכירות משתלמת אלא לבסוף, לא היה זמן פרעון ששתקו, ולא הוי מחילה.

וכן מה שמופיע בחוזה שיש רשות לזרוק ריהוט ישן לא יכול להיות על המטבח הישן, שאינו בכלל ריהוט, כיוון שזה קבוע ומחובר חיבור של קבע לדירה. והיות ובמטבח הישן שפירק לפני השיפוץ היו ארונות עליונים, לא יכול להשאיר את הדירה רק עם ארונות תחתיים במטבח.

2024.

סימן קכט

נשאלתי בדבר הסכם השקעה.

והשבתי: בסעיף 8.1 יש להחליף, במקום בתי המשפט בירושלים, לאחד מבתי הדין הקבועים בירושלים שדנים לפי דין תורה.

בסעיף 8.3 יש להוסיף אחרי המילים היתר עיסקה, של ברית פנחס המצורף בזה כנספח.

2025.

סימן קל

צוואה

אני החתום מטה ואני החתומה מטה מגלים רצוננו ודעתנו השלמה בלי שום אונס או השפעה חיצונית שהיא, שהחלטנו שהדירה שלנו ברח' וכן שאר הנכסים והרכוש שלנו מכל סוג (וזכויות שיש לנו בשותפות עם אחרים בנכס ב..... ומה שנקנה, או נירש בעתיד בנכס ברח' ובכל מקום שהוא, ויהיו שלנו בבוא המועד לכל חי) יחולקו אחרי מאה ועשרים של שנינו בין ששת ילדינו הבנים והבנות חלק כחלק בשווה, על כן ערכנו וקיימנו את הצוואה דלהלן, ואת כל הקניינים (שחלים מחיים) ואת הצוואה להורשה (שחלה אחרי מוע"ש) דלהלן באופן היותר מועיל על פי דיני התורה הקד' וע"פ החוק.

ולא יפסל שטר צוואה זה במחק ובחסר ויתר או בקני את וחמור, וכל דבר ופרט יתפרש בו באופן המועיל בלבד, לפי עניינו וקניינו וחלותו של כל פרט.

אני החתומה מטה מגלה דעתי בזאת שבעלי ירש את כל חלקי בדירה וכן את כל שאר הנכסים דניידי ודלא ניידי והכספים ושווה כסף, וכן כל מה שאקנה או אקבל או אירש עד פטירת, ואת הכספים שבחשבונות בנקים ובביטוחים ובכל קרן או חוב שיהיו על שמי או שיהיו חייבים לי אני מקנה לו שעה אחת קודם מיתה בקנין המועיל ובאודיטא, ובקיצור כל מה שיהיה קיים בשעת פטירתי הכל יהיה שלו לכל דבר וענין, לשימוש וכן למכור או לתת לפי שיקול דעתו.

ואם אאריך ימים אחרי בעלי הנ"ל, אני מקנה את כל הנכסים דניידי ודלא ניידי (דהיינו והרכוש שלנו מכל סוג), לכל בני ובנותי הנ"ה ת"ז וה"ה ת"ז ת"ז ת"ז שווה בשווה בקנין גמור מעכשיו ועד שעה אחת קודם מיתתי אם לא אחזור בי בצוואה אחרת, וגם נכסים שארכוש או אקבל או אירש מהיום והלאה ג"כ יהיה של הבנים והבנות שווה בשווה שעה אחת קודם מיתתי בתורת שיעבוד הגוף שאני התחייבתי והשתעבדתי היום כדין באופן המועיל בחוב כסף מזומן לפרוע לכל אחד ואחת מהם, מהנכסים ומהרכוש הנ"ל שיהיה שלי.

אני החתום מטה מקנה בזאת לאשתי את כל חלקי בדירה
וכן את כל שאר הנכסים דניידי ודלא ניידי והכספים ושווה כסף בקנין גמור
שיחול מעכשיו ועד שעה אחת קודם מיתתי, ואת הכספים שבחשבונות
בנקים ובביטוחים אני מקנה לה בתורת אודיתא, וכן כל מה שאקנה או
אקבל או אירש עד פטירתי, יהיה קנוי לה שעה אחת קודם מיתתי בתורת
שיעבוד הגוף שאני התחייבתי והשתעבדתי לה היום כדין באופן המועיל
בחוב כסף מזומן לפרוע לה מנכסים הנ"ל מכל מה שיהיה שלי. הכל יהיה
שלה לכל דבר וענין, לשימוש וכן למכור או לתת לפי שיקול דעתה.

ואם אאריך ימים אחרי אשתי הנ"ל, יהיו כל הנכסים דניידי ודלא ניידי (דהיינו וכן שאר הנכסים והרכוש שלנו וזכויות שיש לנו בשותפות עם אחרים ב..... ובכל מקום שהוא), חוץ מפקדון..... הכל (חוץ מהפקדון) אני מקנה לכל בני ובנותי ה"ה..... ת"ז וה"ה ת"ז וה"ה ת"ז שווה בשווה בקנין גמור מעכשיו ועד שעה אחת קודם מיתתי אם לא אחזור בי בצוואה אחרת, וגם מה שאני עתיד לרכוש או לקבל או לרשת מהיום והלאה, (ב..... ובכל מקום שהוא, ויהיו שלי בבוא המועד לכל חי), וכן את כל הכספים בבנקים ובחברות ביטוח שיהיו קיימים על שמי בעת פטירת, ג"כ יהיה של הבנים

והבנות שווה בשווה שעה אחת קודם מיתתי בתורת שיעבוד הגוף שהתחייבתי והשתעבדתי היום כדין באופן המועיל בחוב כסף מזומן לפרוע לכל אחד ואחת מנכסים ומהרכוש ומהפקדונות ומהחשבונות ומהביטוחים הנ"ל כל מה שיהיה לי. והפקדון ירשו בני ה"ה ת"ז וה"ה ת"ז בלבד שווה בשווה ירושה כדין התורה.

כל שינוי עתידי מהוראות שטר צוואה זה לא יהיה לו שום תוקף אלא אם כן נעשה בכתב ובחתימה בפני בית דין קבוע וחשוב אשר יאשר את נכונותה וכנותה של החתימה ואת הכושר של המצווה בעת השינוי.

הכל נעשה באופן היותר מועיל דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא ובבית דין חשוב, וחתמנו שמנו ביום:

הבעל:

האשה:

אנו העדים החתומים מטה, מאשרים בזאת כי זיהינו את ה"ה וה"ה על פי ת"ז, ובפנינו אמרו וציוו והקנו את כל המפורט לעיל לאחר שהביעו בעל פה את הבנתם המלאה והשלמה בכל הרשום לעיל וראינו בלי ספק שזהו רצונם הכנה והכל נכתב ונוסח על פי בקשתם, וחתמו ע"ז לעינינו. והכל שריר וקיים.

ועל זה באנו על החתום ביום:

..... עד (ת"ז ...)

..... עד (ת"ז ...)

אשרתא דדייני

במותב תלתא כחדא יתיבנא וחזינן להני סהדי ו..... אשר הזדהו לפנינו בת"ז, כדחתמי קדמנא על שטר הצוואה של הר' ומרת ואשרנוהו וקיימנוהו כדחזי ליה ועל זה באנו על החתום ביום:

נאום

ונאום

ונאום

הסבר לצוואה

א, בשביל תוקף ההלכה לצוואה זו שיהיה קנין מחיים, כדי שיחול רצון המצווה שיקבלו הבנות חלק שווה בשווה, נעשו הקנינים מעכשיו ועד שעה קודם מיתה, ועל הפקדונות הבנקאיים וכדו' שיש להם דין דבר שלא חל

עליו קנין שאינם בעולם כמלווה שלהוצאה ניתנה נעשה קנין אודיתא, וכן קנין נוסף על מה שיגיע בעתיד שלא שייך להחיל עליו קנין עכשיו מדין דבר שלא בא לעולם.

ב, לגבי הקנאה מהאשה לבעל על מה שקיים בשעת מיתה אי"צ לפרט כלום כי מדינא בלא"ה הוא יורשה לבדו, אבל אין הבעל יורש את אשתו בראוי, ולכן על מה שנחשב ראוי צריך לעשות את כל הקנינים.

ג, נוסח העדים נותן את התוקף החוקי. שצוואה ע"פ החוק אינה צריכה קניינים דוקא, אבל צריכה להיות בתוס' חתימה בפני עו"ד או 2 עדים או שופט, שצריכים לבדוק שהיה כשיר ונעשה מרצון מלא. ולפי החוק אי"צ יותר מא' משלשתם.

ד, נוסח הבי"ד המקיים את החתימות אי"צ אלא בשביל תוקף הלכתי בלבד, נגד טענת ערעור, שלא יצטרכו בעתיד הבלתי ידוע לחפש עידי קיום.

2026.

סימן קלא

נשאלתי בין זוג שביטלו שידוך האם החתן [לשעבר] חייב לשלם [או להשתתף] על סעודת האירוסין ועל הקנס של אולם החתונה שבוטל.

תורף המעשה היה שהכלה ביטלה בפועל את האירוסין אבל זה היה אחרי שגם החתן הגיע למסקנה בלי ספק שאין התאמה. לכן טוענת הכלה שאין זה נחשב שהיא ביטלה, ואם לא היא ביטלה לא היא צריכה לשאת בכל ההוצאות. וההוצאות הן סעודת האירוסין שרק צד הכלה שילם. וכן הקנסות של אולם החתונה שיש במקרה של ביטול אירוע.

והשבתי שהחוב של מי שמבטל לשלם למי שהוציא הוצאות זה מדין מזיק בגרמי. וכאן התביעה של הכלה שהוציאה לא יכול להיות נגד החתן, כי גם אם הוא הבין שאין התאמה, הוא לא גרמי. ולפי מה שביררתי גם היא אינה טוענת שהיה יכול בבירור מוקדם לדעת שאין התאמה ונכשל שלא בדק זאת.

ובאשר לקנס לאולם, אין זה נזק שנגרם לה מהביטול ודאי שלא מהחתן, אלא זו תביעה של האולם נגד שניהם החתומים על חוזה מולו שם יש התחייבות לקנס במקרה של ביטול, ולא כתוב הבדל בין צד המבטל לצד השני. ע"כ האולם יתבע את מי שיתבע והוא או היא (או שניהם כ"א על חצי) יתמודדו מול ביטול החוזה החתום, ואין שייכות מצד על משנהו בשאלה זו.

2027.

סימן קלב

נשאל הגרשח"ד ממוצא כלב עזוב בגן ציבורי ועליו מס' טלפון והתקשר להשיב האבידה, ועד שהבעלים הגיע לכלך הכלב בצרכיו את הגן ופקח עירוני נתן קנס למוצא, שאינו בעלים לכלב ולא יודע שאסור לכלך, והמוצא דורש מבעל הכלב לשלם את הקנס.

וכן נשאל משואל רכב שהחזירו למקום שממנו נטלו וזה היה ברחוב שאסור לחנות והבעלים קיבל קנס וטוען לשואל שחייב בכל גרמא, והיה לו לשאול היכן להחנות הרכב.

והשיב על ב' השאלות שקנס של פקחים אינו נזק בגוף הדבר ולא קשור לאחריות בעלי הדברים אלא זה היזק חיצוני שנפל משמים על מי שנפל.

ולענ"ד שומר אבידה מגיע לו כל הפסדי הטיפול באבידה מדין שלך קודם לשל כל אדם, ובהמה שאוכלת ואינה עושה לשלם ההוצאות יכול למכור אותה לשלם ההוצאות. וקנס על אי ידיעת הטיפול גם הוא הוצאות. וע"כ עד שלא יהיה הקנס גבוה מערך הכלב חייב הבעלים לשלם זאת למוצא.

אמנם שואל רכב שהחזירו לא למקום שהבעלים רצה פטור מקנס החניה מטעם אחר, היות והסתיימה השאלה ופטור מאותו רגע מדין שאלה, וכשניתן הקנס זה היה אחרי ההשבה ולכן א"א לטעון עליו שחייב מדין שואל. ואילו היה הבעלים אומר מראש לא להחזיר לאותו מקום היה חייב עדיין.

2028.

סימן קלג

נשאל הגרד"ק בין מתווך לקונה דירה, שהמתווך דורש מכל לקוח לחתום מראש על טופס הזמנת תיווך ובו שער השכ"ט 2%, וגם לקוח זה בעבר חתם על כזה טופס. וכעת העביר לו במייל את הטופס לחתימה, והלקוח אמר שיש לו "השגה" על הטופס ולא רוצה לחתום, ושלח לו את המידע על הדירה בלי שחתם. ותובע המתווך 2% שכ"ט כי זהו המחיר שלו ולא מוריד ממחיר זה אף פעם.

והקונה טוען שלא הסכים לחתום על סכום זה ורצה לתת רק 1% ולא פירש לו בדיוק מראש כי חשש שלא יתרצה לתת לו מידע, אבל מאחר ולא חתם, והרבה מתווכים מורידים מחיר וגובים רק 1% לכן אינו חייב יותר.

וסבר הגרד"ק שהמתווך ששלח בלי חתימה הוכיח שהוא לקראת הקונה ולא יכול לתבוע מחיר מלא בטענה שאף פעם לא מוריד מהמחיר. וצידד לחייב 1.5%.

ולענ"ד מה שנפסק בסימן רכ"א שאם המוכר והקונה לא השתוו על מחיר ואח"כ שבו זה והגיע לזה ועשו קנין בלי לדבר שוב דרואים מי ניגש למי, וסימן שוויתר על דעתו במחיר ומשלם לפי מבחן זה, כל זה הוא במקח. אבל בתשלום שכר מלאכה כשלא היתה קציצה, יש שער של פחות שבפועלים, שזהו המנהג שגורם לחיוב השכר, כי מנהג לא מחייב מחירים ושערים של מכירה, ובחיובי שכר פועלים כן הולכים בכל אחר המנהג. ומאחר ומנהג כל המתווכים בעיר הוא לגבות 2%, לא החתימה מחייבת את זה ולא הימנעות מחתימה פוטרת מזה. וגם משלוח מידע בלי להמתין לחתימה אינו קובע מחיר אחר מהמנהג. ואף שרבים הם שאחרי ויכוח מתפשרים ותובעים רק 1.5%, אין זה נהפך למנהג שכירות פועלים שבעיר, כי בלי הויכוח המנהג הוא תמיד 2%, לכן צריך קציצה שונה מפורשת להפקיעו. ועי' בפסקי דין כרך ג עמ' רכג וכרך ז עמ' קכח ועמ' קלז ועמ' קמב מאדמו"ז הגאב"ד זצ"ל וכרך יא עמ' תפה וכרך יג עמ' שנז אות ג ועמ' שעב שעג מאמור"א זללה"ה וכן מהדיין הגרש"ג בכרך יא עמ' תפח. שכתבו להדיא אחרי הידיעה שמנהג ירושלים הוא 2%. וכן כתבתי בכרך יג עמ' שסט. אבל דעת הגר"ט גולדשמיד והגרד"ק בכרך יג עמ' שעז. שאין המנהג תקף לעולם וחל בו שינוי שרבים מאוד משלמים פחות.

2029.

סימן קלד

נשאלתי בנוגע לחיוב תשלום נסיעה באוטובוס לילדים מתחת לגיל 5, שלפי החוק ילד אחד פטור וילד שני חייב בתשלום, והנהגים מעלימים עין, וגם פקחים לא כופים זאת. האם אפשר להבין שזה חוק לא מחייב ולא לשלם על 2 ילדים מתחת גיל 5.

והשבתי שכללי משרד התחבורה וחברות האוטובוסים הם קובעים, ואין חוסר האכיפה מהווה מחילה.

2030.

סימן קלה

נשאלתי בנוגע לרוכש כרטיס חופשי חודשי בתחבורה ציבורית, האם זה אישי או שיכול לתת לאדם אחר לנסוע בכרטיס זה. והשבתי שאסור.

2031.

סימן קלו

נשאלתי מאדם שהיה בהפלגה שבוע ימים, ובאחד הימים נכנס שם לקזינו והימר מול 3 ובסוף הרוויח כל מה ששילם ועוד נתוסף לו ריווח 50 שקל יותר ממה ששם. האם יש בזה בעיה הלכתית חוץ ממה שעלול להביא להתמכרות, כי בזה הוא מסודר, ובקושי שם טיפה כסף, ורק מה שיש לו ביד ולא מעבר לכך, ולא מתכוון ללכת לשם שוב.

והשבתי שאם הם היו יהודים יש בעיה של ספק גזל, (ולפי לשון השו"ע בסימן שע סעיף ב זה גזל גמור מדבריהם), כי זה אסמכתא ומסתמא אדם שם כספו ע"ד להרוויח ולא ע"ד להפסיד, ואילו זה היה מכירת חפץ היה יכול להעלות מחיר כמה שרוצה עד שיסכימו לשלם לו, אבל כאן לא היה מכירה אלא ספק ירוויח וספק יפסיד. וכל דאי הוא אסמכתא, ואסמכתא לא קניא, ומה שבידו הוא גזל. וחייב בהשבה ואינו מכיר למי חייב. וכ"ז חוץ מאיסור "מבלי עולם" שהוא חמור ופוסל לעדות.

ומה שמול גוי מותר (מצד הגזל ולא מצד המבלי עולם עי"ש בס' שע סעיף ג), אי"ז מחמת שגזל גוי מותר, כי גם גוי אסור לגזול ורק אבידתו מותרת. אלא שאיננו צריכים לנהוג עמו לפי השו"ע אלא לפי כללי הגוים וחוקיהם, ולהם מותר זה עם זה, לכן מותר גם ליהודי לנהוג עמהם כדתם (עי"ש בסמ"ע ס"ק ד).

2032.

סימן קלז

מעשה שראובן החנה את מכוניתו החדשה בתל אביב על כחול לבן ומאחוריו היה עוד קצת כחול לבן עד אדום לבן של כניסה לחניה פרטית, ושמעון ביקש ממנו לעשות רברס עד שיוכל להכנס לחנות לפניו, ולפי דעת ראובן לא היה מספיק מקום וחשש לחרוג לאדום לבן ולקבל דוח. ולמעשה

כשחזר ראה פתק עם נאצות וקללות על שמשות המכונית ומכיר בה שהיא של שמעון, וגם הפנס הימני והפגוש הימני (לצד המדרכה, ולא לצד הכביש) שבורים מבעיטה חזקה מאוד. כי לא יתכן שיכנס שם רכב. ותובע ראובן את שמעון כי רגלים לדבר שהוא הזיק את מכוניתו החדשה. והראיה שבידיו זה הפתק עם הנאצות והקללות.

והשבתי שהיות ושמעון מכחיש, המע"ה, בראיה ברורה ולא בהוכחה נסיבתית שהנתבע מכחיש, ויתכן שזה משהו נוסף. ואף לו יצויר שזה אחד מקרובי שמעון שנטל לידיו את התפקיד להעניש את ראובן בגלל התקרית, אין הקשר של התקרית מספיק לחייב את שמעון על מעשי קרוביו. ולכן שמעון פטור עד שיוכח.

2033.

סימן קלח

נשאלתי ע"י הבה"ח שלמה זלמן דרורי שיחי', בדבר העובדה שקרתה בגמר חופשה משפחתית של משפחה מורחבת בעיה"ק ירושלים, והזמינו כמה מיניבוסים לחזור לבתיהם, ובין השאר היו זקוקים לשני רכבים לקרית ספר, ומחמת אי הבנה הוזמנו 3 נהגים. והנהג המיותר לא הסכים לוותר על העבודה וחסם את הראשונים עד שישולם לו סכום מלא (בערך 450 ש"ח) ולבסוף התפשרו ושילמו לו 120 ש"ח ונסע לדרכו. האם היו חייבים לשלם לו כתביעתו או שלא.

והשבתי שהנה תחילת הגעתו ע"י ההזמנה היא תחילת מלאכה שמחייבת בפועל לשלם לו את כל העבודה כפי שקצצו בהתחלה, אבל אחרי שעשה את הדרך עד הנה והתעכב מעט התברר שאין למזמין עבודה לתת לו והוא פנוי. לפיכך, אם אין הנהגים נשכרים בשעה זו ביום ונגרם לו נזק בביטול העבודה, חייבים לשלם לו את הזמן שמהביטול עד הזמן שהיה אמור להגיע ליעד, כ"פועל בטל", שלפי הט"ז זה חצי מהמחיר. שהרי מחיר מלא כולל את הטירחת של הנהיגה וגם בלאי הרכב והדלק וכעת התפנה לעצמו וחסך טורח וגם דלק ובלאי. אך היות ובעבודה זו של נהגים יש הזמנות כל היום וכל רגע ובפרט בבין הזמנים בירושלים, אין הביטול גרם נזק שאין לנהג עבודה כל הזמן הזה. לכן אי"צ לשלם לו על הזמן של הביטול כלום, רק על הזמן של ההגעה וההמתנה.

ולמעשה, אם המחיר לנסיעה היה 450 ניתן לאמוד לפי חלוקת הזמן של איסוף ונסיעה ופיזור, שבזבז עד הביטול כשליש מזמן העבודה, שעליו מגיע לו שכר מלא. ועל שני שליש הנותרים, אם זה היה גורם ביטול מלאכה היו חייבים לו חצי דהיינו עוד שליש מהסכום, ומכיון שמסתמא זה לא גרם

ביטול מלאכה אי"צ לשלם ע"ז כלום, רק השליש הראשון. ומה ששילמו לו 120 ש' הוא כמעט שליש.

2034.

סימן קלט

הופיעו התובע – מקבל המתנה, והנתבע – נותן המתנה. טענת התובע: הזמנתי את הנתבע לשמחתי והיה אמור לתת לי מתנה כמקובל, ובמקום מתנה על סכום נמוך (500 ש') הבטיח לו מתנה גדולה לעתיד בלשון זה: אחרי שתשיג בעצמך 15,000 מעבודה אביא לך עוד 5,000 ובתנאי שזה יהיה תוך פחות משנה. בפועל השגתי כבר 17,000 מעבודות ועברו רק 9 חודשים ואני דורש את ההבטחה. טענת הנתבע: כאלו עבודות מזדמנות כבר היו לו קודם, ואם הייתי מתכווין לכאלו עבודות הייתי נותן לו את כל הכסף במקום השמחה ולא מבטיח לעתיד לאחר שנה, וברור שהכוונה היתה שישגי עבודה מסודרת לקום כל בוקר, והיות ומעבודה מסודרת קיבל רק 6000 וכל היתר חלטורות, והבטחות למימון שלא קיבלן אלא לווה על חשבון העתיד, לכן אף שעבד לא התקיים תנאי המתנה ופטור מלהביא לו אותה. ומדגיש הנותן שאינו מתחרט מההבטחה ולא טוען שלא חל שום דבר. רק לדעתו הוא פטור ולא ע"ד זה הבטיח.

והשבתי שאם לא התנה בפירוש איך יעבוד וישגי את הכסף, ה"ז דברים שבלב. ואם רוצה לקיים את דבריו (ואינו חייב כי היו רק דיבורים בלי קנין) יש מקום לחייב גם כשעבד רק בעבודות מזדמנות (כמו תיווך דירות ותיווך הסעות שקיבל כמה שקלים מכל מי שסידר לו הסעה, ותיווך מימוש זכויות שהשקיע בזכאים מכספו בהכנת תביעות כדי ליפרע מהם יותר מתוך מה שיקבלו אח"כ בעתיד מביטוח לאומי, וסבלות, ועוד, והיות ורוב הדברים טרם שילמו לו, השיג מי שיקנה ממנו את כל מה שמגיע לו מכל המעבידים בפחות מהחובות. ולזה קורא הנתבע "הלוואות"), היות ומהכל הצטבר לו שכר של יותר ממה שאמר הנותן.

אבל אם לא רוצה לקיים דיבורו, יש מקום לחייב לפחות ערך מתנה פחותה הנהוגה כשושבינות של מי שמוזמן לשמחה זו ומשלם.

2035.

סימן קמ

נשאלתי בין מחותנים שאחד רכש עבור שניהם את הריהוט שהתחייבו לזוג, והרוכש בפועל רצה לקנות שידת מגירות בנוסף לכל הקניה עבור ביתו בעצמו וקיבל ע"ז הנחה של 500 ש' בגלל שקנה כ"כ הרבה רהיטים. והשאלה אם ההנחה היא זכותו הפרטית, כי זה לא היה על רהיט מתוך הרכישה לזוג, או שצריך לשתף את הזוג או את המחותן בזיכוי הזה.

והשבתי שהוא היה שליח על חצי הקניה, וקיבל את הזיכוי על הקניה בכללותה, דהיינו חצי לו וחצי למשלח של החצי השני. ויקזז מהשני 250 ש'.

2036.

סימן קמא

נשאלתי מהורי בחורים בישיבה שכמה פעמים הרחיקו אותם לשבועיים כעונש, וס"ה היו מורחקים כמה חודשים בשנה, האם מגיע להם החזר שכר לימוד.

והשבתי שעל שכר הרמ"ם והמשגיחים וכו' הם חייבים גם אם לא שמעו את השיעור באשמתם, כי נר לא' נר למאה, ומגיע לר"מ את כל השכר החודשי, ולא משנה כמה תלמידים חסרים מהשיעור. אבל על הוצאות האוכל, הרי היתה ידיעה מראש של הישיבה שאי"צ להכין בתקופה זו את המנות של אותם בחורים, וע"כ לא היתה להם הוצאה זו. וצריכים להפחית מהשכ"ל.

אבל א"א לשער בדיוק כמה, אלא אם כן הישיבה תסכים לשתף פעולה בחישוב.

2037.

סימן קמב

ראובן רכש דירה משמעון בתשלומים בכמה פעימות, ונרשם בחוזה למען שלא יהיו בעיות של ריבית כי כל תשלום קונה חלק יחסי בדירה עצמה. בנתיים שמעון רכש דירה מלוי ועד לגמר התשלומים שכר דירה. כעת התעכב תשלום אחרון של ראובן התאריך המדובר וראובן מעוניין בהסכמת שמעון לשלם לו את דמי השכירות שחלים בגלל ששמעון לא גומר לשלם

ללוי בגללו. ושואל שמעון המוכר אם אין בקבלת תוס' החזר הוצאות השכירות משום איסור ריבית שהרי זה בגלל איחור תשלום.

השבתי שבתנאי המפורש בחוזה זה, עדיין אין חוב לראובן כי עוד לא קנה אותו חלק ולא התחייב עליו, ולכן אין התוס' ריבית. וכ"ש אם היה כתוב תנאי בחוזה מראש שהקנין יחול אך ורק אחר גמר תשלום אחרון, שאין החזרי הוצאות וכדו' נחשבים ריבית, דבמצב ששילם רוב הכסף והתעכב גמר התשלום האחרון הקונה הוא המלוה והמוכר נחשב ללווה בנתיים, ואין שום איסור למלוה להוסיף ללווה.

2038.

סימן קמג

מרצה הוזמן להרצות בפני קהל נופשים, וחושש מהדרכים שאנשי שמאל המתנגדים לממשלה יחסמו את הכבישים הראשיים כשיהיה בדרכו, ואם יעבור זמנו בטל מלאכתו, ולא יקבל תמורה לבזבוז הזמן. ושואל האם יגיע לו שכר על הדרך אם יתקע גם אם לא ידבר.

השבתי שכיוון שחושש לדבר זה אומר שיש "אסוקי אדעתיה". ובכל דבר שיש אסוקי אדעתיה מפורש שאפילו בעל בית נאנס באותו אונס אח"כ עליו ההפסד אם לא התנה מראש. וכ"ש פועל שכל אונס עליו גם בלי אסוקי אדעתיה. (מבואר בסימן שלד סעיף א).

ולכן אם יתנה מראש שרוצה שכר גם אם יאנס באונס זה, יגיע לו שכר כפועל בטל אם יקרה האונס (דהיינו 50% לפי הט"ז), שהרי לא טרח ולא עמד והרצה אותה שעה שישב בדרך במיזוג. (ובאמת אם יהיו מוכנים מראש לתנאו שישלמו יותר ויותר יכול להתנות אפילו שישלמו לו הכל, ויחול אם יהיה ע"ז קנין. אבל בלא מעשה קנין אינו יכול לתבוע יותר ממה שכתוב בהלכה, כי תחילת מלאכה דהיינו יציאה לדרך מחייבת בפועל כפי שדובר מראש, רק שכר ולא מתנות). אבל אם לא יתנה מראש לא חייבים לו כלום.

2039.

סימן קמד

נשאלתי משוכר דירה לסופשבוע לקיט, וכשהגיעו קרה מקרה של סירחון נורא באותו מקום ע"י שהמטרה פיזרה הפגנה בבואש, ולא שייך לחיות

בתוך הבית. וחזרו למעונם. ובע"ה טוען שאינו אשם. והשוכר טוען שלא קיבל דירה ראויה למגורים.

והשבתי ע"פ הרמ"א בסוף שעיף א בסי' שלד אם ברחו מחמת שינוי אויר, וכמ"ש שם לעיל מינה דבע"ה הוי כפועל. וע"פ הש"ך שם בסק"ג.

ובענין זה הראני ידידי הדיין הגרמ"ה מש"כ ידידי הדיין הגרש"י בקונטרסו "שערי המשפט" (שהו"ל בהסכמת אמו"ר זללה"ה) בעמ' פו-פז וז"ל: אירע אונס חיצוני שלא בגוף הבית ולא בא מחמת השוכר ומשום כך היה על השוכר לצאת מהבית דעת רוב הפוסקים דדינו כנפל הבית שנתבאר לעיל דאם עדיין לא שילם אין צריך לשלם על הזמן שלא דר בדירה ואם שילם אי"צ להחזיר לו. ושם בהע' לז מביא מהמשפט צדק את דעת המהרש"ך ומהר"ש הלוי הר"א חסון מהר"ש חיון והמב"ט מהר"מ פאדווא וראנ"ח ומחנ"א ומנחת פתים ועוד. מתי נחשב לאונס שאירע לשוכר עצמו ומתי נחשב שנפל הבית. ואכמ"ל.

וע"ע בקיצור דיני שכירות שבתחילת ספר עמק המשפט כרך ה' לחבר ביה"ד הגר"א כהן, שם בפרק כז.

2040.

סימן קמה

נשאלתי ממי שהבטיח מתנה לבחור בשביל שילמד כמות מסוימת של שעות בבין הזמנים, והבחור למד את כל הזמן המדובר, וכעת נזכר המבטיח שהבחור חייב לו לשלם נזקים שעשה לו בעבר, ורוצה לקזז מהמתנה וליפרע ממנה, והבחור טוען שמגיע לו את כל הסכום המובטח, כי לשם זה למד כ"כ הרבה, ואת התשלום על הנזק ישלם לו בהזדמנות בנפרד.

והשבתי שהבטחת מתנה אינה מחייבת ואינה אלא פטומי מילי. ולכן אפילו אם "יקזז" את הסכום כולו מהחוב, עדיין הבחור חייב לו, כי לא באמת קוזז. לכן יכול לומר שבמקום אותן שעות הוא מוחל על החוב, או שנותן הכל או שנותן חצי. ואין חוב על שעות הלימוד מצד קציצה, כי לא עשה עבור הנותן שום עבודה או מלאכה. וזה מצוותו של הבחור ללמוד בלאו הכי.

2041.

סימן קמו

נשאלתי בין שלשה עובדים בחברה שפשטה רגל, שנים מהם נותרו אחרי סגירת החברה עם חוב שכר שחייבים להם בס"ה 70 אלף שקלים. והשלישי רשום בחברה אחרת של אותו מעביד ועזב את העבודה רק בגלל פשיטת הרגל של אותו מעביד בחברה הראשונה, כי ראה שאינו הוגן. וכעת בטעות הוכנס לחשבון השלישי שכר עודף בסך 60 אלפי שקלים, והראשונים דורשים זאת מדין שעדר"נ, והוא לא רוצה לתת בלי הוראת בית דין. ואומר שאינו חושש שהמעביד יתבע וידרוש ממנו את הכסף העודף בחזרה.

ויש מקום לדון האם בשעדר"נ הצד השני הוא מי שגובים ממנו, ואז יש לפנינו שני צדדים שאפשר להכריע בכסף שביניהם. או שמחזיק הכסף אינו נתבע ולא נחשב צד שני, ורק המעביד שטוענים נגדו שהוא חייב, הוא זה שצריך לשמוע טענתו.

וכן יש לדון האם לכל אחד מהתובעים יש ב' עדים כשרים, כי גם השני שתובע מעיד לטובתו וגם השלישי שהכסף המיותר אצלו מעיד לטובתו, שיודע על העבודה שלא שולמה ומגיע לו. או דהם נוגעים בעדותם. ונראה שאין כאן נגיעה של ממון, שאף אחד לא ירוויח כלום ממה שמגיע גם לשני, (ואדרבה בין שני התובעים, כל אחד מהם המעיד לטובת חברו, זה נגד הנגיעות שלו, כי לולא העדות היה יכול לגבות את כל חובו, וכעת מתחלק הסכום גם לשני).

ונראה דכיון שהמחזיק יודע מהחוב יכול לאפשר להם לתפוס ולגבות ולא מצד שהוא משלם להם, אלא שלא צריך להיות שומר עבור המעביד.

2042.

סימן קמז

נשאלתי ממי ששתה מים שלא לצמא, אם פטור גם מברכת בור"נ לאחריהם או שבורא נפשות חייב.

והשיבני הגרמ"א הייזלר שדבר זה נפסק במהרש"ם והכריע דפטור משתי הברכות.

2043.

סימן קמח

נסתפקתי אם יורש נפטר, אם בניו חייבים לשלם ערבות אביהם או שפקעה הערבות.

ויש להביא ראיה מלשון הסמ"ע בסימן קכט בס"ק טז ועי' ש"ך שם. ונראה שרק מנכסים שהשתעבדו בחייו יש אפשרות לתבוע את הבנים, ולא מנכסים שלהם, כי אין ירושה בחיוב ערבות. רק שהנכסים הערבים לא פקעה ערבותן ע"י העברת הבעלות ליורש.

2044.

סימן קמט

נשאלתי אם כל ספרדי שאוכל בשר רבנות אוכל טרף, כי לפי הרב עובדיה הרבנות מכשירה כמו אשכנזים שממעכים סירכות ולפי הספרדים זה טרף.

והשבתי שלא בכל בהמה יש סירכות, ואם אכל כשר של אשכנזים, זה לא אומר שזה טרף לספרדים, כי אולי היה כרוב הבהמות בעולם שאין להם סירכות בכלל. אבל לכתחילה אסור לאכול רבנות לא מהדרין, כי בכל השחיטות של מהדרין ובד"ץ המשגיחים שלהם שמים "שמאלה" את השאלות ההלכתיות, ואת כל ה"שמאלה" לוקחים לכשר-רבנות. חוץ מטרף גמור בלי שום ספק שאת זה מוכרים לערבים בשקלים בודדים. ולכן יש סיכוי גדול מאוד שמי שאוכל כשר רבנות אוכל שאלות קשות של טרפות של הבד"ץ.

לסיכום אי אפשר לומר על יהודי שאכל בשר כשר-רבנות שודאי אכל טרף. אבל אסור לאכול לכתחילה כשר-רבנות, כי הסיכוי של זה גדול להיות טרף.

2045.

סימן קנ

נשאלתי: שלו', רציתי לשאול לגבי שטר מתנה מחיים על דירה מאב לבנו, אם אפשר לעשות, והאם זה תופס בבית משפט, תודה.

והשבתי: במענה לשאלתו, ודאי שאפשר לעשות שטר שהוא גם הלכתי וגם חוקי.

אם יש לך הסכם מעו"ד ורצונכם לקבל חו"ד או תיקונים שיותאמו להלכה, זה אפשרי. וכן להיפך לקבל מביה"ד נוסח הסכם הלכתי הכולל קנינים כדין, ולבקש מעו"ד הסכמה שזה מחייב גם ע"פ הבימ"ש, או שיורה על תיקונים או הוספות.

יש נוסחאות סטנדרטיות. אבל אם רצונכם לקבל נוסח מביה"ד, אנו עורכים מותאם ואישי לכל מקרה אינדיבידואלי ולא שבלוני.

2046.

סימן קנא

נשאלתי: כבוד הגאון ר' יהושע לוי שליט"א אב"ד בה"ד ירושלים

שלום רב

נידונתי בב"ד והם החליטו להפסיק את הדיונים עד שצד שלישי יפקיד וישליש בידיהם תביעה שהנתבע טוען שיש לו דיון על זה. כתבתי להם שבקשתם הוא בניגוד לפס"ד שלהם בעצמם וגם לשו"ע. ומאחר שאין באפשרותי לעשות זאת, האם יש דבר כזה לשלוח לבה"ד בקשה שלנוכח העובדא יפרשו מהתיק, ולהעבירו לידיים אחרות? או שאפשר להפסיד מבקשה כזה.

בכבוד רב.

והשבתי: אם בורר או דיין שקבלוהו עליהו הצדדים בקנין מוצא לנכון להורות דבר מה בענין מנושאי הסכסוך שבבוררותו, וצד אחד מהצדדים לא מוצא חן בעיניו ההוראה הזאת ודורש מהבורר שיפרוש, מפורש בהלכה שאין רשות לבורר לפרוש אחר קנין, כי בזה הוא מזיק לצד השני. רק אם לא היה קנין אפשר לצד אחד לחזור בו. ע"כ אין טעם לבקש כזאת בקשה.

אלא אם כן המצב הוא שהסכסוך הוא בין א' לב', והם דורשים הפקדה מידי ג' אשר אינו בכלל לא אחד מהצדדים ולא כפוף להם, או אפילו לא ידוע לצדדים. וככפיה הם מעכבים המשך דיון בין א' לב' כבני ערובה. היות וזה לא מסמכותם וזכותם של הבוררים יש לומר להם, שהיות והצדדים שקבלו קנין, כן מעוניינים בהמשך, ולא מבקשים לחזור מהבוררות - דבר שאינו קיים ע"פ דין אחר קנין - והבוררים הם שמדעתם החליטו לא לדון ולא מסיבה התלויה באף אחד מהצדדים, ע"כ שיכתבו בפירוש, אנו מפסיקים את הסמכות, ואיננו מעוניינים לדון מסיבה שאינה תלויה באחד משני הצדדים, אלא מסיבות שלנו, או מסיבות של צד שלישי. הלוואי שיתנו כזה כתב. ומאחר והם פורשים מצד עצמם ולא מצד פסילת אחד מהצדדים,

ממילא יתפנה הדרך לתביעה במק"א. והסיכוי שיתרחש כזה הסכמה, הוא פחות מקלוש.

ביקרא דאורייתא,

2047.

סימן קנב

נשאלתי: אני רכשתי עכשיו יחידת דיור והשארתי בה את השוכר הקיים, סכום השכירות שלו היא 2000 ₪ לחודש, מועד המסירה היה ב-08/08 המוכרת לקחה מהשוכר 1000 ₪ ולא מסכימה להחזיר (היא גברא אלימא ולא אני ולא השוכר רוצים לדבר איתה).

השאלה היא מי אמור לספוג את ההפסד, האם השוכר שאומר אני שילמתי ואתה צריך לבקש את זה ממנה, או אני שטוען שאני קיבלתי דירה ומשכיר אותה ולא מעניני שהוא שילם לה שלא כדין.

והשבתי: צריכים לראות את מסמך השכירות של השוכר מול המשכירה הראשונה, ואת מסמך הרכישה של הדירה והיחידה. עד מתי תקופת השכירות של השוכר, האם חיוב התשלום היה מראש או שהתשלום הוא בסוף, או על כל חודש מראש או בסוף. ואם המכירה כוללת את השוכר בפנים או נכס ריק. ועוד פרטים כאלו.

ואם הכל היה "בעל פה", חייבים לשמוע את כל גירסאות הצדדים לפני תשובה.

ובעיקר הדין אם שוכר שילם למי שאינו בעל המושכר אלא לאחר, הרי הלכה מפורשת בחו"מ סימן שסג סעיף י שכרו מראובן ונתן לו שכרו ונמצאת שאינו שלו אלא של שמעון צריך ליתן לשמעון שכרו. עכ"ל. ולא כתוב ששמעון יגבה מראובן. ופשוט.

2048.

סימן קנג

נשאלתי ממסדר קידושין שפנו אליו לסדר מחוץ לרישום נישואין ברבנות, שהכלה בת 33 היא גיורת מחודש ניסן תשפ"ב והתגיירה בבית דין לא מוכר ב"מדינת ברמן - אשכנז" (היא מספרת שהגיור היה בצ'כיה). האם הדיינים בשמות אלו ואלו הם מוסמכים ואפשר לסמוך ע"ז ולחתן אותה או שלא.

והשבתי לבדוק קודם את הכלה בעצמה, מה מידת שמירת כל המצוות שלה כיום, ורק אם הכל נראה חלק וגם החתן חרדי, וידע למה לא רצו להתחתן דרך הרבנות, אז בשלב הבא יהיה צורך לברר מה ומי הם המגיירים. אבל לא הכל מתחיל ברמת הדיינים.

2049.

סימן קנד

נשאלתי מה היה שיעור הגביע של החפץ חיים.

והשבתי "הגביע של החפץ חיים" שברשותנו, אף שהוא לא היה מעולם בבעלות של רבינו מאור עיני ישראל החפץ חיים, מכל מקום זה שמו, ולהלן קצת הסבר:

אדוני זקני מורי ורבי הגאון ר' ברוך יצחק הלוי לוינ' זצ"ל מרבני עיה"ק ירושלים וראשי ישיבותיה למעלה מיובל שנים, מגדולי תלמידיו המובהקים של זקן ראשי הישיבות בדורו הגאון השערי יושר, נולד בדרך נס ופלא להוריו הרב ר' דוב זאב סגל ומרת צפורה פיגא, בברכת החפץ חיים שהיה אורח קבוע בביתם שבעיירה גרייעווא בדרכי מסעותיו למכור את ספריו. וגם כשנולד זקני היה אז החפץ חיים בביתם ושימש כסנדק. (יתר דברי הימים כתובים בתחילת הספר "ואלה תולדות יצחק – עולמם של גדולים"). ובכל אותן השנים שהיה החפץ חיים מתארח אצל רבי דוב זאב, בשבתות או ימים טובים היה מכבד המארח את רבינו החפץ חיים לקדש את הקידוש ולהבדיל את ההבדלה על הגביע, גביע הכסף שלו.

גביע זה היה של רבי דוב זאב, אביו של סבי זקני, והוא המזכרת היחידה שנשארה לו מאביו ומבית הולדתו, ומרוב שייקר אותו לא השתמש בו אף פעם רק שמר עליו והראה אותו מדי פעם בספרו את סיפורו. והיה מציין כי פעמים רבות השתמש בגביע זה רבינו החפץ חיים ושתה ממנו בשפתיו הטהורות והשמורות.

סבי עלה לארץ בשלהי שנת תרצ"ו, ובתחילת שנת תרצ"ז התארס. בסוף השנה התחתן בירושלים ואביו לא הגיע לחתונה מחמת ריחוק הדרך מגרייעווא שבליטא הפולנית ועד מקור חיים שבירושלים. רק מכתב הגיע בדואר ובו ברכות חמות. בארץ ישראל התגורר באותן שנים עיתונאי דתי יליד גרייעווא ושמו ר' אליהו משה גנחובסקי (לימים התפרסם מאוד בנו הגאון ר' אברהם גנחובסקי זצ"ל מראשי ישיבת צ'בין), הוא היה יוצא ישיבות תורניות ועסקן בתחומי החינוך וההדיר ספרי יסוד תורניים חשובים (לימים אחרי הקמת המדינה היה גם חבר בכנסת). בעסקנותו

ולפרנסתו הפליג למדינות הים מדי פעם, ובהזדמנות קרובה לתקופת חתונת סבי, ביקר ר' אליהו משה בעיירת מולדתו גרייעווא, וכשחזר עלה לירושלים והביא בידיו מתנה לזוג הצעיר: את הגביע של הקידוש ששלח רבי דוב זאב לבנו לארץ ישראל.

הגביע מכיל 120 גרם (פחות מהשיעור "הגדול" המכונה בימינו שיעור חזון איש. אבל הרבה יותר מהשיעור הקטן שהוא 86 גרם). עליו חריטות סביבו בסגנון הימים ההם. (הגביע שסבי זצ"ל השתמש בו לקידוש ולהבדלה בקביעות היה בשיעור שנפוץ אז לשימוש בכל מקום, והוא מכיל 110 גרם בלבד. וזאת למרות שהיה מאוד מקורב לרבינו החזון איש והיה דבוק בתורתו).

2050.

סימן קנה

נשאלתי: א, האם לשטוף הרגליים ולשפשף זו בזו זה קשה לשיכחה? ב, יש זוג חילונים שחיו יחד בלי כוונה להתחתן אלא שבצעירות ממש שניהם סבלו בבית מהורים מכים ויצא שנתעברה לו ומאז החליטו להיות יחד וכבר יש להם 2 ילדים. והם שומרים טהרה. אינה רוצה להתחתן ברבנות בגלל שתפסיד כסף. ורב אחד אמר שטוב לשכנע אותם לעשות חו"ק רק הלכתי בלי רישום, ורב אחר אמר שזה גורם סיכון שע"ז כשתלך ממנו יחשבו שהיא רווקה ויתרבו ממזרים ח"ו. מי צודק, ומה הכי נכון מבחינת רצון השם, ולא מבחינת החוק.

והשבתי: א, כתוב שלשטוף את הרגלים באופן שאחת על השניה קשה לשכחה, אבל אם זה בצורת שפשוף זו בזו זה דרך נקיון ולא צורה של זו על זו, ואין חשש.

ב, מצד אחד יש איסור פנוי עם פנויה בלי קידושין, מצד שני החשש שבעתיד יעברו על איסור דאורייתא החמור ביותר של אשת איש, הוא איסור חמור יותר. ואין כלל בדבר ולא תשובה מוחלטת להן או לאו בין שני הצדדים הללו, ורק רב גדול שמכיר היטב את הנפשות יכול להחליט מהי התשובה הנכונה בכל פעם. לפעמים התשובה המתאימה היא שב ואל תעשה, ולפעמים התשובה היא כן לעשות. ואי אפשר לענות ע"ז בצורת שאלה זו.

סימן קנו - ציר"ן

נשאלתי בזה"ל: היה בבעלותי נכס מקרקעין שרשום כמחסן בן 10 מטר ברחוב... בירושלים. ובפועל באמת יש בו למעלה מ20 מטר. הוא היה משועבד לבנקים והם מסרו אותו להוצל"פ כדי לגבות חובותיהם, והם מכרוהו בגובה החובות לפי הגודל הרשום בלבד כשמחמת רישום זה הוא משוער לחצי מהערך האמיתי. הקונה בידעו שלבנקים הוא משלם רק על חצי ערך עמי הסכם שותפות על החלק הבלתי רשום, שנשאר שלי. והוא הסכים למכור בעתיד את הנכס בכפול ממה ששילם ולהביא לי את ההפרש, ואם יעלה המחיר עוד יותר או שימצא קונה ביותר, יהיה הריווח לשני הצדדים שזה בשוה. מצורף ההסכם בינינו.

בנוסף הוא השקיע סכומים מסוימים בשיפוץ הנכס וכן הוציא עמלה שנתן לצורך השלמת העסקה. סמוך לקניה הוא קיבל החזר של כ-100,000 ש"ח מעיירת ירושלים שבאותו זמן נתנה מענקים לרוכשי נכסים בירושלים. בשלב מסוים עברתי להתגורר בנכס זה.

כאשר עלתה מחשבה להשכיר אותו לתקופות קצרות, תמיד כשנדרשתי על ידו לפנות את הנכס לצורך שיפוצו או השכרתו עשיתי זאת לאלתר, כך שלא מנעתי כל שימוש בנכס.

בשלב מסוים, חתמתי איתו על הסכם שכירות עבור שכר חודשי של 1,000 ש"ח לתקופה של שנה, כאשר מטרת ההסכם היתה לצורך הנחה בארנונה שהיתה מגיעה לי או לביטוח לאומי ולא היה אמור לשקף התחייבות שלי בפועל. כי בתור שותף מותר לי להשתמש בנכס כל עוד אין לשני שום שימוש ולא מצליח גם למצוא שוכר.

הנכס רשום על שמי בארנונה עד עכשיו, התגוררתי בו כשלוש שנים, בין השנים 2013-2016, בשנת 2017, התחילו בעיות קשות של נזילות ביוב ועזבתי את הנכס, חזרתי אליו רק באב תשפ"ב.

בשלב מסוים, פנה אלי השותף וביקש לייצגו בתביעה שקיבל מבנק הפועלים יחד עם בת דודו. הבהרתי לו כי הדבר יהיה כרוך בתשלום שכר טרחה רגיל ולא יהיה מקושר בשום צורה לשותפות בינינו בנכס, והוא הסכים ואמר שישלם אך לא ננקב סכום מפורש, אמרתי לו שיש פה חשש איסור ריבית לתת לו הקלות בתשלום שכר טרחה זה. הטיפול המשפטי הסתיים בהצלחה, בת דודו שילמה לי כ7,500 ש"ח, והוא לא שילם דבר (הדבר היה כרוך בדיונים, גם בהוצל"פ וגם בבית משפט). הטיפול המשפטי היה בין השנים 2016 לאוגוסט 2017.

לאחר מכן פנה אלי בבקשה לייצג אותו נגד לקוח שלא שילם לו עבור שיפוץ שערך עבורו, כאשר סוכם הסכם טרחה של 5,000 ש"ח, מתוכם שולמו כ-4,530 ש"ח בלבד, וכשפניתי אליו להשלמת שכר הטרחה בגין תיק זה ולתשלום שכר טרחה בגין התיק הקודם, הפך את עורו וסירב לשלם בשתי טענות חלופיות, האחת שויתרתי לו והשניה שיש לי כלפיו חוב של דמי שכירות וחוב חשמל.

יצוין כי הכנס היה בחזקתו הבלעדית בין השנים 2017 עד סוף 2022 והוא לא פעל להשכרתו וגם לא מתחזק אותו למרות שזאת היתה התחייבותו בחוזה כך שיש בנכס נזילות בתקופת החורף וגם יש שקיעה בקורה מרכזית בעץ שעשויה לדעתו לגרום להתמוטטות המבנה ח"ו אם לא יטופל.

עוד אוסיף שבשלב מסוים הגיע מישהו שרצה לקנות את הנכס במחיר מאוד גבוה אך נמנע מכך לאור מצבו התחזוקי של הנכס ואי קירוי מבחון ע"י אבן ירושלמית.

בנוסף, בשלב מסוים הגיעה אישה שהציעה לשכור את הנכס תמורת דמי שכירות של 2000 ש"ח, והשותף דחה את ההצעה ודרש דמי שכירות לא ריאליים של 3,500 ש"ח.

השאלות שברצוני לברר:

א, האם מגיע לשותף דמי שכירות ממני, בשים לב שהנכס לא הוצע מעולם להשכרה ושנים ארוכות לא תוחזק באופן שהיה ראוי לשימוש.

ב, בהנחה שצריך לשלם דמי שכירות האם התקופה שהשותף החזיק בנכס לבדו ולא אני היא תקופה בה הוא חייב לי דמי שכירות. האם המענק שקיבל מעיריית ירושלים מתחלק גם אלי, או שלפחות מקזז ממנו את העלות, (החוב לבנקים והמחיר ששילם לבנקים היה 210 אלף, והוסכם בינינו בהסכם שמצו"ב שמחיר המחסן הריאלי בגודלו המלא, הוא 420 אלף. האם נחשב שקנה אותו רק ב-110 אלף, ומעל לסך זה אנו שותפים לחלוק ברווחים מהשקל הראשון).

ג, האם הפסד המכירה שתואר הוא דבר שמגיע לי פיצוי בעבורו בהתחשב שהשותף היה אמור להכין את הנכס למכירה.

ד, האם יש לו זכות לקזז חוב שכר טרחה עבור עבודה משפטית מכל חוב שכירות ככל שקיים.

ה, האם כדאי שהבורר שרשום בהסכם שבינינו מעת הרכישה מההוצל"פ הוא ידון בתיק ויפסוק בשאלות האלו.

ו, בנוסף השותף קיבל תביעה נגדית בדין התביעה שהוגשה ואמרתי לו שאני לא רוצה לטפל בזה ושיקח עו"ד אחר, למרות שהטיפול הוא אותו טיפול בשתי התביעות. האם זה ראוי.

והשבתי בזה"ל: אי אפשר לענות על שאלות מסוג זה בלתי מעמד שני הצדדים בטענות וציור המקרה, או שתשלחו הטענות בכתב בחתימת שניכם. הבורר של הסכם השותפות הוא על חלות השותפות, ועל תנאי השותפות. וכאן יש הרבה שאלות שאינן תלויות האם חל מכר או שלא, אלא נובעות מבעיות שחלו אח"כ כשהשותפות מוחלטת. ואם תרצו לדון בפניו תצטרכו חתימה מחודשת להסמיכו כבורר על הכל. ע"כ.

והנה לגבי שאלה א' וב' הדבר מפורש ברמ"א סימן קעא סוף סעיף ח ועי' ברשב"א ומהריק"ש שהובאו בגליון הרעק"א.

ולגבי המענק, יעוי' בסימן קעח סעיף א. אלא די' לבדוק מהות המענק, אם הוא מוגדר לרוכש דוקא, הרי רק השותף שקנה מההוצל"פ רכש, והשואל הוא בעלים ישן ואין צד שיגיע לו הריווח.

ג' זה גרמא ושותף חייב בגרמא על מה שהיה צריך לשמור, כמבואר בסימן קעו סעיף ח. אבל באמת נראה דלשפץ ולתקן זה לא חוב שכל שותף חייב בו, אלא רק שמירה מנזק וגניבה כלול.

ד' כן. ו' ככל שזה היה אמור להיות טיפול בשכר ולא בחינם, זכותו של כל שכיר להתנות מראש מה הוא עושה ומה שלא. ואין לאף אחד טענה על משנהו שזה לא היה ראוי. שהרי יכול היה לקחת עו"ד אחר שיטפל בהכל מתחילה ועד הסוף.

ברוך רחמנא שוכן עד, יזכני להמשיך בחלק י"ד

מפתח התשובות של חלק זה על סדר ד' חלקי השו"ע

(לפי מס' העמוד שבחוברת)

מזיק, 20, 60, 84, 108, 117, 120	אה"ע
מסירה, 16	אישות, 21, 91
מתנה, 125, 127	גיטין, 22, 59, 66, 71, 101, 104
נזקי שכנים, 41, 55, 79, 81, 85, 88	יוחסין, 24, 82, 94, 110, 111
עדות, 126	כתובה, 17
ערב, 43, 127	קידושין, 45, 64, 99, 131
ערכאות, 36, 50, 59, 60, 108	שמות בגט וכתובה, 25, 38, 61, 67, 103
פועלים, 16, 17, 18, 19, 20, 35, 54	או"ח
56, 57, 61, 76, 83, 87, 89, 109, 113	בית כנסת, 47, 89
118, 121, 124, 125	ברכות, 89, 126, 130
צואה, 91, 114	חינוך, 109
קנינים, 26, 31, 50, 73, 77, 87, 88, 89	לאפרושי מאיסורא, 108
112, 116, 119, 129	לבישת בגדים, 74
קנין שטר, 98	סעודה, 49
קניני קרקע, 74, 75, 86, 96, 97	ספירת העומר, 43
שאלה, 78, 118	פסח, 29, 31, 38
שומרים, 30	ראש חודש, 36
שותפים, 15, 37, 57, 133	רחיצה, 131
שטרות, 98, 104, 117	שבת, 32, 71
שכירות בתים, 29, 69, 83, 93, 99, 104	תפילין, 41
110, 113, 124, 129	תשובה, 42, 84
שכנים, 15, 23, 34, 74, 95, 96	חו"מ
שלוחין, 17, 49, 97	אבידה ומציאה, 41, 70
שעדר"נ, 126	אבידת גוי, 34
תנאים, 95	אומנין, 20
יו"ד	אונאת דברים, 28
בשר בחלב, 112	אסמכתא, 120
גיור, 130	אפטרופוס, 47, 49, 87
גירות, 68, 90, 93	גביית חוב, 43, 109, 126
טרפות, 127	גזילה, 18, 22, 27, 32, 45, 48, 56, 57
יין נסך, 23	58, 60, 73, 119, 120
כיבוד אב ואם, 46	דיינים, 16, 24, 52, 83, 114, 128, 133
לא ילבש, 30	דמי מפתח, 99
מזוזה, 112	הלואה, 44, 70
מילה, 68	הלואה, 44
נדרים, 89	הפקר, 73
צדקה, 15, 25, 33, 37	השבת אבידה, 109, 118
צדקה והקדש, 47	זכויות יוצרים, 58
ריבית, 32, 43, 97, 114, 124	חזקת קרקע, 92
שביעית, 27, 35	טוען ונטען, 92
	ירושה, 53, 88, 91, 94, 98, 117